AHMED YESEVÎ'NİN İKİ FARSÇA RİSALESİ VE YESEVİYYE

Article · October 2017

1 author:

Derya Kılıçkaya
Kocaeli University

www.somuncubaba.net

aile | somuncubaba Çocuk

somuncubaba

AYLIK İLİM KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ YIL: 24 • SAYI: 204 • EKİM 2017 • Fiyatı: 10 TL

Şehzâdebaşı Camii ve Şehzâde Mehmet Türbesi
M. Nhat MALKOÇ

Aşûre Gününün Anlam Boyutu
Kadir ÖZKÖSE

Emânetlerin Ehline Verilmesi
Ramazan ALTINTAŞ

Ebû Hanife'nin Meşhur Öğrencisi Hasan b. Ziyad
Abdullah KAHRAMAN

ISSN: 1302-0803

başyazı

Bekir AYDOĞAN

بسم الله الرحمن الرحيم

Osmanlı Tarihinde Şehzâdeler

Osmanlı devlet sisteminde, ileride tahta geçebilecek hükümdar olma şansları eşit sayılan şehzâdelerin doğumlarında sarayda sevinç gösterileri ve törenler düzenlenir, top atışları yapılırdı. Bu mutlu haber neticesinde padişah tarafından tebrik kabulleri olur, çeşitli hediyeler dağıtılırdı. Yeni dünyaya gelen şehzâdelerin hizmetine görevliler tahsis edilir, çocukluktan itibaren eğitimine büyük önem verilirdi. Şehzâdelerin teorik eğitimi devrin en ileri gelen hocaları tarafından yürütülürdü. Bu dersler, genellikle şehzâdeler on-on üç yaşlarına gelinceye kadar sürerdi. Bu yaşlara kadar süren eğitim sürecinde şehzâdelere Kur'an eğitimi, Arapça, Farsça, tarih, coğrafya gibi bilimlerin yanında ilgi alanına göre ok atmak, ava gitme, cirit, güreş gibi sporlar ile güzel yazı yazmak, ok ve yay gibi sanatlar öğretilirdi. Bu şekilde şehzâdeler can sıkıntısından kurtulurken, aynı zamanda ileride padişah olduklarında kendilerine ait bir meslek kazanmış olurlardı. Şehzâdeler saray içi teorik eğitimlerini tamamladıktan sonra sünnet olurlardı ve bu vesileyle büyük törenler, eğlenceler yapılırdı. Sünnet merasiminin ardından pratik eğitimlerini görevlendirildikleri sancaklarda "Sancak Beyi" olarak tamamlarlardı.

Şehzâdelerin sancaklara çıkarılmasındaki başlıca amaç devlet yönetimiyle ilgili bilgi sahibi olmaları ve tecrübe kazanmalarıydı. Bununla beraber imparatorluk topraklarının güvenliğinin sağlanması açısından hânedanın o bölgeye verdiği önemin gösterilmesi yanında sancaklarına hânedan üyesi gönderilen yöre halkının devlete itaat konusunda daha hassas davranacağı düşünülüyordu. Şehzâdeler tayin edildikleri sancaklarda idarî yetkilere sahipti. Maiyetlerinde merkezdeki divan teşkilâtına benzer bir yapılanma gösteren çeşitli görevliler bulunuyordu. Dergimizin bu sayısında Tarihçi-Yazar İsmail Çolak bu konuda şu tespitleri dile getiriyor: "Yüzyıllarca dünyayı yöneten ve tarihe yön veren Osmanlı padişahları, daha çocukluk döneminden başlayarak sıkı ve kaliteli bir talim-terbiye sürecinden geçirilmişlerdir. Çocukluk ve gençliklerinde Saray/Harem, Şehzâdegân Mektebi ve Endrerun'da başta valideleri, mürebbiler, devrin meşhur âlimleri eliyle tam bir dinî, ahlakî, ilmî ve kültürel tedrisata tabi tutulmuşlardır. Şahsiyet ve mizaçları dinî-ananevî gelenekler, ilim, irfan, hikmet ve adabı muaşeret kuralları ile yoğrularak örnek bir insan, her cihetten kabiliyetli, dirayetli ve vasıflı bir yönetici olarak yetişmeleri hedeflenmiştir. Böylece hükümdarlığa iyi bir hazırlık yaparak, tahta çıktıklarında bir acemilik ve zorlukla karşılaşmadan cihan devletinin dizginlerine maharetle hükmedebiliyor, çağ açıp kapayan tarihi başarılara imza atabiliyorlardı. Geleceğin Yıldırım'ı, Fatih'i, Yavuz'u, Kanuni'si, Abdülhamid'i olabiliyorlardı."

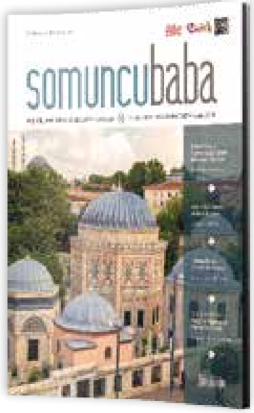
Özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın genç yaşta hastalıktan vefat eden oğlu Şehzâde Mehmet adına yaptırdığı "Şehzâdebaşı Camii ve Türbesi" kapak konumuz olması hasebiyle, bu hususu inceleyen yazıda da konu detaylı bir şekilde işlenmektedir. Diğer yazılarla birlikte tarihi olay ve gerçekleri sizlerle paylaşmaya devam ediyoruz. Dergimizi takip etmenizden gayet memnunuz. Selam ile.

The Shahzades in The Ottoman History

The birth of shahzades (princes, The Sultan's sons), who had the equal rights to be the owner of the throne in the future, was welcomed with joy and celebrated in the Ottaman State System. For the education process, the shahzades were taught Qur'an, Arabic, Persian, History, Geography etc. They also learnt archery, hunting, wrestling, javelin throwing and some other sports besides calligraphy, arrow and arc art. Therefore, the shahzades didn't get bored and had a profession when they became the Sultan in the future. When they were sent to the sanjaks, they had some administrative power to give commands to the officials under their power.

somuncubaba
İLİM KÜLTÜR ve EDEBİYAT DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Kurucusu
A. Şemsettin ATEŞ
Yaygın Süreli - ISSN: 1302-0803
Yıl: 24 Sayı: 204 - Ekim 2017
Basım Tarihi: 01 Ekim 2017

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Adına İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Bekir AYDOĞAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
M. Hulusi ERDEMİR

Yayın Editörleri
M. Nazmi DEĞİRMENCİ
Musa TEKTAŞ

Yönetim Yeri-Basım-Yayım-Pazarlama
VİSAN İktisadi İşletmesi
Zaviye Mahallesi Hacı Hulûsi Efendi Caddesi No: 71
44700, Darende / MALATYA
Tel: (0422) 615 15 54 • Faks: (0422) 615 28 79
www.somuncubaba.net • bilgi@somuncubaba.net

Yapım
grafitürk
Design Media Yayıncılık
www.grafiturk.com.tr

Genel Sanat Yönetmeni
Serkan ÖZTÜRK

Baskı ve Üretim
İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. No: 11A /41
Yenibosna/İSTANBUL - Tel: 0 (212) 454 30 00

06

Aşağılık Maymunlara Dönüşmek

Ali AKPINAR

Yüce Allah, kime nasıl mükâfat vereceğine, kimi nasıl cezâlandıracağına ve kime ne zaman ödül yahut mükâfat vereceğine kendisi karar verir. O, ödülü de cezâyı da dilerse dünyada verir, dilerse âhirette verir. Dilerse hem dünyada hem de âhirette verir.

18

Mimar Sinan'ın Çıraklık Eseri: Şehzâdebaşı Camii ve Şehzâde Mehmet Türbesi

M. Nihat MALKOÇ

Biricik oğlu Şehzâde Mehmed'i kaybeden Kanûnî Sultan Süleyman, oğlunun adını yaşatmak için Şehzâde Külliyesi'ni Mimar Sinan'a yaptırmaya karar verir.

Kurum Abone : 180 ₺
Yurtdışı 1 Yıllık Abone : 72 EURO
Posta Çeki (Darende Postanesi) : 1361068
Ziraat Bankası : TR 56 0001 0003 2026 7984 8050 01
Vakıf Bank : TR 04 0001 5001 5800 7299 7740 58
Gönderilerin abone adına yatırılmasından sonra lütfen arayınız.

ABONE İLETİŞİM HATTI
444 36 61
(0422) 615 15 54
(0546) 544 60 44

30

Aşûre Gününün Anlam Boyutu

Kadir ÖZKÖSE

Öteden beri, Müslümanlar arasında Muharrem'in onuncu günü aşûre denilen bir tatlının pişirilip konu komşuya dağıtılması, muhtaç kimselere verilmesi âdettendir.

38

Haçlı Zulmüne Karşı İslâm Kahramanları

Resul KESENCELİ

Kudüs'ün kurtarılması yani kutsal toprakların Müslümanların hâkimiyetinden alınması amacıyla başlatılan Haçlı Seferi'nin ilkidir. Birinci Haçlı Seferi, katılan askerî birliklerin 600.000 kişilik asker sayısı sebebiyle en önemli Haçlı Seferi olarak kabul edilir.

46

Mimar Sinan

Muammer YILMAZ

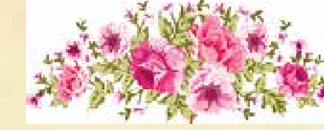
Türk'e şeref, dünyaya/cihana ise yüzlerce medeni eser veren bir sanatkâr, olarak tarihe damgasını vuran (geçen) Mimar Sinan...

Osmanlı Tarihinde Şehzâdeler 1
Bekir AYDOĞAN
Aşağılık Maymunlara Dönüşmek 6
Ali AKPINAR
Bahâeddin Muhammed Nakşbend (k.s.)........................10
Kadir ÖZKÖSE, H. İbrahim ŞİMŞEK
Emânetlerin Ehline Verilmesi..14
Ramazan ALTINTAŞ
Mimar Sinan'ın Çıraklık Eseri: Şehzâdebaşı Camii ve Şehzâde Mehmet Türbesi..18
M. Nihat MALKOÇ
Dost Yolunda Tevazu Gösterip Dermana Kavuşmak...24
Musa TEKTAŞ
Aşûre Gününün Anlam Boyutu.......................................30
Kadir ÖZKÖSE
Kalbin Mânevî İlacı 34
Enbiya YILDIRIM
Haçlı Zulmüne Karşı İslâm Kahramanları 38
Resul KESENCELİ
Gönül Gemimizin Seyri Hangi Limana?.........................42
Fâtih ÇINAR
Mimar Sinan 46
Muammer YILMAZ
Dilimiz Dünya Söyler 50
Mustafa ÖZÇELİK
Şairlerin Dilinden Şükür..54
Vedat Ali TOK
Tesettür Allah'ın Emridir 58
Mustafa KARABACAK
Ebû Hanife'nin Meşhur Öğrencisi Hasan b. Ziyad........62
Abdullah KAHRAMAN
Şehzâdebaşı 65
Halil GÖKKAYA
Sekülerizm Çıkmazından Mağaraya Doğru.. 66
Yusuf HALICI
Öğretmen ve Eğitim.... 68
Ali ÖZKANLI
Vardır.. 71
Celalettin KURT
Ahmed Yesevî'nin İki Farsça Risalesi ve Yeseviyye.....72
Derya KILIÇKAYA
Ebrûzen.. 75
Bekir OĞUZBAŞARAN
Cihan Sultanlığına Hazırlık: Osmanlı'da Şehzâde Eğitimi. 76
İsmail ÇOLAK
Kişilik Oluşturma ve Bilinç Geliştirme Eğitimi.. 82
Mukadder Arif YÜKSEL
Sığınma.. 85
Mehmet SERTPOLAT
Anadolu'nun Sıcak Yüzü Mahalle Kültürü.. 86
Erol AFŞİN

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî

1. Bu cân u dil ezelden meftûnun oldu dilber
   Aklını aldı zülfün mecnûnun oldu dilber

2. Her nigâhınla câna bin yâreler açarsın
   Âşıkına cevr etmek kânûnun oldu dilber

3. Hicr-i firâkın ile gam-hâne oldu gönül
   Îd-i vaslınla şâd et mahzûnun oldu dilber

4. Nokta-i hedefe nâgâh gamzen oku dokundu
   Cân u dilin şikârı efsûnun oldu dilber

5. Gayrılara nice cân versin şehâ Hulûsî
   Kurbânlığa yolunda medyûnun oldu dilber

Aşağılık Maymunlara Dönüşmek

"Yüce Allah, kime nasıl mükâfat vereceğine, kimi nasıl cezâlandıracağına ve kime ne zaman ödül yahut mükâfat vereceğine kendisi karar verir. O, ödülü de cezâyı da dilerse dünyada verir, dilerse âhirette verir. Dilerse hem dünyada hem de âhirette verir. Nitekim tarih boyunca Yüce Allah'a başkaldıran zâlimler kimi zaman tûfân ile kimi zaman kıtlık ile kimi zaman semâdan yağan çeşitli azap şekilleriyle helâk olmuşlardır."

Yüce Rabb'imiz, âyetlerinde kitap ehlinden bir kısım kişilerin maymunlara çevrildiklerini bize haber verir. Kur'ân'ın bu haber verişi, tarihi bir mâlûmâtı aktarmak değildir. O, bize bu olanları, ibret almamız için aktarır. Rabb'imiz şöyle buyurur:

"İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara "Aşağılık birer maymun olunuz." dedik; bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir cezâ örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara öğüt olsun diye yaptık."[1]

"Allah katında bundan daha kötü bir karşılığın bulunduğunu size haber vereyim mi?' de. Allah kime lânet ve gazap ederse, kimlerden maymunlar, domuzlar yapar ve şeytana kullar kılarsa, işte onlar yeri en kötü ve doğru yoldan en çok sapmış olanlardır."[2]

"Kendilerine edilen yasakları aşınca, onlara: "Aşağılık birer maymun olun." dedik."[3]

Yüce Allah her şeye kâdirdir. O, dilediğini yapmaya gücü yetendir. O'nun ödül vermesi gibi hiç kimse ödül veremez, O'nun cezâlandırması gibi hiç kimse cezâlandıramaz. Hiç kimse de O'nu, "Niçin böyle yaptın?" diye sorgulayamaz.

Yüce Allah, kime nasıl mükâfat vereceğine, kimi nasıl cezâlandıracağına ve kime ne zaman ödül yahut mükâfat vereceğine kendisi karar verir. O, ödülü de cezâyı da dilerse dünyada verir, dilerse âhirette verir. Dilerse hem dünyada hem de âhirette verir. Nitekim tarih boyunca Yüce Allah'a başkaldıran zâlimler kimi zaman tûfân ile kimi zaman kıtlık ile kimi zaman semâdan yağan çeşitli azap şekilleriyle helâk olmuşlardır. Yüce Rabb'imiz, kimi azgın toplumların cezâsını da âhirete ertelemiştir. *"O azgınların her birini günahı sebebiyle yakaladık; kimine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini bir çığlık yok etti, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Onlara, Allah zulmetmiyordu, fakat onlar kendilerine yazık ediyorlardı."*[4] *"Eğer Rabb'inin verilmiş bir sözü ve tayin ettiği bir süre olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı."*[5] *"Allah'ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, Allah şefkatli ve merhametli olmasaydı hemen cezânızı verirdi."*[6] *"Senden azabı acele bekliyorlar. Eğer süre belirtilmiş olmasaydı azap onlara hemen gelirdi. Ama yine de onlar farkına varmadan başlarına ansızın gelecektir."*[7] *"Allah insanları haksızlıklarından ötürü yakalayacak olsaydı, yeryüzünde bir tek canlı bırakmazdı. Fakat onları belirli bir süreye kadar erteler. Süreleri dolunca onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler."*[8]

> "Kitap ehli, kendilerine gelen bunca peygambere ve inen ilâhî kitaplara rağmen, ilâhî ölçülerden yüz çevirdiler ve bu elîm âkıbete dûçâr oldular. Onlar, Yüce Allah'ın yasağını çiğnediler ve maymunlara dönerek dünyevî cezâlarını çektiler."

Aşağılık maymunlara dönmek kitap ehlinin başına gelen bir musîbettir. Bu cezâ, *"Allah'ın Kitabına kuvvetle sarılın, onda bulunanları hatırda tutun."* emrine uymayanların âkıbetidir. Kitap ehli, kendilerine gelen bunca peygambere ve inen ilâhî kitaplara rağmen, ilâhî ölçülerden yüz çevirdiler ve bu elîm âkıbete dûçâr oldular.

Onlar, Yüce Allah'ın yasağını çiğnediler ve maymunlara dönerek dünyevî cezâlarını çektiler. Bugün Yüce Allah'ın yasaklarını çiğnedikleri halde isyankârlar cezâlarını çekmiyorlarsa, bu onların yaptıklarının yanına kalacağı anlamına gelmez. Zira âhiret azabı çok daha acıklı ve dehşet vericidir.

Kitap ehlinden bir grup ilâhî yasakları çiğnediler, Yüce Allah onları maymunlara çevirerek cezâlandırdı. Rivâyete göre onlar şeklen maymunlara dönüştüler, hatta kuyrukları bile oldu,

kısa bir süre yaşadılar, sonra helâk olup gittiler. Onların neslinden herhangi bir üreme olmamıştır. Gençlerinin maymunlara, yaşlılarının ise domuzlara çevrildiği de söylenmiştir. Onlar akılları olan insan maymunlara dönüştürülerek azabı tattılar. Üç gün kadar yaşayıp ölüp gittiler.

Bir başka görüşe göre onlar şeklen maymunlara dönmediler, fakat bir kısım husûsiyetlerde maymunlaştılar. Bu görüşe göre onlar, şeklen insan olarak kaldılar, ancak huyları, karakterleri bakımından maymunlar gibi oldular. Tâbiûn müfessirlerinden İmam Mücâhid'e dayandırılan bu görüşe göre Yüce Allah, damgalamak ve mühürlemek *mânâ*sında onların kalplerini döndürmüştü, yoksa onların şekillerini maymun şekline çevirmemişti. Öyle olsaydı insan olarak yaratılan varlığın yok edilip sonra tekrar maymun olarak yaratılması gerekirdi. Yine böyle bir şey

"Rivâyete göre onlar şeklen maymunlara dönüştüler, hatta kuyrukları bile oldu, kısa bir süre yaşadılar, sonra helâk olup gittiler. Onların neslinden herhangi bir üreme olmamıştır. Gençlerinin maymunlara, yaşlılarının ise domuzlara çevrildiği de söylenmiştir."

söz konusu olsaydı biz her gördüğümüz maymun yahut domuzun aslında insan olabileceğini düşünürdük. Dolayısıyla onların dönüştürülmesi ruhsal ve mânen bir dönüştürmektir.[9]

Ancak ilk âyette geçen, *"İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz."* ifadesi ile, *"...bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir cezâ örneği ve öğüt olsun diye yaptık."* cümlesi onların şeklen maymunlara dönüştüğüne delalet eder. Zira onlar şekil bakımından insan olarak kalsaydılar, sonraki gelenlere örnek olmaları imkânsız olacaktı. Demek ki maymunlaşan bir kavim bilinmekte idi ve onların başına gelenler dilden dile anlatılarak sonraki kuşaklara ders olarak gelmişti.

Azabın En Şiddetlisi

Mevdûdî'nin ifadesine göre onların mevcutları fiziksel olarak maymuna çevrilmiş, azabın en şiddetlisini çekmeleri için zihinleri insan olarak bırakılmıştır. Âyetin tefsirinde Elmalılı da şunları söyler:

"Tefsircilerden pek çoğu, *âyetin* lafzına ve dış yüzüne nazaran tam ve gerçek mesih (sûret değişikliği) olduğunu söylemişlerdir. Fakat Mücâhid ve onun izinden giden diğer tefsirciler, bu hükmün temsîlî olduğunu, şu halde meshin mânevî olması gerektiğini savunmuşlardır. Ki, zamanımızın anlayışına bu daha uygun görünmektedir. Gerçi hakikate nazaran, sûretçe değişiklik mânevî değişmeden daha müşkil ve daha mühim değildir. İnsanlık şiarlarının söndüğü bir bedenin dış yüzüyle dahi maymun sûretini alıvermesi, iyi düşünülürse, hemen hemen normal bile görülebilir. Allah korusun çeşitli kötü hastalıklar ile kılığını değiştirmiş nice bedenlere tesâdüf edilegelmiştir. Fakat hayvan şekilleri içinden bilhassa maymun sûretinin zikredilmesi herhalde mânevî meshin ehemmiyetine bir karîne gibidir. Aslında insan ile maymun arasındaki gerçek fark, yalnızca bir kıl, bir kuyruk farkı değildir. Akıl, mantık, huy ve ahlâk farkıdır. Maymunun bütün hüneri, taklit hissinin gelişmişliğindedir. İnsanın yaptığı hareketleri gören maymun, onu derhal taklit eder. Bu taklit özelliği, birçoklarının nazarında maymunu insana *âdetâ* yaklaştırır. Hâlbuki maymunun önünde günlerce ateş yakınız, soğuk günlerde karşısında ısınmayı gösteriniz, sonra onu alıp bir kıra götürünüz, yanına kibrit, çıra, odun, kömür koyunuz, o yine de üşüdüğü zaman bunları bir araya getirip bir ateş yakamaz ve ısınmayı başaramaz. Bu kadarcık bile mantık ilişkisi gösteremez. Artık bunun üzerine terettüp edecek diğer aklî işlemlerin derecesini tasavvur ediniz. İşte mânevî dünyası meshe uğramış olan insanlar da böyledir: Onlar kör bir taklitten başka bir şey yapamaz ve hayvânî duygularından öteye geçemezler. Bir bakıma insan gibi görünürler, hakikatte ise maymundan başka bir şey değildirler. Fındığı kırar yerler de bir fındık ağacı dikmeyi akıl edemezler, "*Onlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar*."[10] Nitekim cumartesi balık avlama yasağını çiğnerken onlar birbirlerini izlediler. Önce birkaç kişi yasağı deldi, onlara bir şey olmadığını gören diğerleri onları izledi ve onları taklit ederek yasağı çiğnediler. Oysa akıllı insana düşen bu yasağın ilâhî bir yasak olduğunu düşünüp ona riâyet etmek ve ondaki hikmeti kavramaya çalışmaktı. Ama onlar, öyle yapmadılar kör taklitle helâke sürüklendiler.

Bize Düşen İbret Almaktır

Yüce Rabb'imiz, benzer durumlara düşmeyelim, benzer yanlışları yapmayalım diye, geçmiş kavimlerin başlarına gelen acıklı durumları bize anlatmaktadır. Bize düşen bunlardan ibret almaktır. Dolayısıyla önemli ve gerekli olan, âyetin yorumu etrafındaki tartışmalara takılmadan anlatılanlardan ders almak, benzer kötü durumlara düşmemek için gayret sarf etmektir.

Varlıklar içerisinde insan, en şerefli varlıktır. Yüce Yaratıcı, onu en güzel bir biçimde yaratmıştır. İnsana düşen bu özgünlüğü muhâfaza etmesidir. İnsan, Yüce Yaratıcı'sının ölçüleri üzerinde kalırsa bu saygınlığını koruyabilir. Aksi takdirde hayvanlardan aşağı durumlara düşmesi söz konusudur. Zira hayvanlar, her hâl ü kârda yaratılış gâyelerine uygun hareket ederler. Onun için âyetlerde, "*maymunlar olun*" değil de, "*aşağılık maymunlar olun*" denilmiştir. Çünkü hayvan olmak da bir seviyedir. Cezâ, hayvanlardan daha aşağılara yuvarlanmaktır.

Hz. Ali şöyle der: "Ey insanlar! Sizden öncekiler günahlara daldıkları, mürşitler ve dinde derinleşen ilim adamları onları menetmedikleri için helâk olmuşlardır. Günah işlemeyi aralıksız sürdürünce, ilâhî adalet gereği, kötü bir sonuç onları yakalayıvermiştir. O halde onlara inen azabın bir benzeri size inmeden iyilikle emredin, kötülükten menedin. Bilmiş olun ki, iyilikle emretmek ve kötülükten menetmek ne rızkı keser, ne de eceli yaklaştırır."[11]

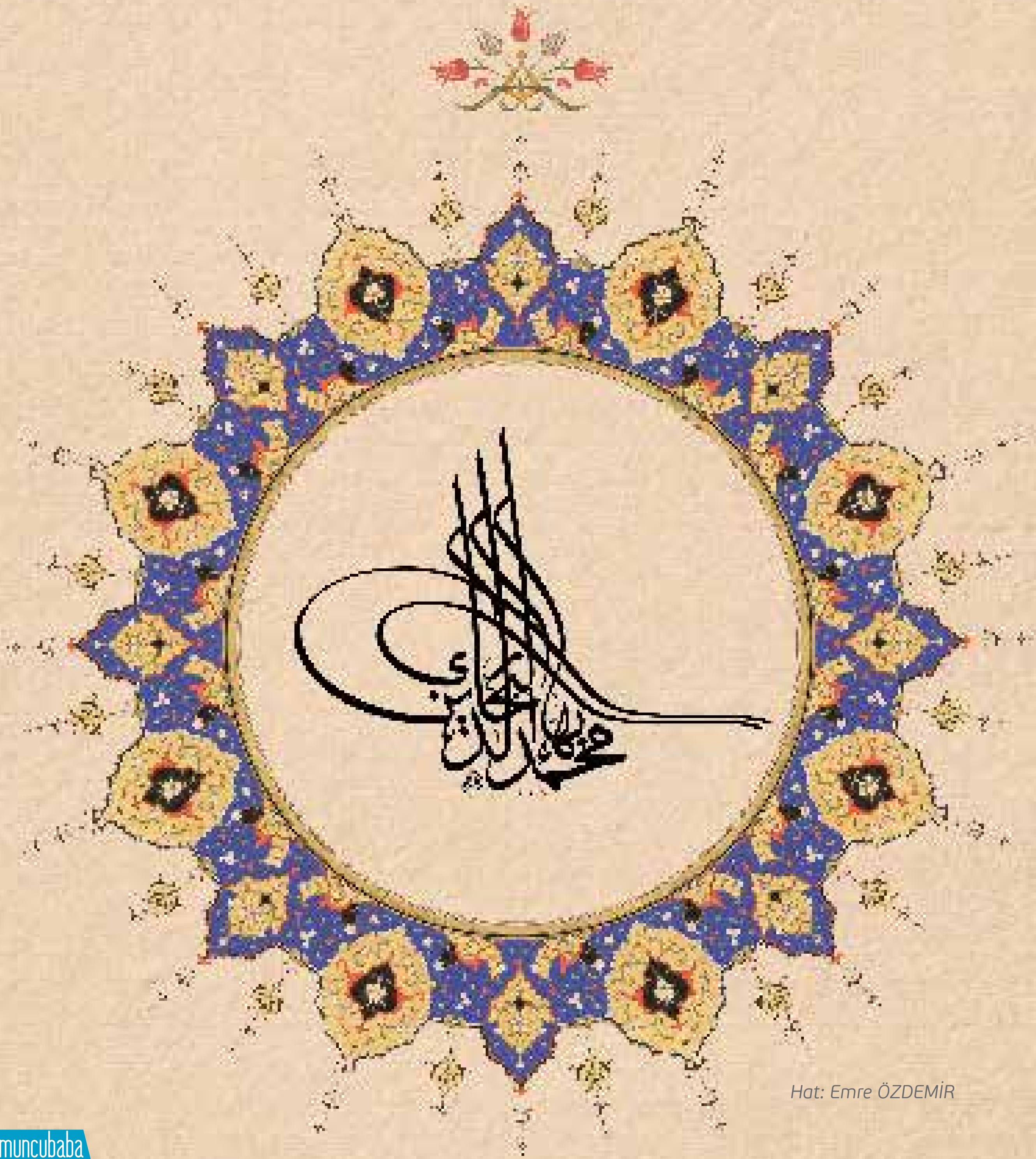
Dipnot

** Prof. Dr. Ali AKPINAR*

1. 2/Bakara, 65-66.
2. 5/Mâide, 60.
3. 7/A'râf, 166.
4. 29/Ankebût, 40.
5. 20/Tâhâ, 129.
6. 24/Nûr, 20.
7. 29/Ankebût, 53.
8. 16/Nahl, 61, 35 Fâtır, 45.
9. Fahreddin Razî.
10. 7/A'râf, 179.
11. İbn Kesîr, II, 74.

Kadir ÖZKÖSE* | H. İbrahim ŞİMŞEK**

Bahâeddin Muhammed Nakşbend (k.s.)

Hat: Emre ÖZDEMİR

Bahâeddîn Nakşbend (k.s.), Abdulhâlik Gucdevânî'nin hafî zikir esasına dayalı olarak kurduğu Hâcegân tarikatının unutulmaya yüz tutan prensiplerini ihya ettiği için yeni bir tarikat kurucusu olarak telakki edilmiştir.

Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in ismi Muhammed Bahâeddîn b. Muhammed, nesebi; el-Buhârî, unvanı; Şâh-ı Nakşbend (k.s.), nisbesi; Üveysî'dir.

Hâce Bahâeddîn (k.s.), Buhara'nın bir fersah kuzeyindeki Kasr-ı Hinduvân köyünde dünyaya geldi. Sonraları Kasr-ı Ârifân adını alan bu köy, bugün Buhara'nın Kağan ilçesinde bulunmakta olup Bahâeddîn kışlağı (köyü) olarak anılmaktadır. Genel kabule göre Hâce Bahâeddîn (k.s.), Muharrem 718/Mart 1318'de doğmuştur. Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in doğduğu yıllar, bir asır önce teşekkül eden Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarıydı.

Hâce Bahâeddîn (k.s.)'in yetişmesinde babasından ziyade dedesinin etkin olduğu anlaşılmaktadır. Semâsî'nin müridi olan dedesi Nakşbend'i gençliğinde Semerkand'a götürüp sûfî meclisleriyle tanıştırmış ve tasavvufa ilgi duymasını sağlamıştır. Kaynaklarda Nakşbend'in ayrıca sâliha bir ninesinin olduğu kaydedilmiş ise de bunlar hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. On sekiz yaşlarındayken evlenen Nakşbend'in eşi hakkında ise hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Bazı eserlerde köle ve cariyesinin olmadığı söylenmesine rağmen hizmetini gören bir cariyesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Nakşbend'in Bîbî Seşenbe isminde bir teyzesinin olduğu, sonraki asırlarda bir dileği olan kişilerin onun adına yemek hazırlayıp dağıtmayı gelenek hâline getirdikleri bilinmektedir.

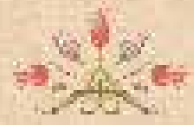
Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in ilk üstadı, hem dedesinin hem de babasının şeyhi olan Muhammed Baba Semâsî idi. Kendisinin doğumunu "Benim burnuma bu evden bir er kokusu geliyor." diyerek müjdeleyen ve onu üç günlük bir bebekken mânevî evlatlığa kabul edip terbiyesini halifesi Emir Külâl'e havale eden Semâsî'dir. Ancak seyr ü sülûkünü yanında tamamlayıp mânevî emaneti aldığı mürşidi, Emir Külâl hazretleridir.

On sekiz yaşına kadar Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in tahsil ve terbiye tarzına dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Ancak dedesinin onu tasavvuf erbabı ile tanıştırmak ve sohbetlerden faydalanmasını sağlamak maksadı ile Semerkant'a kadar götürmüştür. Bu da onun tahsil ve terbiyesi ile ailesinin yakından ilgilendiğini göstermektedir. Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in Semerkant'ta ilim tahsilini tamamlayıp evlenmesinden kısa bir süre sonra Semâsî vefat etti. Bu arada Kasr-ı Hinduvân'a gelen Emir Külâl, Hâce Bahâeddîn (k.s.)'e şeyhinin vasiyetini hatırlatarak onun mânevî eğitimiyle meşgul olmaya başladı.

Müridlik döneminde zaman zaman tekke hizmetlerin¬de çalışan Hâce Bahâeddîn (k.s.), ayrıca Emir Külâl'in halifelerinden Bahâeddîn Dîggerânî/Kışlâkî'den hadis tahsili yaptı, Şemseddîn Külâl'den de Irak meşâyıhın murakabe usûlünü öğrendi.

Şâh-ı Nakşbend (k.s.), dervişlik günlerinde, kendi aralarında konuşan iki kişinin sohbetlerine iştirak edip onları can kulağı ile dinlerdi. Allah (c.c.) hakkında konuşurlarsa, sevinir ve hoşnut olurdu. Allah (c.c.)'tan başka bir şeyden bahsederlerse üzülür, kederlenir ve oradan hemen uzaklaşırdı.

Emir Külâl'in yanında tarikat ve erkânını öğrendiği dönemlerde gördüğü bir rüya üzerine, kendisinin doğumundan yaklaşık bir asır önce (617/1220) vefat etmiş olan Abdulhâlik-ı Gucdevânî'nin ruhaniyetine intisap eder ve "üveysî" lakabını alır. Bahâeddîn Nakşbend (k.s.)'in mânevî terbiyesi Abdulhâlik-ı

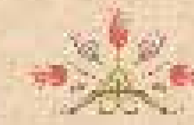
Gucdevânî'dendir. Bu yüzden kendisi Hâcegân silsilesindendir. Dolayısıyla Nakşbendîlik, bir yandan Kasam Şeyh ve Halil Ata vasıtasıyla Yesevîlik tesirinde kalmakta, diğer taraftan Abdulhâlık-ı Gücdüvânî'nin yolunu devam ettirmektedir. Abdulhâlık-ı Gücdüvânî, Ahmed Yesevî'den sonra Yûsuf Hemedânî'nin halifesidir. Bahâeddîn Nakşbend (k.s.)'den sonra Nakşbendîlik, Maveraunnehir ve Horasan Türkleri arasında yaygınlık kazandı. Dolayısıyla Yesevîliğin nüfuz sahasını çok daraltmıştır. Nakşbendîlik genel özellikleri bakımından Yesevîlik'ten pek farklı bulunmamaktaydı. Nakşbendîliğin Orta Asya'da kısa zamanda yayılmasını, Yesevîliğin hazırladığı zemine borçlu görmekteyiz.

Çağına yetişmeden, yüz yüze görüşmeden feyiz aldığı "üveysî" mürşidi Abdulhâlik-ı Gucdevânî, ona âlem-i mânâda şu nasihatte bulunur: "Oğlum Bahâeddîn! Zikr-i İlâhîden fariğ olma! Mahlûkata halisane hizmet et. Çünkü Hakk'a giden yol, hizmetten geçer. Ayağını şeriat seccadesine koy, emir ve nehiyde istikamet üzere ol. Daima azimetle amel et, sünnete ittiba et, ruhsatları bırak, bidatlerden kaç. İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler senden hizmet bekliyor. Hafî zikre sarıl. Allah (c.c.) yâr ve yardımcın olsun."

Hâce Bahâeddîn (k.s.) bu dönemde Buhara'nın Kasr-ı Ârifân köyünde ikâmet etmekle birlikte Buhara'nın yanı sıra Mâverâünnehir'in Nesef (Karşı), Gadîvet, Keş (Kîş, bugünkü Şehr-i Sebz), Harizm ve Kermîne gibi bölgelerine de giderek sohbetler yaptı ve buralarda birçok mürid edindi. Onun şöhretini duyup sohbetini dinlemek ya da intisap etmek için Semerkand gibi büyük şehirlerden gelenler de vardı Buhara'nın önde gelen âlimlerinden Hüsâmeddîn Hâce Yûsuf b. Mahmûd el-Hâfızî el-Buhârî'nin Hâce Bahâeddîn (k.s.)'e intisap etmesi ise önemli bir dönüm noktası oldu. Bu zâtın ardından Buhara âlimleri ve talebeleri yoğun bir şekilde Hâce Bahâeddîn (k.s.)'in sohbet halkasına katılmaya başladılar. Bu durumdan endişelenen bazı âlimler böyle giderse medreselerin boş kalacağını söyleyip Nakşbend hakkında dedikodu yapmaya başladılar. Sonunda Hâce Bahâeddîn (k.s.) ile bazı Buhara âlimleri bir mecliste buluştular. Hâce Bahâeddîn (k.s.); "Tarikatımızı size anlatalım, eğer şeriata ve sünnete aykırı bir husus varsa söyleyin ondan vazgeçelim." dedi. Âlimler bu konuda söyleyecek bir şey bulamadılar ve "Tarikatınız istikamet üzeredir, itirazımız yok." dediler. Bazıları; "Giydiğiniz külah şöhrete sebep olmaktadır." deyince Hâce Bahâeddîn (k.s.); "Mademki külahım tartışma konusu oldu, onu giymemek daha doğrudur." deyip başındaki külahı çıkardı ve bir fakire verdi. Bu hadiseden sonra Nakşbend'in ulema nezdindeki itibarı bir kat daha artmış oldu.

Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in tasavvufî görüşlerini ihtiva eden herhangi bir eseri bugüne ulaşmadığı için bu konuda ancak kendisi hakkında telif edilen eserlerde nakledilen menkıbelerden hareketle bazı sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır.

Çok mütevazı bir hayat yaşayan Hâce Bahâeddîn (k.s.) haramlardan titizlikle sakınır, ruhsat yolundan çok azimet tarikini seçerdi. Misafirlere ikramdan hoşlanır, hediyeye hediye ile mukabele etmeye çalışırdı. Mahlûkatın tümüne şefkat nazarıyla bakardı. Misafirlerine çok saygı gösterir, ona uymak maksadı ile gerekirse orucu bozmanın bile caiz olacağını söylerdi. Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in asla hizmetçi ve cariyesi yoktu. "Kulluk ile efendilik olmaz, zaten kendim kulum." derdi. Müridlerine dinî kaidelere uymayı, takvayı ısrarla tavsiye eder ve velîlik derecelerine bu şekilde ulaşılabileceğini söylerdi. Tarikatını, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine ve ashâbının sözlerine tâbî olmak diye özetleyen Şâh-ı Nakşbend (k.s.), ilme ve âlimlere karşı son derece saygılı idi. Bu yüzden birçok âlim kendisine intisap etmişti, iyi bir hadis eğitimi gördüğü için sohbetlerinde bazen hadisleri izah eder, tasavvufî şerhler yapardı. Arapça, Türkçe ve Farsçaya vâkıftı. Dinî kaidelere uymada hassas olmakla birlikte tasavvuf yolunda yüksek makamlara ulaşmanın çok ibadet ve mücâhedeyle değil, Allah (c.c.)'ın lütfu ile gerçekleşebileceğine inanırdı.

Şâh-ı Nakşbend (k.s.), ileri ufuklara bakmayı, daima yükselmeyi öğütleyen bir mânâ sultanıydı. Müridlerin; "Eğer himmetinizi yüksek tutmaz, oyununuzu büyük oynamazsanız, size hakkımı helâl etmem. Üstün himmetle öyle olmalısınız ki, ayaklarınızla başıma basmalısınız. Yani sizin mânevî dereceniz, benden daha yukarılara ulaşmalı." Diğer yandan Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'e göre, müridin üzerinde meydana gelen tüm sıfat ve güzellikler, aslında şeyhin, lütuf merdivenleri sayesinde gerekleşmektedir. Çünkü mürşidin himmeti, müridin himmet burağına bindirilmiş hâli gibidir.

Kemâl ve marifetin hasep ve neseple değil, iktisapla olduğuna inanan Şâh-ı Nakşbend (k.s.), "Sizin silsileniz nereye ulaşır ve kime dayanır?" diye soran muhatabına; "Silsile ile kimse bir yere ulaşamaz." diye karşılık verir.

Tarikatını sohbet esası üzerine kurmuştu. Halveti uygulamaz, onun yerine Gucdevânî'nin "halvet der encümen" yani halk içinde Hak ile olmak prensibini esas alırdı. Tarikatında cehrî zikir ve semâ da yoktu. Azimetle amel etme düşüncesiyle hafî zikir yapardı. Bununla birlikte cehrî zikri ve semâyı da inkâr etmezdi. Bu konuda: "İnkâr nemî konîm ve în kâr nemî konîm: İnkâr etmiyoruz ama bu işi de yapmıyoruz." şeklindeki sözü meşhurdur.

"Yolumuz sohbet yoludur, halvette şöhret, şöhrette de âfet vardır. Hayır cemiyettedir. Cemiyet de dostların birbirini nefy şartıyla sohbettedir. 'Geliniz bir an iman edelim.' sözünün anlamı şudur: Eğer bu tarikatın talip-lerinden bir cemaat sohbet ederlerse hayır ve bereket çokça olur. Buna devam ve ısrar ise hakiki imana ulaşmaya vesile olabilir. Bizim tarikatımız urve-i vüska/kopmayan kulptur. Peygamberimiz'in eteğine sarılmaktır. Sahabe-i kiramın sözlerine uymaktır. Bu tarikatta az amel ile çok fetihler hâsıl olur. Fakat sünnete uyup onu gözetmek büyük bir iştir. Hak dostlarından biriyle sohbet eden sâlike düşen, kendi hâline vakıf olmak, sohbet zamanı ile önceki zamanı mukayese etmek, arada fark bulursa 'İsabet ettin, sakın bundan ayrılma.' hükmüyle o şeyhin sohbetini ganimet bilmektir." diyen Bahâeddîn Nakşbend (k.s.), sohbeti genel anlamda ve halvetin zıttı olarak kullanmıştır. Bahâeddîn Nakşbend (k.s.)'in bu konuda şöyle söylediği nakledilir:

"Bizim sohbetimize gelenlerin bazısının gönlünde muhabbet tohumu vardır, dünyevî alâkaların dikenleri arsasında bu tohum gelişememiştir. Bu durumda bizim vazifemiz o dikenleri temizlemektir. Bazılarının gönlünde ise muhabbet tohumu yoktur. Burada vazifemiz tohum oluşturmaktır."

Şâh-ı Nakşbend (k.s.)'in tasavvuftaki terbiye metodu, her davranışa dikkat etmek ve kesin olarak helâl olmayan şehvet ve arzulardan kaçınmaktı. Özellikle helâl rızk kazanıp helâl lokma yemeye önem verirdi. Hâce Bahâeddîn (k.s.)'in şu sözleri, müridlerinin tasavvufî eğitiminde izlediği yolu göstermesi açısından dikkat çekicidir: "Biz müridi dilersek cezbe, dilersek sülûk yoluyla terbiye ederiz. Bu bizim elimizdedir. Sohbetimize gelenlerden bazılarının gönlünde muhabbet tohumu vardır. Ama dünyevî alâkalar yüzünden gelişip büyüyememiştir. Bizim vazifemiz o alâkaları temizlemektir. Bazılarının ise gönlünde muhabbet tohumu yoktur. Burada bizim vazifemiz tohum oluşturmaktır. Zikir telkini, bir kimsenin eline çakmak taşı vermek gibidir. Bundan sonra iyi bir netice oluşması için amel etmek müride aittir."

Dipnot

** Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE - ** Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK*

1. *Bu makale Prof. Dr. Kadir Özköse ve Prof. Dr. H. İbrahim Şimşek'in Nasihat Yayınları'ndan neşredilen Altın Silsileden Altın Halkalar kitabının 219-256. sayfalarından özetlenmiştir.*

Ramazan ALTINTAŞ*

Emânetlerin Ehline Verilmesi

"Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinde, emâneti üstlenme ehliyeti ve emânetin ehline verilmesi son derece önem arz etmiştir. Çünkü emânet, korunması ve yerine getirilmesi gereken temel haklardandır."

İnsan, içtimâî bir varlıktır, tek başına yaşayamaz. Toplumu meydana getiren fertler arasında ilişkiler zorunlu olduğu gibi iş bölümüne de ihtiyaç vardır. İş bölümü yapılırken, kişinin uzmanlık alanına da dikkat etmek gerekir. Buna "liyâkat sahibi olmak" denir. Bu bağlamda emânetle liyâkat arasında yakın bir ilişki vardır. Emânet, korunması gereken bir değerdir. Liyâkat de, kendisine verilecek emâneti taşıma yeteneğine sahip olmada kişinin uzmanlığıdır. Eğer toplumsal düzen iyi işlemiyorsa, sosyal, iktisâdî, dinî, kültürel, sanat, edebiyat, teknik vb. alanlarda istenilen düzeyde kalkınma ve gelişme süreçleri beklenilen taleplere cevap vermiyorsa, emânetlerin ehline verilmediğini gösterir. Torpil ve rüşvetin, iltimas ve adam kayırmacılığın yaygın olduğu bir toplumda geri sayım başlamış demektir.

İslâm, birey ve toplum hayatının bütün alanlarında olduğu gibi yönetim alanında da bir takım ilkeler ortaya koymuştur. Bunların başında din ve vicdan özgürlüğü, adâlet, eşitlik, seçim, ehliyet, emânet, şûrâ, biat gibi ilkeler gelir. Bu yönetim ilkeleri aileden tutun da şirketlerin ve devletlerin yönetimlerine varıncaya kadar her alanda geçerliliğini koruyan evrensel ilkelerdir.

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetinde, emâneti üstlenme ehliyeti ve emânetin ehline verilmesi son derece önem arz etmiştir. Çünkü emânet, korunması ve yerine getirilmesi gereken temel haklardandır. Hak sahibine hakkını, her işi ve görevi ona ehil olana vermek adâletle ilgilidir. Çevrenin korunması haklarından, Allah'ın haklarına, bütün can taşıyan varlıkların haklarından insanla insan arasındaki ilişkilerden kaynaklanan haklara varıncaya kadar emânet, geniş bir anlamlar dünyasına sahiptir. Bu durum, emânetin kamu görevi ve liderlik anlamıyla kullanıldığı pek çok rivâyette kendisini gösterir. Meselâ Hz. Peygamber (s.a.v.), sahâbeden Ebû Zerri'l-Gıfârî (r.a.)'yi bir göreve tayin ederken ona şunları söylemiştir: "*O bir emânettir. Kıyâmet gününde hakkıyla alan ve yerine getirenlerin dışındakiler için pişmanlık ve rüsvalıktır.*"[1]

"Adâlet ilkesi, insanın fiilleriyle ilişkilidir. Başkalarının varlığıyla bir anlam ifade eder. Toplumda sosyal barış ve güvenin kaynağı, adâlet ve hakkâniyet ilkelerine uygun davranmaktır."

Emânetler Ehline Verilmelidir

Âdil bir yönetim, eşitlik ve emânetleri üslenme ehliyeti ve bu ehliyetin kamu işlerinde gözetilmesi toplumsal düzenin sağlıklı işlemesinin olmazsa olmaz ilkelerindendir. Bu hakları gözetme, hak sahiplerine verme ve yerine getirme anlamına gelir. Böylelikle hak sahibine hakkını vermek, her işi ve görevi ona ehil olana yaptırmak anlamında adâletle ilgilidir.[2] Adâlet, "hak" kavramıyla alakalı olup "hak edene hak ettiğinin verilmesi" ya da "haksızlık yapılmaması"dır. Haksızlık (zulm) adâletin zıddıdır. Mîzân ve mülk, adâletle kâimdir. Zulm ise, her ikisini de ifsâd eder. Mülkün devamını isteyenler, insanlar arasında adâletle hükmetmelidirler. Bu durum fonksiyonellik açısından; aşırılık ve ihmalkârlık arasında bir birleştirme noktası olan terazinin diline benzer. Bundan dolayı adâlete ve adâlet sistemine *mîzân* da denilir."[3]

Adâlet, doğal bir ahlâk kanunudur. Allah onu insanın özüne yerleştirmiştir: "*Seni yaratan, şekillendiren ve ölçülü yapan (adl) O'dur.*"[4] Her akıllı insan, objektif olarak adâletin iyi, zulmün kötü olduğunu anlar. İslâm bireysel ve toplumsal hayatın bütün katmanlarında hakkâniyet ölçülerine uygun davranmayı emreder ve her türlü ayrımcılığı da yasaklar.[5] Çünkü hakkâniyet, bütünü gözeten ahlâkî anlamda bir tavırdır. Hakkâniyet, âdil olmayan kuralın değil, âdil olmayan sonuçların değiştirilmesi amacına hizmet eder. Dinde denkleştirici adâlet ise, herkesin eşit işleme tâbi tutulmasını öngörür. Özellikle yargılama, barış, şâhitlik ve alış-verişte böyle bir adâlet, toplumsal düzenin sigortasıdır. Bu bağlamda adâleti gözetmek toplumun çekirdeği olan aile içi iliş-

kilerden tutun da devlet yönetimine varıncaya kadar merkezî bir konum, değer ve öneme sahiptir.

Adâlet ilkesi, insanın fiilleriyle ilişkilidir. Başkalarının varlığıyla bir anlam ifade eder. Toplumda sosyal barış ve güvenin kaynağı, adâlet ve hakkâniyet ilkelerine uygun davranmaktır.[6] Onun için toplumsal hayatta herkese insanca yaşama imkânı sağlayan sosyal adâlet hizmetleri, eşitlik üzerine değil, denge üzerine kurulmalıdır. Eğer aksi bir tutum olursa, bundan toplumsal düzen ve barış, zarar görür. Bu bağlamda hakkâniyet ölçüleri gözetilerek tatbîk edilmesi gereken adâletin -ister mahallî, isterse küresel düzeyde olsun- gerçekleştirilmesi için mücâdele vermek, insan onurunu korumanın doğal bir yoludur. Bu sebeple, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den gelen rivâyetlerde, adâletle muâmele etmeyi terk ederek bir toplumda emânetlerin ehline verilmeyip, ehil olmayanlara verilmesi kıyâmet alâmetlerinden sayılmıştır. Bir toplantıda Rasûlullah (s.a.v.) etrafındaki sahâbîlere bir şeyler anlatırken, bir bedevî gelir ve "Kıyâmet ne zaman kopacak?" diye sorar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) sözünü kesmeyip konuşmasına devam eder. (O kadar ki) oradakilerden kimisi (kendi içinden) "Bedevîyi işitti ama sorusundan hoşlanmadı."; kimisi de "Gâlibâ işitmedi." diye durumu yorumlarlar. Derken Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) sözünü bitirince: "*O, kıyâmeti soran nerede*?" buyurur. Bedevî, "Benim, buradayım ya Rasûlallah!" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), *"Emânet zâyi edildi mi kıyâmeti bekle!"* buyurur. Bedevî, "Emânet nasıl zâyi olur?" dediğinde, Rasûlullah (s.a.v.) da, *"İş, ehil olmayana verildi mi kıyâmeti bekle!"* şeklinde cevap verir.[7]

Ünlü Kelâm âlimi İmâm Mâtürîdî (rahmetullahi aleyh), "Allah size emânetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emrediyor"[8] âyetinde geçen "emânet" kavramına sınırlandırıcı bir yorum getirmek yerine, korunması ve yerine getirilmesi gerekli haklar bağlamında Allah-âlem, Allah-insan, insanla-insan arasında geçerli olan "her türlü emânet" görüşüyle daha kuşatıcı bir yorum yapmıştır. Âyetin, "*İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmeniz.*" pasajındaki çağrının, doğrudan Müslümanların yöneticilerini muhâtap aldığını ifade eden İmâm Mâtürîdi, "emânetlerin ehline verilmesi" tabirinden inanç farklılığı gözetmeksizin "uzmanlık" alanının öne çıkarılması, bu konuda inanç ayrımı yapmadan bu işe kim daha uygun ve lâyıksa, emânetin ona verilmesi gerektiğini söyler.[9]

İşe Ehil Olma, İlke Edinilmelidir

İmam Mâtürîdî bu görüşünün meşrûiyetini, yukarıdaki âyetin iniş sebebiyle ilişkilendirir. Rivâyetlere göre, Mekke'nin fethinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası Hz. Abbas, Kâbe'nin anahtarlarının o dönemde henüz Müslüman olmayan Şeybe evlâdından alınarak kendisine verilmesini istemiştir. Rasûlullah (s.a.v.) da bu isteğini yerine getirmiştir. Bunun üzerine emânetlerin ehline verilmesi ile ilgili âyet inince, Hz. Peygamber (s.a.v.) Kâbe'nin anahtarlarını tekrar amcasından alarak, henüz Müslüman olmayan Şeybe evlâdına geri vermiştir.[10] Bu uygulama bize, bürokrasideki görevlendirmede etnik ve inanç farklılığından ziyâde "işe ehil olma" liyâkatinin öne çıkarılması gerektiği fikrini veriyor. Anlaşıldığı kadarıyla İmam Mâtürîdî de bu anlayışı destekliyor. Kaldı ki onun, emânetlerin ehline verilmesi, yöneticilerin adâletle hükmetmesi gibi konuları doğrudan idârî yapı ile bağlantılı hale getirmesi, din-siyâset ilişkileri konusundaki tavrını yansıtıyor.

Emânetlerin ehline verilmesi toplum hayatının her alanında geçerli bir kural olmalıdır. Aynı kural yönetim işlerinde de geçerlidir. Hepimizin, içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların başında vatandaşlık görevleri gelir. Bunlardan birisi de seçme ve seçilme hakkıdır. Millî iradenin tam olarak tecellî etmesi için sandığa gitmek ve oradan çıkan sonuçlara rızâ göstermek bunlardan birisidir. Meselâ gerek yaşadığımız il ve ilçenin idaresini üslenecek olan belediye başkanlarını seçmede ve ülkenin yönetimiyle ilgili milletvekillerini seçmede oy kullanmak da bir emânettir. Çünkü bir seçim yapacağız. Seçilen aday, belli bir süre bizi yönetecektir. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, *"Nasılsanız öyle idare edilirsiniz."*[11] kavli, bizim için yol göstericidir. İster seçilen, isterse seçen birisi olalım, hepimizin bu hakları yerine getirmede bir takım ölçüleri olmalıdır. Bunun başında seçilecek insanların liyâkati gelir. Ayrıca onlarda aklı kullanma, siyâset, ileri görüşlülük, fikir üretme, sosyal girişimcilik, milletin değerleriyle özdeş olma, beceri, kâbiliyet, yetenek ve ufuk genişliği gibi nitelikler bulunmalıdır. Köy, mahalle ve şehirlerimizin geliştirilmesinde kültürel yönden tutun da çağdaş yapılanmalara varıncaya kadar hep yükselen bir grafik izlenmelidir. Seçeceğimiz insanlarda bu işe ehil olmaları kadar, bu milletin dinine, inancına, mefkûresine, medeniyet anlayışına bağlı olan insanlardan olmalarına da dikkat etmeliyiz. Çünkü vereceğimiz oy, sorumluluk yüklediğimiz insanın kar ve zararına, günah ve sevâbına ortak olmamızı gerektirecektir.

Sonuç

İman, emniyet ve emânet arasında yakın bir ilişki vardır. Gerek toplum yöneticileri ve gerekse yönetilenler arasında güven duygusunun tesis edilmesi büyük önem taşır. Bu duygunun toplum fertleri arasında bulunmaması, toplumun birlik ve beraberliğini olumsuz yönde etkiler Bu özelliği kaybeden milletin varlığı çöker, huzuru

bozulur. Kendilerine kamu görev ve sorumluluğu yüklenecek olan kimselerde aranacak özelliklerin başında dürüstlük, güvenilirlik, emâneti üslenmede liyâkat sahibi olma gelir. Toplumda işler, işbölümüne göre yürür. Eğer bir toplumda emânetler, uzmanlık alanına göre değil de; torpile, rüşvete, iltimasa, adam kayırmacılığa ve ahbap-çavuş ilişkilerine göre yürütülürse, o toplumda kalkınma ve gelişme olmadığı gibi kısa zamanda da çöküş yaşanır. Tarihin bir daha tekerrür etmemesi için, hayatın her alanında emânetleri ehline verme ilkesi bir kural olarak yaşatılmalıdır. Bundan bütün toplum kesimleri fayda görecektir. İslâm'ın da emri budur.

Dipnot

** Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ*

1. Müslim "İmâre" 16.
2. Geniş bilgi için bakınız. Nevin A. Mustafa, İslâm Siyasi Düşüncesinde Muhalefet, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: İz Yayıncılık, 1990, s. 94–95.
3. 57/Hadîd, 25.
4. 82/İnfitâr, 7.
5. Bkz. 16/Nahl. 90; 5/Mâide, 8.
6. Krş. 4/Nisâ, 135
7. Bkz. Buhârî "İlim" 2; "Rikâk" 35.
8. 4/Nisâi 58; 33/Ahzâb,. 72.
9. Mâtürîdî, Te'vîlâtü'l-Kur'ân, tahk. Mehmet Boynukalın, İstanbul: Dâru'l-Mîzân, 2005, III, 288.
10. Bkz. Mâtürîdî, Te'vîlâtü'l-Kur'ân, III, 287-88; İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik, es-Siyratü'n-Nebeviyye, tahk. Tâhâ Abdurrahman Sa'd, Beyrut, 1411 h.,V, 74.
11. Bkz. Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 146.

Mimar Sinan'ın Çıraklık Eseri: Şehzâdebaşı Camii ve Şehzâde Mehmet Türbesi

"Dilber oldur ey Mehemmed hışmidince âşıka
Boynuna bendeylerüm zülf-i hümayûnum diye"

Muhibbî (Kanûnî Sultan Süleyman)

Foto: Orhan DİNÇ

Kanûnî Sultan Süleyman ve Oğlu Şehzâde Mehmed'in Genç Yaşta Ölümü

Üç kıtaya huzur ve adalet götüren Osmanlı'nın en kudretli padişahlarından biri olan Kanûnî Sultan Süleyman, ömrü boyunca birçok mutluluk yaşamasının yanında birçok da acı yaşamıştır. Bu acılardan biri, oğlu Şehzâde Mehmed'in genç yaşta,bir rivayete göre, çiçek hastalığından ölümüdür. Aynı Kanûnî, oğlu Şehzâde Mustafa'yı öldürttükten sonra da büyük acılar ve pişmanlıklar yaşamıştır. Bu açıdan bakınca Kanûnî'nin aynı zamanda "elemlerin adamı" olduğunu da görürüz."Muhibbî" mahlasıyla bir divan teşkil edecek kadar usta işi şiirler yazan cihan padişahı Kanûnî Sultan Süleyman, aşağıya aldığım şu şiirini büyük oğlu Şehzâde Mustafa'yı öldürttükten sonra, ahvalini beyan etmek için, yazmıştır: *"Gözlerümden akadursun durmasun yaşum benim/Ya ne içün saklaram şimden gerü başum benim//İçtiğüm hûn-i cigerdür yedi gümderd ü elem/Türlü türlü matbâğ-ı dilde pişer aşum benim//Ey felek çarhun bozılsun olasun âhır harab/Nitekim odları yaktun bu içim taşum benim//Çektiğüm bâr-ı gamı çarhun kattarı çekmeye/Gelmedi bu vâdi-yi mihnette padaşum benim//Ey Muhibbîtâ ölünce işbu derde çâre yok/Bahr olsa yeridür şimden gerü yaşum benim"*

Kanûnî Sultan Süleyman'ın Hürrem'den Olan İlk Göz Ağrısı: Şehzâde Mehmed

Yükselme dönemi padişahlarından Kanûnî Sultan Süleyman'ın Hürrem'den ilk oğlu olan Şehzâde Mehmed 1521'de İstanbul'da doğmuş, 1543 yılında da Manisa Sarayı'nda vefat etmiştir. Şehzâde Mehmed'in çocukluğundan beri zekiliği ve sanata düşkünlüğü Sultan Süleyman'ın dikkatini çekmiştir. Eğitimini çocukluk döneminde eski sarayda alan Şehzâde Mehmed, yaşının ilerlemesi ile I. Süleyman tarafından matematik, edebiyat ve sanat alanında özel eğitim aldırılmıştır. Genç şehzâde 1540 yı-

Foto: Orhan Dinç

lında Saruhan Sancağına alınarak burada askerî eğitim alanında kendisini geliştirmiştir. Ardından Amasya Sancağı'na atanarak ilerleyen zamanlarda Saruhan Sancağı'na tek sorumlu olarak getirilmiştir. Saruhan Sancağı'nda yaklaşık olarak iki yıl kadar kesintisiz görev almıştır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın, Şehzâde Mehmed' e çok fazla değer vermesi Hürrem Sultan'ın hoşuna gitmemiş, bir kısım girişimler neticesinde Kanûnî'den uzaklaştırılmıştır. Şehzâde Mehmed, ağabeyi Şehzâde Mustafa'nın etkisi ile Amasya Sancağı'na gönderilerek Kanûnî Sultan Süleyman'dan uzak tutulmuştur.

"Biricik oğlu Şehzâde Mehmed'i kaybeden Kanûnî Sultan Süleyman, oğlunun adını yaşatmak için Şehzâde Külliyesini Mimar Sinan'a yaptırmaya karar verir. Külliye'nin inşaatı bu kara günlerin arifesinde başlar."

Genç yaşta ölen Şehzâde Mehmed, babası Kanûnî tarafından çok sevilen olgun bir çocuktu. Tabir caizse Şehzâde Mehmed, babasının en kıymetli varlığıydı. Kanûnî, gelecekte tahtını ona bırakmayı düşünmekteydi. Fakat Şehzâde Mehmed'in hastalıkları ta çocukluğunda başlar. Şifa bulunca babası şenlikler yaparak sevincini açığa vurur. Sadaka niyetine İstanbul'daki bütün açları doyurur. Fakat şehzâdenin hastalıkları yine ortaya çıkar. Dünyaya hükmedecek kadar güçlü olan Kanûnî bu zamanlarda yemeden içmeden kesilir.

Şehzâde Mehmed büyür ve nihayet delikanlılık çağına erişir. Gösterişi hiç sevmeyen şehzâdenin tahtta gözü yoktur. Şair ruhlu ve musikişinas bir delikanlıdır Kanûnî'nin üzerine titrediği şehzâde. Kanun çalmaktadır. Günleri şiirle ve musikiyle geçmektedir.

Gözde bir şehzâde olan Mehmed'i abileri kıskanmaktadır. Babalarının ona olan aşırı sevgisi, kardeşlerine kin gütmelerine neden olmaktadır. Bu yüzden de gelecekte Osmanlı tahtının varisi olacak bu çocuğu ortadan kaldırmanın hesaplarını yapmaya başlamışlardır.

Foto: Orhan DİNÇ

Foto: Orhan DİNÇ

Kanûnî Sultan Süleyman, fitne başı olarak gördüğü oğlu Mustafa'yı, tahtına göz diktiği gerekçesiyle boğdurur. Çünkü Kanûnî; tahtını, tacını, kılıcını ve şanını canından çok sevdiği küçük oğlu Şehzâde Mehmed´e bırakmak istemektedir. Bu yüzden Şehzâde Mehmed'i çok iyi yetiştirir. Zamanın en iyi hocalarından dersler alarak yetişen Şehzâde Mehmed, Fransız ve İtalyan hocalardan da yabancı dil öğrenir. Nezaketle bilgi aynı bünyede birleşince güzel bir portre ortaya çıkar. Fakat işler beklendiği gibi iyi gitmez. Şehzâde Mehmed, şehzâde olarak bulunduğu Manisa´da yataklara düşer ve bir daha iyileşemez. Takvimler 16 Ekim 1543'ü gösterdiğinde Kanûnî bir seferden dönmekteyken acı haberi Edirne´de alır. Sanki dünya başına yıkılmıştır. Tarifi imkânsız bu acının etkisiyle bir çocuk gibi saatlerce ağlar.

Kanûnî bu acı haberi duyduğunda Estergon Seferi'nden dönüyordu. Edirne'deydi, keyfi yerindeydi. Zira yedi ay süren sefer, Estergon ve Belgrad Kalelerinin alınması, Akdeniz'de de Barbaros'un Nice zaferleriyle sonuçlanmıştı. Fakat sevinci kursağında kaldı.

İstanbul'a varan Kanûnî Sultan Süleyman, canından çok sevdiği şehzâdesinin cenazesini Manisa'dan getirtmiştir. Şehzâde Mehmed'in cenaze namazı İstanbul halkının katılımıyla Beyazıt Camii'nde kılınmıştır. Ardından bugünkü türbesine gömülmüştür.

Kanûnî'den Oğlu Mehmed'e Hüzünlü Bir Armağan: Şehzâde Külliyesi

Biricik oğlu Şehzâde Mehmed'i kaybeden Kanûnî Sultan Süleyman, oğlunun adını yaşatmak için Şehzâde Külliyesi'ni Mimar Sinan'a yaptırmaya karar verir. Külliye'nin inşaatı bu kara günlerin arifesinde başlar. Şehzâde Külliyesi'nin ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmese de Şehzâde Mehmed Türbesi'ndeki şehzâdenin sandukası üzerinde "930/1543 Cami-i şerif şehr-i Receb'de tamam olmuştur." yazar. Tezkiretü'l-Bünyan'da ise Şehzâde Külliyesi için Rabiü'l-evvel 950/ Haziran 1543 yılın-

da inşaatına başlandığı yazılıdır. Külliye, Fatih ilçesi Şehzâdebaşı semtindedir. Mimar Sinan'ın çıraklık eserim dediği bu güzel Külliye'de; "Şehzâde Camii, Rüstem Paşa Türbesi, Şehzâde Mehmed Türbesi, Tabhane, Medrese" olmak üzere beş ana yapı bulunmaktadır. Bunlar arasında önemli bir yere ve öneme sahip olan yirmi hücreli medrese hakkında Prof. Dr. Doğan Kuban, İstanbul Ansiklopedisi´nde kaleme aldığı bir makalede, şu önemli bilgilere yer vermiştir:

"Kanûnî Sultan Süleyman'ın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak devrinin büyük mimarı Mimar Sinan, Şehzâde Camii ve Külliyesi'ni 1544-48 tarihleri arasında dört yılda tamamlamıştır."

"Dış avlu duvarının kuzeydoğu duvarını oluşturan yapılardan biri olan medresenin asimetrik bir planı vardır. Temelde klasik tipolojiye uygun, bir dershane ve yirmi hücreden, hücreler arasında girişin karşısında bir eyvan ve helalardan oluşan basit bir yapıdır. Dershanesi kıbleye dönüktür ve mescit olarak da kullanılmak üzere bir mihrap nişi vardır. Medresede de, camide olduğu gibi, taş polikramisi ve saçak kornişlerinin palmet dizisiyle süslendiği görülmektedir. Giriş kapısı üzerindeki kitabede medresenin bitiş tarihi 953/1546-1547 olarak verilmiştir. Bu medrese önce ellili, sonra da altmışlı medrese olarak İstanbul medreseleri içinde üst düzeyde payesi olan bir eğitim merkeziydi. 1950´den sonra kız talebe yurdu olarak kullanılmak için revakları camekânlarla kapatılmıştır."[1]

Eski İstanbul'un Gözde Mabedi: Şehzâdebaşı Camii

Şehzâde Camii, İstanbul'un Fatih ilçesindeki Laleli semtinde bulunan ve Mimar Sinan'ın «çıraklık eserim» dediği bir camidir. Aynı zamanda Şehzâdebaşı Cami ve "Şehzâde Mehmet Camii" olarak da bilinir. İstanbul'un merkezî bir yerinde konumlanmıştır.

İstanbul'un güzide mabetlerinden biri olan Şehzâdebaşı Camii, Kanûnî Sultan Süleyman'ın, Manisa Sancağında vali iken, 950/1543 yılında vefateden oğlu Mehmed adına yaptırdığı Şehzâde Külliyesi içerisinde yer alan müstesna bir eserdir. Söz konusu caminin temeli 1 Rabiü'l-evvel 951/23 Mayıs 1544 'de atılmış, 955 senesinin Recep ayında (Ağustos 1548) da ibadete açılmıştır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak devrinin büyük mimarı Mimar Sinan, Şehzâde Camii ve Külliyesi'ni 1544-48 tarihleri arasında dört yılda tamamlamıştır. Koca Sinan daha sonraları yaptığı bir değerlendirmede "Şehzâde çıraklık, Süleymaniye kalfalık, Edirne Selimiye de ustalık eserimdir." diyecektir. Şehzâdebaşı Camii'nin mimarî özellikleriyle ilgili şunlar söylenebilir:

"Mimar Sinan, mimarbaşı unvanı ile inşa ettiği bu ilk selâtin camisinde eş büyüklüklerde tutulan harim ve avlu bölümlerini mutlak bir geometrinin hâkim olduğu simetrik plan şeması içinde değerlendirerek ele almıştır. Harim kısmında son derece dengeli olan planda dört yarım kubbe ile desteklenen merkezi kubbe dört büyük ayak üzerindeki sivri kemerlere oturmuştur. Kubbeye intikal pandantiflerle sağlanmış, yarım kubbelerde mukarnas dolgular kullanılmıştır. Mekânda oluşan köşelerde birer küçük kubbe ile üst örtü tamamlanmıştır. Sinan, ana akslara yerleştirdiği girişlerle daha ilk adımda kuvvetle hissettirdiği mekân bütünlüğünü, mahfil ve galeri gibi tâli unsurları küçültüp süslemeyi mâkul ölçülerde kullanarak daha da güçlendirmiştir. Bu yapıda kendine özgü piramidal örtü düzeninin ilk örneğini sunan Sinan, örtü sisteminin en önemli destek unsurları olan payandaları son derece akılcı bir çözümle revaklı galerilerin içine gizlemiştir. Böylece taşıyıcı unsur olmaktan çıkan duvarları çok sayıda pencere ile donatarak seleflerinin masif mimarî denemelerinden çok daha yumuşak bir görünüm elde eden Sinan, Edirne Selimiye Camii'nde mükemmele ulaşan kubbe mimarisinin ilk nüvelerini ortaya koymuştur.

Dengeli tasarımı ile Osmanlı mimarisinin en etkileyici örneklerinden biri olan avlunun ve klasik normların hazırlayıcısı olan minarelerin kütleye bütünlenişi de çok başarılıdır. Ancak plan ve konstrüksiyonda beliren yalınlığın cephelerde ve Evliya Çelebi'nin nakışlarından övgüyle bahsettiği minarede yerini plastik değer kazanan kabartma bezeme öğelerinde yansıyan hareketliliğe bırakmasını Mimar Sinan'ın "çıraklık dönemi" denemelerinin ürünü olarak değerlendirmek gerekir. Nitekim sonraki yıllarda yüzeysel etkiden ziyade mimarî etkiyi ön plana çıkaran uygulamaları görülecektir. Bununla birlikte son restorasyonda ortaya çıkarılan, yapıldığı döneme özgü malakârî ve kalem işi süslemelerle en azından bir defa yenilendiği anlaşılan ahşap malzemelerin işçiliği klasik Osmanlı süsleme sanatlarının nadide örnekleri arasındadır."[2]

Mimar Sinan'ın Şehzâdebaşı Camii'nin minarelerinde kullandığı tezyinat diğer cami minarelerinde görülmez. Yani bunlar emsalsiz denilebilir. Şehzâde Camii; dışında kullanılan bezemelerle, çok renkliliği vurgulayan özellikleriyle ve minarelerindeki bezemelerle eşsiz eserlerden biridir. Mihrabı, minberi ve müezzin mahfili ise mermerden yapılmıştır.

Sonsuzluğa Açılan Kapı: Şehzâde Mehmed Türbesi

İstanbul'un Vezneciler semtindeki Şehzâde Külliyesi'nde Şehzâde Mehmet'in türbesi de yer almaktadır. Söz konusu hazirede altı türbenin yanı sıra çeşitli dönemlere ait çok sayıda mezar bulunmaktadır. Türbede sarı yeşil açık çiniler dikkat çekmektedir. Başta Âyete'l Kürsi olmak üzere birçok ayet türbeyi çevreleyecek şekilde çinilere yerleştirilmiştir. Külliyenin haziresin de ayrıca meşhur Rüstem Paşa'nın türbesi yer alır. Çiçek hastalığından öldüğü sanılan Şehzâde Mehmed, şu an Şehzâde Külliyesi'nin caddeye bakan bölümündeki türbede, kuşağında *"Firdevs edeb ya Mehmed / Ebedî cennet ya Mehmed"* yazılı bir kubbenin altında yatmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın, caminin tamamlanmasının ardından kırk gün hiç ara vermeden 'şehzâdelerin güzidesi' dediği oğlunun mezarına gidip dualar okuduğu rivayet edilir.

Dipnot

1. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Prof. Dr. Doğan Kuban.
2. TDV İslâm Ansiklopedisi, Şehzâde Külliyesi Maddesi, İsmail Orman.

Dost Yolunda Tevazu Gösterip

Dermana Kavuşmak

**"Sen yürü dil-dâr yoluna sür Hulûsi yüzünü
Hiç onulmaz dertlerin ol yârinde dermânı var"**

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s.)

Tasavvufî anlayış özüyle kavranmak istendiğinde, onun insanı insan yapan değerler üzerinde önemle durduğu görülür. Bu değerler manzumesinin ilk basamağı hiç şüphesiz ki insanın kendisini tanıması, kendini bilmesidir. Çünkü kendini bilen kişi, aynı zamanda haddini de bileceğinden kin, nefret, bencillik gibi hususlardan ve bütün kötülüklerden uzak duracaktır. Her türlü kibir ve gururdan arınmış mütevazı bireylerin oluşturduğu toplumda elbette ki hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma duyguları daha fazla artar, yüksek değerler olarak topluma güzellikler verir. Bu anlamda tasavvufî anlayış ile mütevazı olmanın gereği olarak "toprak olmak" ifadesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü toprak, bağrında bulundurduğu her türlü berekete, güzelliğe ve ihtişamına rağmen yerdedir ve çiğnenir. Bu anlamda toprak, tevazuun bir simgesi olarak kabul edilmektedir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri şöyle buyurur:

Ey gönül hâk idi aslın sen yine hâk olagör
Derd-i Hak ile yanuban cümleden pâk olagör[1]

(Ey gönül senin aslın topraktır; o hâlde yine toprak (gibi) ol. Cenâb-ı Hakk'a duyduğun aşk ile yanarak bütün kötülüklerden temizlen.)

Hulûsi Efendi bu ilk beyitte kendi şahsında bütün insanlığa seslenir. Burada insanoğlunun aslının topraktan yaratılmış olduğuna dikkat çekilmekte, aslı ve menşei toprak olan insanın bu özelliğini kaybetmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Toprağın en önemli özelliği şüphesiz tevâzuudur. İnsan, fıtratında bulunan bu sıfatı kaybetmemeli, özüne sâhip çıkarak yerini bilmeli ve mütevâzı olmalıdır. Eşref-i mahlûkât olmanın yolu buradan geçmektedir: *"Mütevâzı olanı rahmet-i Rahmân* büyütür."

Hulûsi Efendi'nin şiirlerini, içerdiği zengin tahayyül ve tefekkürle gönül denilen esrarlı mefhumu hissedebilir, kabiliyetimize göre anlayabiliriz. Hulûsi Efendi'nin şiirlerinde en geniş, en seçkin yer gönle ayrılmıştır. Tasavvufu, kalb ayağı ile bir ruhanî seyr ü sülûk olarak tarif edersek gönlün ehemmiyeti anlaşılır. Bu manevî yolculukta sâlikin elinden tutacak, onu nefis ve şeytanın hile ve desiselerinden koruyacak en değerli vasıta gönül ve içindeki muhabbettir. Allah, sevgisini arınmış, saf, mücella gönüllere emanet etmiştir.

> "Tevazu kavramının ahlakî bir erdem olduğu bizzat Kur'an'da geçen Furkan Suresi'nin 63. ayeti ile temellendirilmekte ve Kur'an ahlakı ile terbiye edilen Rasûlullah'ın bütün Müslümanlar karşısında alçak gönüllülüğü değişmez bir hayat prensibine dönüştüğü ifade edilmektedir."

Toprağın bir başka özelliği de gökten yağan her şeyi; yağmur, kar, dolu demeden itirazsız kabul etmesidir. Bu münasebetle Âdemoğlu da, yaratıcısından gelen emirleri tam bir teslimiyet içerisinde kabul etmelidir. Beytin ikinci mısraında ise Yüce Allah'ın rızası dışındaki her şeyi bir kenara bırakarak O'nun aşkı ile yanıp tutuşmak gerektiği; temizlenmenin, arınmanın tek yolunun bu olduğu belirtilir.[2]

Tevazu Ahlakî Bir Fazilettir

Türkçe karşılığı alçak gönüllülük anlamını ifade eden tevazu kavramı genel anlamı itibariyle kendini başkaları ile bir görmek, başkalarından daha üstün ve daha aşağı görmemek, kendini olduğundan daha aşağı görme, büyüklenmeme; bir kimsenin, başkalarını kendisinden küçük görmemesi, onlara saygı ve sevgi göstermesi anlamına gelen ahlakî bir fazilet olarak tanımlanmaktadır.[3]

Tevazu sahibi kimsenin, kendini başkalarından aşağı görmediği, zelil ve miskin olmadığı vurgulanmaktadır. Yine bu bilgilere ek olarak "Dini Terimler Sözlüğü" tevazu sahibi kimse malını helalden kazanıp çok hediye vereceğini, âlimler ve fen adamları ile tanışacağını, fakirlere merhamet edeceğini Muhammed Hâdimî'ye

atfederek aktarmaktadır. Böylece tevazu kavramını dünya rütbelerinde kendinden aşağı olanlara büyüklük göstermemek diye tanımlamaktadır. Çünkü kulun eline geçenler, Allahu Teâlâ'nın lütfu ve ihsanı olarak değerlendirilmekte ve bunun dışında kendi elinde bir şey olmadığı savunulmaktadır.[4]

Tevazu kavramının ahlakî bir erdem olduğu bizzat Kur'an'da geçen Furkan Suresi'nin 63. ayeti ile temellendirilmekte ve Kur'an ahlakı ile terbiye edilen Rasûlullah'ın bütün Müslümanlar karşısında alçak gönüllülüğü değişmez bir hayat prensibine dönüştüğü ifade edilmektedir. Dolayısıyla bizzat örnek olan peygamber vesilesiyle tevazu insanlar arasında haksızlıklar yapılmasını, insanların birbirlerine karşı ululuk taslamalarını önleyen ahlakî bir tedbir olarak değerlendirilmiştir.[5]

"Tevazu sahibi gönüller dost yolunda erdemli davranışlar sergilediklerinden, her türlü dertlerinin dermanına kavuşur, sıkıntılardan kurtulurlar. Tasavvuf yolunda dermana erişenler tevazu ile yüce makamlara ermişlerdir."

Sen yürü dil-dâr yoluna sür Hulûsi yüzünü
Hiç onulmaz dertlerin ol yârinde dermânı var[6]

(Ey Hulûsi, gönülleri alan sevgilinin, Yüce Allah'ın yolunda yürü, tevazu ile o yolun toprağına yüzünü sür. Çünkü nice onulmaz, çaresiz dertlerin dermanı O sevgilinin katındadır.)

Tevazu sahibi gönüller dost yolunda erdemli davranışlar sergilediklerinden, her türlü dertlerinin dermanına kavuşur, sıkıntılardan kurtulurlar.

Tasavvuf yolunda dermana erişenler tevazu ile yüce makamlara ermişlerdir. Şah-ı Nakşbend Behâeddîn-i Buhârî Hazretleri şöyle anlatır: "Bir kış günüydü. Beni bir cezbe hâli kapladı. Kendimden geçip, kırlarda, sahrâ ve dağlarda, yalın ayak, başı açık gezip, dolaşmaya başladım. Ayaklarım yarılıp, parçalandı. Bu hâlde iken bir gece hocam Emîr Külâl ile sohbet etmek arzusu uyandı. Bu arzu ile huzûruna gittim. Talebeler etrâfında toplanmış, hocam da baş tarafta oturuyordu. İçeri girdim, aralarına katıldım. Emîr Külâl; "Bu kimdir?" dedi. "Behâeddîn'dir." dediler. Talebelerine beni meclisten dışarı çıkarmalarını söyledi. Onlar da beni dışarı çıkardılar. O zaman nefsim son derece azdı ve taşkınlık yapmak istedi. Az kalsın nefsim, irâdeme gâlip geliyordu. Fakat Allahu Teâlâ'nın ihsânıyla, nefsimi serkeşlikten ve îtirazdan menederek; "Ey nefs! Ben bu horlanmayı Allah için kabûl ettim. Beni, Allahu Teâlâ elbette bundan dolayı mükâfatlandırır." dedim. Sonra başımı Emîr Külâl hazretlerinin kapısının eşiğine koydum. Sabaha kadar öyle kaldım. Üzerime kar yağdığı hâlde kalkmadım. Sabah namazı vakti Emîr Külâl, ayağını kapının eşiğine atınca, karlar arasında kalan başıma bastı. Beni o hâlde görünce teveccühte bulunup müjde verdi. İçeri alıp teselli ederek ayaklarımdaki dikenleri mübârek elleriyle çıkardı. Yaralarıma ilâç sürdü. "Oğlum! Bu saâdet libâsı (elbisesi) ancak sana lâyıktır." buyurdu. Rûhânî feyz, işte bende o zaman hâsıl oldu. Şimdi, her sabah evimden mescide çıkarken, bir talebemi o hâlde görmek isterim; fakat şimdi talebe kalmadı. Hepsi şeyh oldu."

Derdi Veren Allah Dermanı da Yaratmıştır

Şuâra Suresi'nin 80. ayetinde şöyle buyurulmaktadır: *"Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur."* ayetini tefsir eden Bursevî Hazretleri; ''Hastalandığım zaman bana şifa veren, hastalıktan kurtarıp iyileştiren yalnızca O'dur, yoksa doktorlar değil." diye mana vermektedir.

İbrahim (a.s.)'ın kavmi hastalığın zamandan, gıdalardan geldiğini, şifanın ise doktorlardan ve ilaçlardan olduğunu söylüyorlardı. İşte İbrahim (a.s.) hasta edenin, şifa veren de olduğunu, O'nun da Allahu Teâlâ olduğunu bildirdi. Ancak hastalığı nefsine nisbet etti ve "Beni hastalandırdığı zaman." demedi. Şifayı ise Allah'a nisbet etti. Hâlbuki ikisi de Allahu Teâlâ'dandır. İbrahim (a.s.) burada, ifade açısından hüsn-i edebi gözetmiştir.[7]

Dert ve hastalık deyince sadece tıbbî dertleri anlamamak lazımdır. Kâşifi der ki: "İmam Cafer Sadık (r.a.)'tan şöyle nakledilmiştir: 'Günah yüzünden hastalandığım zaman tevbe ve istiğfar ile şifa ihsan eder." Sülemî (r.h.) da şöyle der: "Hastalık, ağyarı görmekten dolayıdır. Şifa ise Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ın tecellî nurlarının müşahedesiyle elde edilir."

Bahru'l-hakâik'ta şöyle nakledilir: "Hastalık, dünya ve âhirete alâka ve sevgi beslemektendir. Şifa ise bunlardan alâka ve sevgiyi kesmektir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın inâyet-i ilâhiyyesinin cezbesiyle olur. İnâyet-i ilâhiyye gelince, salik her şeyden (dünya ve âhiretten) ilgi ve alâkasını keser ve tek olan Allah'a bağlar. Yani tecrîd şerbetiyle, alâka ve muhabbet hastalığından kurtulur."

Ne söyleyeyim sana; İsa sıfatlı ne güzel geldin
Bir nefesle bütün dertlerime şifâlar verdin

"Hastalık, dünya ve âhirete alâka ve sevgi beslemektendir. Şifa ise bunlardan alâka ve sevgiyi kesmektir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın inâyet-i ilâhiyyesinin cezbesiyle olur."

Bazıları da şöyle demiştir: "O'nun muhabbeti derdiyle hasta olduğumda, O'nun buluşma ve vuslat ateşi ile yandığımda; O visalinin güzelliği ve cemalini keşf ile bana şifa verir.

Senin mübarek gelişinle hastalığım zâil oldu.
Sana kavuşmakla şifam âcil oldu.

Ayette Allah'tan başkasına ilticayı ve herhangi bir şeyle tedaviye güvenmeyi terk etmeye işaret vardır. Bu, teslimiyetin kemalidir.

Keşfü'l-esrâr da der ki: "Bu, o zamanda bilinen bir hastalık değildi; belki hastalık varmış gibi gösterilen bir durumdu (temaruz). Tıpkı kendisini ziyaret ederler ümidiyle dostların temaruzda bulunması gibi. Hasta olmayı arzu eder, belki;

Süleymâ durumunu işitir de bir elçi/mektup gönderir diye
Eğer hâinler seni beni ziyâret etmekten men ediyorsa
Hasta ziyareti bahanesiyle yanıma gel

İşaret edilen İbrahim Halil'in gönlünün şifası şudur: Cebrail (a.s.) Hakk'ın fermanıyla zaman zaman gelir ve: "Mevlân dün gece nasıldın diyor.' derdi. Halil (a.s.), hal lisanıyla şu cevabı verirdi: "Senin bir defa olsun 'Ey zamanın yorgunu, dün geceyi nasıl geçirdin?' demenden mutlu oldum."

Hikâye edilir ki erenlerden birisi hastalandı, zayıf düştü ve yüzü sarardı. Kendisine: "Senin için bir doktor çağıralım da şu hastalığını tedavi etsin mi?" dediler. Bunun üzerine: "Zaten beni tabib hasta etti." dedi. Ardından şu şiiri söyledi:

Nasıl tabibime durumumu şikâyet ederim?
Başıma gelen bana tabibimden ulaşmışken[8]

Ümmetin tevazu sahibi olan seçkinlerini Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle tavsif ediyor: *"Ümmetimden bir topluluk gördüm. Onlar henüz yaratılmadılar, bugünden sonra var olacaklar. Onları ben severim, onlar da beni severler. Onlar samimi kimselerdir, gösterişten uzak, tevazu ehlidirler. İnsanlar arasında Allah'ın nuruyla yavaş yavaş, çekinerek ve sakınarak yürürler. Sabır ve tahammülleri sebebiyle onlar insanlardan selâmette, insanlar da onlardan selâmette ve emniyettedir. Onların kalbleri Allah'ın zikriyle huzura erer, mescidleri namazlarıyla imar olur. Küçüklerine merhamet, büyüklerine saygı ve hürmet gösterirler. Onlar aralarında eşit davranırlar; zenginleri fakirlerini ziyaret eder, hastalarının yanında olur, cenazelerine iştirak ederler."*[9]

Orada hazır bulananlardan biri: "Bu hususlarda kölelerine de yumuşak davranırlar mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) o kimseye döndü ve şöyle buyurdu: *"Hayır onların köleleri yoktur. Onlar kendi işlerini kendileri görürler. Rableri katında dünya değersiz olduğu için kendilerine maddi genişlik vermekten Allah'a daha değerli ve kıymetlidirler."* dedi ve sonra Peygamber (s.a.v.) *"Rahman'ın has kulları onlardır ki…."*ayetini okudu.

İşte Dünya Dertleri de Böyledir

Mevlânâ Hazretleri bir gün eve gelir, oğlunu üzgün görür ona nedenini sorar, oğlu: "Hiç…" der.

"Dünya dertleri bir insanın bütün etrafını sarmışsa unutmamalıdır ki; o derdi veren, dermanını da verecek kudrettedir. Allah'a sığınan tevazu gösteren samimi gönül sahibi, tüm korkularından, dertlerinden kurtulacaktır."

Bunun üzerine Mevlânâ Hazretleri dışarı çıkar, kapıda asılı kurt postunu alır, üstüne giyer ve ellerini havaya açıp kurt gibi sesler çıkarmaya başlar. Oğlu gülmeye başlar. Mevlânâ Hazretleri içeri döner ve oğluna:

"Gördün mü, işte dünya dertleri de böyledir. Oysa kurt korkutucu bir hayvandır ama sen arkasında baban olduğunu bildiğin için korkmadın. İşte bütün dertlerin arkasında da Rabbinin olduğunu unutma ve Ona güven." der.

Dünya dertleri bir insanın bütün etrafını sarmışsa unutmamalıdır ki; o derdi veren, dermanını da verecek kudrettedir. Allah'a sığınan tevazu gösteren samimi gönül sahibi, tüm korkularından, dertlerinden kurtulacaktır.[10]

Dünya Malı Hastalığından Korunmak

Katâde (r.a.) den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Allah bir kulu severse, sizin hastanızı sudan sakındığınız gibi onu dünya (sevgisi ile ahireti unutmaktan) korur."[11]

Bir kişi anlatıyor: İbrahim Edhem'le yürüyordum. Bir kabre uğradık. İbrahim o kabrin yanında durdu. Çokça ağladı. Dua etti. Kendisine:

"Ey İbrahim Edhem! Bu kimin kabridir?" dedim. Bana şunu anlattı:

"Bu şehrin yiğidi idi. Ama dünyada mağrur idi. Günahlar kendisini denizin dibine çekip dururdu. Sonra Allahu Teâlâ inayet etti. Tevbe etti ve kurtuldu. Tevbesine sebep olan hadise de şudur: Gece uyurken bir kişi gelir, kedisine bir mektup uzatır. Mektubun içinde şöyle yazar: 'Fânî şeyleri bakî şeylere değişme. Elindeki mülke mağrur olma. Eğer elinde duracak olsaydı mülkün değerli bir mülktü. Eğer sonunda hasretliğin olmayacak olsaydı sürûrun iyi idi. Allah'ın emirlerini yerine getirmekte gevşeklik gösterme. Acele et ki rahmete nail olasın/ Mektubu okuyunca korkuyla uyandı. Tevbe ederek dünya malını terk etti. Çıkıp, ömrünün sonuna kadar bir dağda ibadetle meşgul oldu. Bu mezar onun mezarıdır."[12]

Yukarıdaki öğüdü okuyunca Hulûsi Efendi Hazretleri'nin şu beyti hatıra gelir:

Fenâ ol ey gönül fânîliğin ahvâlin öğren kim
Fenâ olanların cânı bekâyı âşiyân eyler[13]

Tevazu sahibi dert ehli, haline şükredip, şikâyetçi olmaz. Bir hadis-i kudside ise şöyle buyurulmaktadır: *"Bir kuluma bir hastalık verdiğim vakitte, geçmiş olsuna gelenlere şikâyet etmezse, ona afiyet veririm. Hastalıktan erimiş ve eksilmiş olan etinin ve kanının yerine hayırlı et ve kan bağışlarım."*

Ebu'l-Abbas İbnü'l-Arîf, Bağdat'ta doksan yaşını geçmiş olduğu halde âzâd edilmemiş köleydi ve Ebu'l-Hayyar diye anılırdı. Vücudunu cüzam illeti kaplamıştı. Kokması gerekirken, uzağından bile misk kokusu duyulurdu. Bunun su üzerinde batmayarak namaz kıldığını gören bir kimse, Muhammed el-Esfencî Hazretleri'nin de baras illetine tutulmuş olduğunu görünce hayrete düşerek ona:

"Ey evliyanın efendisi, Cenab-ı Hak bu belâyı verecek düşmanlarından kimse bulmadı mı da, keramet sahibi bir veli olduğunuz halde sizi bu hastalığa uğrattı?" diye sorunca ona şöyle buyurdu:

"Sus, edepsizlik etme! Ben Hak Teâlâ'nın ihsan hazinelerinden bilgi sahibi olduğumda,

musibet ve belâlardan daha üstün hiçbir nimet görmedim de onu ben kendim istedim. Eğer sen zâhidlerin seyyidi, evtâd velilerin imamı olan Kutup Hazretlerinin halini görseydin ne derdin? Tarsus'taki mağarada tutulduğu hastalıktan dolayı vücudundaki etlerin ve derilerin döküldüğünü, göz göz olmuş bedeninin her tarafından kanlar ve irinler aktığını, sinekler ve karıncaların üzerinde dolaştığını ve gecenin girmesiyle birlikte yine bu hale ve zikir şükre kanaat etmeyerek kendisini demir zincirlerle bağlayıp Hak Teâlâ'ya yönelip sabaha kadar oturduğunu ve bütün ömrünü bu şekilde geçirdiğini görseydin acaba ne derdin?"[14]

Dipnot

1. Es-Seyyid Osman Hulûsi Ateş, Divân-ı Hulûsi-i Darendevi, (Haz: Prof. Dr. Mehmet Akkuş-Prof. Dr. Ali Yılmaz), Nasihat Yayınları, İst., 2013, , s. 79.
2. Mahmut Kaplan, Gönül ve Aşka Dair, Nasihat Yayınları, Ank, 2012, s. 158.
3. Ansiklopedik İslam Lügati, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1982, II, 707.
4. Dini Terimler Sözlüğü, s. 718.
5. Toksarı, Ali, İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, MÜİFV Yay., İstanbul, 2006 , s. 2030.
6. Ateş, Divan, s. 88.
7. İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'lBeyân, Terc: Heyet, Erkam Yayınları, c: 14, s.79.
8. İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'lBeyân, Terc: Heyet, Erkam Yayınları, c: 14, s.80.
9. İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'lBeyân, Terc: Heyet, Erkam Yayınları, c: 13, s.616.
10. Ferudun Özdemir, Allah Var Problem Yok, AZ Yayınları, İstanbul, 2014, s.323
11. Tirmizi, Tıb, 1.
12. Darir Mustafa Efendi, Yüz Hadis Yüz Hikeye, (Haz: Selahattin Yıldırım-Necdet Yılmaz), Darulhadis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 190.
13. Ateş, Divan, s. 78
14. Ahmet Mahir Efendi, Hikem-i Ataiyye Şerhi, (Haz: Tahir Galip Seratlı), Sufi Yayınları, 2010, s.32-33.

Aşûre Gününün Anlam Boyutu

"Öteden beri, Müslümanlar arasında Muharrem'in onuncu günü aşûre denilen bir tatlının pişirilip konu komşuya dağıtılması, muhtaç kimselere verilmesi âdettendir."

Aşûre Gününde Gerçekleştiği Rivayet Edilen Olaylar

Aşûre gününün kutsiyeti önceki ümmetlerin inanç dünyasında da yer almaktadır. Tarihî kaynaklarda gerçekleştiği rivâyet edilen olayları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Hz. Âdem'in tevbesinin kabul edilmesi
2. Hz. Nuh'a inananların tûfândan kurtulması
3. Hz. Mûsâ ve inanların Fir'avun'un zulmünden kurtulması
4. Hz. Yunus'un balığın karnından çıkarılması
5. Hz. Mûsâ ve Hz. Îsâ'nın doğumları ve Hz. Îsâ'nın semâya yükselmesi
6. Hz. Süleyman'a mülkün verilmesi, Hz. Dâvûd'un tevbesinin kabul edilmesi
7. Peygamber Efendimize Allah tarafından geçmiş ve gelecek bütün günahlarının affedileceğine dair teminat verilmesi
8. Peygamber Efendimiz'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesi
9. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi.[2]

Aşûre Orucu

İslâm dininin temel ibadetlerinden biri olan, şekil ve süresi farklı da olsa geçmiş ümmetlere de emredilmiş bir ibadet olan oruç, hicretten bir buçuk yıl sonra Şaban ayında farz kılınmıştır. Orucun farz kılınmasının hikmeti, Allah'ın emrine boyun eğmekle kulluk zevkini tatmak; rûhu, riyâ ve gösteriş hastalıklarından arındırarak ihlâsı arttırmak ve kendisini Allah'ın korumasına teslim etmek için nefis ile mücadele etmektir.[3]

"Ey iman edenler! Sizden öncekilere yazıldığı gibi, oruç size de yazıldı (farz kılındı). Umulur ki sakınırsınız."[4] âyetinden öğreniyoruz ki, oruç bütün ümmetlere emredilmiş bir ibadettir. Ramazan ayında oruç tutmak ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmetine has bir durumdur. Oruç ibadetini diğer ibadetlerden ayıran en önemli özellik, Allah'ın onu kendi zatına nisbet etmiş olmasıdır. Bir hadiste, *"Âdemoğlunun bütün amelleri kendisi içindir, oruç müstesnâ; o benim içindir; onun mükâfâtını ben vereceğim."*[5] buyurulur. Orucun Allah'ın zâtına nisbet edilmiş olmasının sebebi, hiçbir insanın Allah'tan başkası adına oruç tutmamasıdır.[6]

Hadislerde teşvik edilen nâfile oruç tutma günlerinden biri de Muharrem ayının onuncu günü olan aşûre günüdür. Esasen bugünü gündeme taşıyan hususların başında bu günde tutulan oruç ve bu orucun niteliği gelmektedir. Bu günde oruç tutulmasına dair görüşlerden biri, Hz. Âişe ile Abdullah b. Ömer'in rivâyetlerine dayanmaktadır. Buhârî'de, Hz. Âişe'den nakledilen rivâyet şöyledir:

"Câhiliye Devrinde Kureyş kabîlesi aşûre günü orucu tutarlardı; Peygamber de tutuyordu. Medine'ye hicret edince, hem kendisi tuttu, hem de başkalarına tutulmasını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca, kendisi aşûre gününde oruç tutmayı bıraktı ve 'dileyen tutsun, dileyen tutmasın' dedi."[7]

Abdullah b. Ömer'in aynı konudaki rivâyeti ise şöyledir:

"Aşûre Câhiliye Devri insanlarının oruç tuttuğu bir gündü. Fakat ramazan orucu farz kılınınca Rasûlullah'a aşûre konusu soruldu, o da, 'Aşûre, Allah'ın günlerinden bir gündür, dileyen bugünde oruç tutsun, dileyen tutmasın.' buyurdu."[8]

Ashâb-ı kirâm arasında ilimleriyle öne çıkan bu iki sahabenin rivâyetlerinden, Câhiliye devrinde, Kureyş'in bugüne saygı duyduğu, Kâbe'nin örtüsünü bugünde değiştirdiği ve ona tam saygı duymalarının bir nişânesi olarak da bu günde oruç tuttukları, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bu orucu tuttuğu, Ramazan orucunun farz kılınması ile birlikte bugünde oruç tutma yükümlülüğünün kalktığı anlaşılmaktadır.[9]

Diğer görüşe göre, Hz. Nuh'tan itibaren bütün Sâmî dinlerde makbul sayılan aşûre gününde oruç tutmak, Yahudilere farz kılınmıştı. Onlar, yedinci ayları olan Tişrin'in onuncu gününe rastlayan aşûreyi bayram kabul ederek birtakım merâsimler yapar ve bir yıllık günahlardan temizlenmek üzere oruç tutarlardı.[10] Hz. Muham-

med (s.a.v.) Medine'ye hicret edince Yahudilerin aşûre gününde oruç tuttuklarını gördü. Bu durumu onlara sorunca onlar şöyle dediler: "Bu gün kutsal bir gündür. Bu günde Allah Hz. Mûsâ ve İsrailoğullarını düşmanlarından kurtardı. Mûsâ bugünde oruç tuttu." Bunun üzerine Allah Rasûlü, "*Biz Mûsâ'ya sizden daha layığız.*"[11] diyerek bugünde hem kendisi oruç tuttu, hem de başkalarına tutmalarını emretti. Bu ifadelerden, Hz. Mûsâ'nın Allah'a şükür için bugünde oruç tuttuğu, böylece hicretten önce bugüne duyduğu saygıya, Hz. Mûsâ'nın bu kaderi de eklenince Hz. Muhammed (s.a.v.)'in katında bugünün öneminin daha da arttığı, bir veya iki defa bu orucu tuttuğu ve Müslümanlardan da tutmalarını istediği, Ramazan orucunun farz kılınmasıyla bu orucu istediği bıraktığı anlaşılmaktadır.[12]

İslâm âlimleri, Ramazan orucu farz kılındıktan sonra aşûre orucunun, sünnet olduğu konusunda ittifak etmişler; bu orucun dokuzuncu günden veya on birinci günden bağımsız tutulmasını hoş bulmamışlardır. Dolayısıyla Muharrem ayının onuncu günü ile birlikte dokuzuncu veya on birinci gününde de oruç tutmanın müstehâb olduğunu belirtmişlerdir. Muharrem'in onuncu günü ile birlikte dokuzuncu veya on birinci gününde oruç tutmaya teşvîkin gayesi, Yahudilere muhâlefet etmektir. Çünkü onlar özellikle onuncu günde oruç tutarlardı. İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Onuncu günde oruç tutun, Yahudilere muhâlefet ederek ondan bir gün önce veya bir gün sonra da oruç tutun.*"[13]

Yalnızca Cuma günü oruç tutmanın mekruh sayılması gibi, sadece aşûre günü oruç tutmak da mekruh sayılmış ve bunu dokuzuncu günle bitiştirmek müstehâb görülmüştür. Bu bağlamda Hanefîler ve bazı Şafiîler dokuzuncu günde oruç tutamayanların on birinci günde tutmalarının müstehâb olacağını söylemişlerdir.[14]

Aşûre Gününde Gerçekleştirilen Fiiller

Aşûre gününde oruç tutmanın fazîleti konusunda sahih hadislerin bulunmasına karşılık, o günde yıkanmak, gözlere sürme çekmek, süslenmek, kına yakmak, bayramlaşmak, aşûre pişirmek, sadaka vermek, mescitleri ziyâret etmek, kurban kesmek gibi âdetlerin dinî referansları bulunmamaktadır.[15] Aşûre günlerinde bazı Müslümanların sırtlarını zincirlerle dövüp kan akıttıkları görülmektedir. Ancak bu uygulamanın da dinî bir yönünün olmadığı, bunu yapanların, geçmişte yaşanmış zulümlerin acısını bir ölçüde kendi nefislerinde hissetmek için bu işkenceleri kendilerine yaşattıkları ifade edilmektedir.[16]

Aşûre Tatlısı

Yaygın inanışa göre, Hz. Nuh'un gemisi aşûre gününde Cûdî Dağı'nda karaya oturdu. Gemide bulunanlar bu kurtuluşun şükrü olarak, geminin ambarında arta kalan tahılları karıştırarak bir "Selamet Çorbası" (özel bir tatlı) yaptı ve bunu aralarında birbirlerine ikramda bulunarak paylaştılar. Zamanla bu inanç yayıldı, aşûre yaparak eşe-dosta dağıtmak, bir âdet oldu.[17]

Öteden beri, Müslümanlar arasında Muharrem'in onuncu günü aşûre denilen bir tatlının pişirilip konu komşuya dağıtılması, muhtaç kimselere verilmesi âdettendir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunları olan Hz. Hüseyin, yine Muharrem ayının onuncu Cuma günü Kerbelâ'da şehit edildiği için aşûre, onun ve onunla birlikte şehit olanların rûhu için pişirilir ve dağıtılır olmuştur.[18]

Ehli beyti seven tarikat mensupları, Hz. Hüseyin'i hatırlamak, ona mersiyeler okuyup o musîbeti anmak ve ağlamak vesilesiyle aşûre pişirirler. Bektaşîler aşûre pişirmeyi Ehlibeyt'i anmak ve mersiye okumak için bir vesîle edinmişlerdir. Dergâhlarda aşûre pişirilirken ihvân, kazanın başında toplanır. Aşûreyi kepçeyle karıştıran, kepçeyi öperek bir başkasına verir; o da öperek alır; kazandaki aşı, sağdan sola, soldan sağa karıştırır; aynı tarzda bir başkasına sunar; böylece kazanın dibinin tutmaması sağlanır. Bektaşîlerde kepçe, "Yâ İmam" diye alınır; veren "Yâ Huseyn" der ve hep birden "Selâmullâhi ale'l-Huseyn, lâ'netullahi alâ kâtili'l-Huseyn" denir. Aşûreyi bu tarzda karıştırmaya "Çifte Vav Çevirmek" denir. Ebced hesabında "vav" altıdır; iki "vav" iki altı eder ki, yan yana yazılınca, "Allah" lafza-i celâlîsinin ebced hesabında tutarı olan "66" sayısı belirir. "Çifte Vav Çevirmek", aynı zamanda zikir sayılır. Dolayısıyla bu tarihî olay, her yıl aşûre günü bir daha tekrar edilerek dostlarla ve komşularla yeniden bir sevgi paylaşımına gidilmektedir. Böylece bu tatlı, hem komşular arasında iyi ilişkilerin gelişmesine, hem de tarihte yaşanmış bu hadiseye bağlı şükrün bir daha zihinlerde canlandırılmasına vesîle olmaktadır. Aşûre tatlısı vesîle olduğu bu özellik ve güzelliğinden dolayı asırlar boyu varlığını sürdürmüştür.[19]

Dergâhlarda Muharrem Atmosferi

Dergâhlarda 01-29 Muharrem günlerinde farklı bir atmosfer müşâhede edilir. Sohbet, mersiye ve maktellerle seslendirilen duyular, aşûre ikramıyla devam eder; tarihten ibret alma nasîhatleriyle sona erer. Bu günlerde okunan eserlerin en meşhuru ise Fuzûlî'nin *Hadîkatü's-süedâ* adıyla bilinen ve meş'ûm olayı nesir ve nazımla anlatan kitabıdır.

Muharremiye, Mersiye-i Kerbelâ, Mersiye-i Âl-i Abâ adı verilen bu besteler, mersiyehânlar tarafından okunmuş ve dinleyenlere hüzün ve gözyaşının derinlikleri yaşatılmıştır. İşte rastaşîran bir Muharrem ilâhisinin ilk ve son dörtlükleri:

Ey şehîd-i Kerbelâ'ya ağlayan
Ağla mâtemdir, Muharrem bugün
Nâr-ı firkatte ciğerin dağlayan
Ağla mâtemdir, Muharrem bugün

Ey Sezâî, bilmiş ol Şâh-ı Hüseyn
Cümleye sevmektir anı farz-ı ayn
Sekiz ehlullâha oldu nûr-ı ayn
Ağla mâtemdir, Muharrem bugün.[20]

Dipnot

* *Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE*

1. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi, Sivas
2. Metin Bozkuş, "Aşûre Günü, Muharrem Mâtemi/Orucu ve Sivas'ta Aşûre Uygulamaları", Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 2008, c. XII, sy. 1, s. 35-37.
3. Yaşar Kandemir & İsmail L. Çakan & Raşit Küçük, Riyâzü's-Sâlihîn Tercüme ve Şerhi, İstanbul, 1998, c. V, s. 473-474.
4. 2/Bakara, 183.
5. Buhârî, Savm, 9; Müslim, Sıyâm, 161.
6. Selahattin Yıldırım, Resûlullah'ın Dilinden Ramazan ve Oruç, İstanbul, 2007, s.37; Ali Çelik, Peygamberimiz'in Ramazan Günlüğü, İstanbul, 2003, s.23-23.
7. Buhârî, Savm,69; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, İstanbul, 1992, c. IV, s. 29-30.
8. Ahmed İbn Hanbel, Müsned, c. II. s. 57, 143.
9. İbn Kayyim el-Cevzî, Zâdü'l-Meâd, tah. Şuayb–Abdulkadir Arnavut, Kuveyt, 1994, II/70; Bedri Noyan, Bektaşîlik-Alevîlik Nedir, İstanbul, 1995, s.150.
10. Leviller, 16/30-34, 23/27.
11. Buhârî, Savm,69; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, II/359-360.
12. Buhârî, Savm, 69.
13. Ahmed İbn Hanbel, Müsned, I/241.
14. Bozkuş, agm, C.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XII, sy. 1, s. 37-40.
15. Bozkuş, agm, C.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XII, sy. 1, s. 41.
16. Bozkuş, agm, C.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XII, sy. 1, s. 41.
17. Abdülbaki Gölpınarlı, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul 2004, s. 33.
18. Noyan, Bektaşilik-Alevilik Nedir, s. 150.
19. Bozkuş, agm, C.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XII, sy. 1, s. 42.
20. Mustafa Kara, "Mâh-ı Muharrem Geldi", Yenidünya Aylık, İlmî, Fikrî, Aktüel Dergi, Yıl: 15, Sayı: 171, Ocak 2008, s. 33.

Enbiya YILDIRIM*

Kalbin Mânevî İlacı

"Sevinçlerimizde Rabb'imizi hatırlamamız gerektiği gibi üzüntülerimizde de aynı şey gereklidir. Çünkü yaratıcımız sadece mutluluk anında değil her zaman anılmak durumundadır."

Hepimizin hayatında inişler ve çıkışlar olur. Yaşadığımız ömür çoğunlukla hayat mücâdelesi ile geçer. Bazen son derece mutlu olduğumuz anlar yaşarız. Çocuklarımızın başarıları, evlilikleri, torunlarımızın dünyaya gelmesi, uzun uğraşlar sonunda başımızı sokabileceğimiz bir daire alabilmemiz, yıllardır göremediğimiz ve hasretlerini çektiğimiz büyüklerimizle buluşmamız mutlu olduğumuz anlarımızdan birkaçıdır. Bunların yanında ömrümüz boyunca pek çok hüznü de yaşarız. Çocuğumuzu veya aile büyüklerimizi kaybederiz, işlerimiz bozulur, ciddi sağlık sorunları yaşarız, yavrularımızın istediğimiz gibi gitmeyen dinî yaşantıları bizleri üzer. Halkımızın o güzel ifadesiyle söyleyecek olursak, "yuvarlanarak gittiğimiz bir yaşam" sonrasında rabbimizin huzuruna doğru yola koyuluruz.

Nasıl geçtiğini anlamadığımız bir sür'atte geçip giden hayatımızın kayıt defterini nasıl doldurduğumuz çok önemlidir. Bunun ne şekilde doldurulacağı, ne tür hususların yazılacağı tamamen bize kalmıştır. İyi bir insan olursak, hasenâtımızın fazla olmasıyla rabbimizin bizleri cennetle mükâfatlandıracağını biliriz. Tersi olması halinde ise, yakıcı ve yaşadığımız hayata kahrettirici bir ateş bizleri bekleyecektir. Bu gerçeği bilmeyenimiz olmamasına rağmen söz konusu hakikati hayatımıza nasıl yansıttığımıza ölmeden önce bakmak durumundayız.

Şükür ile Aramızdaki Mesafe

Kendimize sormak durumundayız: Bizleri sevince boğan bir nimet elde ettiğimizde veya mutlu olmamızı gerektirecek önemli bir hadise gerçekleştiğinde Rabb'imize şükrümüzü ifa ediyor muyuz? Yoksa usulen "Allah'ım sana hamd olsun, şükürler olsun." demekle mi yetiniyoruz? Eğer şükrümüzü yüreğimizde hissedebiliyorsak bu çok güzeldir. Hatta şükrümüzü göstermek için iki rekât namaz kılmak veya şükür secdesi yapmak ziyadesiyle güzel olur. O takdirde mutluluğumuzu rabbimize gerçekten arz etmiş oluruz. Nitekim Allah Rasûlü de böyle yapardı. Müslümanlara kan kusturan Ebu Cehil'in öldürülme haberini alınca iki rekât namaz kılmıştı.[1] Keza çok istediği bir işin halledilmesinin[2], Yemenlilerin İslâm'ı kabul ettiğini öğrenmesinin ardından[3] secdeye kapanmıştı. Dolayısıyla şükran ifademizi sözün de ötesine geçerek fiili olarak ortaya koymak güzel olur. Esasında sadece namaz ve secdeyle yetinmemek daha hoş olur. Mutluluğumuza başkalarını ortak etmek için tasaddukta bulunmak ve imkânımız varsa nâfile kurban kesmek şükrü taçlandırır. Nitekim akîka kurbanı böylesi bir şükrün ifadesidir. Çünkü elde ettiğimiz nimetin bize ulaşmasında tek kudret sahibi olan Allah'tır. Hamdimizi en güzel şekilde sunmamızı mutlak olarak hak etmekte ve hamdimizi sunmamız sonuçları itibarıyla bize sevap olarak geri dönmektedir. Ayrıca rabbimiz ile bağımızı koparmadığımız için de mutlu oluyoruz.

"Mutluluğa erişmemize yüce kudretiyle imkân veren o olduğuna göre, bir sınav yurdu olan dünyada karşılaşmış olduğumuz probleme duçar olmamız yine onun yüce kudretiyle gerçekleşmektedir."

Zor Anlarda Allah'a Sığınmak

Sevinçlerimizde Rabb'imizi hatırlamamız gerektiği gibi üzüntülerimizde de aynı şey gereklidir. Çünkü yaratıcımız sadece mutluluk anında değil her zaman anılmak durumundadır. Kaldı ki, mutluluğa erişmemize yüce kudretiyle imkân veren o olduğuna göre, bir sınav yurdu olan dünyada karşılaşmış olduğumuz probleme duçar olmamız yine onun yüce kudretiyle gerçekleşmektedir. *"O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez."*[4] *"Göklerin, yerin ve arasındakilerin*

hükümranlığı Allah'ındır, dilediğini yaratır. Allah her şeye kâdirdir."[5] Dolayısıyla Rabb'imize hem mutluluk hem de dert anında iltica etmek gerekmektedir. Yüce Allah içinde bulunduğumuz bu sınavı Kur'an'ında pek çok yerde bizlere hatırlatmaktadır. Bir yerde şöyle buyurur: "*Muhakkak ki biz sizi korkuyla, açlıkla ve mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile imtihan edeceğiz. O sabredenleri müjdele! Onlar ki, başlarına bir musîbet geldiği zaman: 'Biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz' derler.*"[6] Bunun yanında musîbetler karşısında sabrı tavsiye eden pek çok hadis bulunmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı gibi oğlu İbrahim'i kabre koyarken gözyaşı dökmek, ama aynı zamanda rabbin takdirine boyun eğmek mahâretli bir yiğitliktir. İnsan gerçek anlamda Allah'ı rab olarak kalbine benimsettiği ve inandırdığı zaman her türlü sıkıntı karşısında imanî değerlerden taviz vermez. Mutluluk gibi musîbetin de onun kudret eliyle gerçekleştiğini bilir. İnsan olması hasebiyle üzüntüye kapılsa bile mâbûduna olan sevgi ve bağlılığından bir şey eksilmez. İyi bir mü'min ile onun gibi olmayan arasındaki fark, başa bir sıkıntı geldiği anda belli olur.

Gönlümüzün İlacı

Karşılaşılan sıkıntılar karşısında kalbi Allah ile sâkinleştirmenin en güzel yolu şudur: Kendimize cevabını çok iyi bildiğimiz bir soruyu soralım: "Allah benim bu sıkıntımdan haberdar mı, o her şeyi görüyor mu?" Bu soruya vereceğimiz cevap "Elbette haberdar ve görüyor." olacaktır. Sonra ikinci soruyu soralım: "Benim içinde bulunduğum bu durumu görüyor mu?" Cevabımız yine "Elbette." olacaktır. Ardından kendimize son soruyu soralım: "O her şeyi görüp biliyorsa, O'nun kudreti altında cereyan eden tüm bu şeyler karşısında başkaldırı niye? Ayrıca ben âhiret öncesi bir sınavda değil miyim?"

"Karşılaşılan sıkıntılar karşısında kalbi Allah ile sâkinleştirmenin en güzel yolu şudur: Kendimize cevabını çok iyi bildiğimiz bir soruyu soralım: 'Allah benim bu sıkıntımdan haberdar mı, o her şeyi görüyor mu?' Bu soruya vereceğimiz cevap 'Elbette haberdar ve görüyor.' olacaktır."

Maddî açıdan veya hastalık türü bir sıkıntımız olduğunda bunu aşmak için elbette uğraşacağız, ancak bu bizi isyana sürüklememelidir. Aynı şekilde ailemizden birinin vefatı karşısında olanı kabullenmek durumundayız. Çünkü başkaldırı hiç bir şeyi değiştirmez, bilakis kalbi Allah'tan uzaklaştırır. Öyleyse, gerekli tedbirleri aldıktan sonra olacak olanın önüne geçilemediğine göre, teslimiyetin devreye girmesi gerekmektedir. İnsan bunu başaramazsa karşılaştığı sıkıntı hem rûhen hem bedenen çökmesine ve âhiretini kaybetmesine neden olabilir. O yüzden önce kalbimize teslîmiyeti öğretmek durumundayız ki, her hâlükârda huzurlu olalım. Üzüntülü olsak bile dirençli olalım.

Kendimizi Sınayalım

Kalbimizin imanımızla ne kadar barışık olduğunu, yaratıcımızla bağımızın ne kadar güçlü olduğunu ve her durumda onunla birlikte olup olmadığımızı anlamak için küçük bir test yapmamız mümkündür. Önce Kur'an'da geçen cennet âyetlerine bir bakalım. Bunları okuyunca oldukça keyif alıyoruz. Rabb'imiz biz mü'minlere türlü nimetler hazırlamış diyoruz. Ardından bir de azap âyetlerine bakalım. Bunları okuduğumuzda kalbimizde gerçekten bir ürperti ve titreme oluyor mu? Yoksa öylesine okuyup geçiyor muyuz? Eğer bir sızı belirmiyorsa, yüreğimizde bir problem var demektir. Sorun olduğu o kadar aşikârdır ki, camilerde hoca efendiler bizlere cehennemden ve oradaki azaptan bahsedip ilgili âyet ve hadisleri okuduklarında, sanki bir şey yokmuş gibi dinliyoruz. Va'zı dinleyip namazı eda ettikten sonra hayata kaldığımız yerden devam ediyoruz, hem de daha iyi bir mü'min olmak için adım atmadan.

Şu âyetleri bir okuyalım ve Rabb'imiz ne buyurmuş, bir bakalım: "*Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır.*"[7] "*Rabb'ine suçlu olarak gelen bilsin ki, cehennem onun içindir. Orada ne ölür, ne yaşar.*"[8] Ya şu titreten ifadelere ne demeli: "*Can yakıcı bir azap*"[9], "*alçaltıcı bir azap*"[10], "*kızgın içecek ve can yakıcı azap*"[11], "*boyunlarında halkalar ve zincirler*"[12], "*yakıtı insanlar ve taşlar olan ateş*"[13], "*kaynarken çıkardığı uğultu*"[14], "*demirden kamçılar*"[15], "*başlarının üstünden kaynar su dökülecektir*"[16], "*irinli su içirilecektir*"[17], "*alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacaktır.*"[18]

Burada zikrettiğimiz ve zikredemediğimiz başka âyetler ile cehennemde olup bitecekleri haber veren hadisleri okuyan veya dinleyen insanın yüreğinde bir sızı, yaşamında bir değişme olmuyorsa, kalpte çok önemli bir hastalık var demektir. Bu nasıl bir Müslümanlıktır ki, âyet ve hadisleri okuduğunda hayatını istikâmet yönüne çevirmek veya daha iyi bir mü'min olmak cihetinde içinde bir ateş yanmıyor? Demek ki kalp Allahu Teâlâ'nın murad ettiği bir şekilde ona iman etmemiş. Kalbi marazlı, huzursuz ve tedaviye muhtaç demektir. Başka bir ifadeyle, Allah ile huzura erme zorunluluğu vardır. Böyle olmasa, büyüklerin gözlerini yaşartan âyet ve hadisler karşısında yüreğinde bir ürperti oluşur ve yaşamının sonraki aşamasını daha iyi yapmak için çabalardı.

Kalbe Eğilmenin Zamanıdır

Anlaşılan o ki, kalbe yüklenmekten başka bir yol görünmüyor. Yüreğimizi Rabb'imizin istediği kıvama getirmek için çaba sarf etmek durumundayız. Bunun yolu ise farzlar yanında nâfilelerle hayatımızı süslemek ve zikrullâhı kalbimizin öncelikli işi haline getirmektir. Gönlümüz ne kadar rabbimize bağlı kalırsa, mâsivâ onu meşgul etmekte o kadar zorlanır. Kalp Allah ile huzura erdi mi, insan yaşadığı hayattan keyif alır. Sıkıntılara karşı daha dayanıklı olur. Sonuçta iyi bir mü'min olarak son demde gözlerini yumar. İnşallah böylesi kullardan oluruz.

Dipnot

** Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM*

1. İbn Mâce, 1381.
2. İbn Mâce, 1382.
3. İbnu'l-Esîr, Kâmil, 1/350.
4. 6/En'âm, 59.
5. 5/Mâide, 17.
6. 2/Bakara, 155-6.
7. 3/Âl-i İmrân, 188.
8. 20/Tâhâ, 74.
9. 22/Hac, 25.
10. 45/Câsiye, 9.
11. 6/En'âm, 70.
12. 60/Mü'min, 71.
13. 2/Bakara, 24.
14. 67/Mülk, 7.
15. 22/Hac 21.
16. 22/Hac, 19.
17. 14/İbrâhîm, 16.
18. 9/Tevbe, 35.

Haçlı Zulmüne Karşı İslâm Kahramanları

"Kudüs'ün kurtarılması yani kutsal toprakların Müslümanların hâkimiyetinden alınması amacıyla başlatılan Haçlı Seferi'nin ilkidir. Birinci Haçlı Seferi, katılan askerî birliklerin 600.000 kişilik asker sayısı sebebiyle en önemli Haçlı Seferi olarak kabul edilir."

Haçlı Seferleri 1096-1272 yılları arasında yapılan, Avrupalı Katolik Hristiyanların ve Vatikan'ın, Papanın kışkırtmalarıyla ve çeşitli vaatleriyle Müslümanların elindeki kutsal topraklar üzerinde askerî ve siyasî kontrol kurmak için düzenlemiş oldukları seferlerdir.

Haçlı Seferleri

1071 Malazgirt zaferinden sonra Selçuklu Türkleri Anadolu'ya girmiş ve 1075 yılında İznik'i ele geçirerek burayı devletin merkezi yapmışlardır. Türklerin Anadolu'ya girişi başta Bizans olmak üzere bütün Avrupa devletlerini rahatsız etmiştir. Bunun nedeni ise, fütuhatın başlaması, Türklerin önünün açılması dolayısıyla Avrupa'nın geleceğini tehlikede görmesidir. Haçlı Seferleri'yle birlikte Avrupalı devletlerin akıllarında bir yandan Kudüs'ü ele geçirmek diğer yandan da Müslümanları Ortadoğu'dan kovmak fikri hakim olmuştur.

11. yüzyılın Avrupa'sına baktığımızda baskı, zulüm, açlık, sefalet, salgın hastalıklar ve artan nüfus oranı gibi problemler baş göstermiştir. Öte yandan şehirlerinin yağmalanmasından bıkan insanlarda, can ve mal güvenliği endişesi oluşmuştur. Bu da insanların Doğu'nun zenginliklerine kavuşma hayalleriyle Haçlı Seferleri'ne büyük ilgi göstermelerine sebep olmuştur. Aynı zamanda Avrupa'da feodal ailelerin birbirleriyle savaştığı, şövalyelerin zulümleri ile büyük bir kaos dönemi yaşanmıştır. Feodal yapı Haçlı Seferleri'ne katılacak kontlar ve dükler için öncelikli hedefin maddî çıkar ve yeni topraklara sahip olabilme düşüncesini doğurmuştur. Bu şartlar Doğu'yu, Batı'nın gözünde bir cennet haline getirmesi ve Doğu'yu hazine olarak görmesi için yeterli sebep olmuştur. Türklerin Bizans İmparatorluğu'na yapmış olduğu saldırılar nedeniyle, politik başarıları ile bilinen Bizans İmparatoru I. Aleksios Kommones Türklere karşı Papa'dan yardım istemiştir. Papa da Bizans imparatorunun bu talebini, yardım isteğini geri çevirmemiştir. 1095'te toplanan Clermont Konsilin'de Papa, Hristiyanların Kudüs'ü ve Doğu topraklarını ele geçirilmesi, özellikle de "Kutsal Topraklar"ın Müslümanların elinden kurtarılması için yapılacak 'Kutsal Savaş'a davet etmiştir. Papa, savaşa katılacaklara dünyevî ve uhrevî pek çok vaatte bulunmuştur. O zamanlar kilisenin halkı Haçlı Seferleri'ne katılmaya ikna etme çabasıyla sadece dinî bir kurum olmadığının aynı zamanda geniş toprakların yöneticisi ve siyasî bir otorite olmak isteği açıkça görülmektedir.

Haçlıların İslâm Toprakları Üzerine İlk Seferi

Kudüs'ün kurtarılması yani kutsal toprakların Müslümanların hâkimiyetinden alınması amacıyla başlatılan Haçlı Seferi'nin ilkidir. Birinci Haçlı Seferi, katılan askerî birliklerin 600.000 kişilik asker sayısı sebebiyle en önemli Haçlı Seferi olarak kabul edilir. Birinci Haçlı Seferi'nin, 1095 yılında Clermont'da toplanan Kilise Konsilin'de Papa 2. Urban ve fanatik bir Papaz olan Pierre L'Ermite tarafından başlatıldığı kabul edilmektedir. Fakat bu sefere katılmak için Hristiyanlar tarafından Avrupa genelinde propaganda yapılması ve Haçlı birliklerinin toplanması yaklaşık 1 yıldan fazla sürmüştür. İki safhadan oluşan bu Haçlı Seferi'nde sefere katılan birinci grup birlikler genellikle sırf din aşkı için savaşmayı göze almış farklı sınıflardan oluşan halktan kişiler olmuştur. İkinci grup ise birinci grubun tam aksine soylu kişiler tarafından seçilmiş profesyonel birliklerden kurulmuştur. Birinci Haçlı Seferi'nin genel olarak iki safhadan oluştuğu görülür.

İlk olarak; Birinci Haçlı Seferleri'ne "Köylü Haçlı" veya "Halkın Haçlı Seferleri" denmiştir. Bu Haçlı Seferi'ne katılanların çoğu din için savaşmayı göze almış kiliseye bağlı olan insanların toplanmasıyla olmuştur. Soylular ve profesyonel birlikler bu ilk Haçlı Seferleri'ne katılmayı pek tercih etmemişlerdir. Başında 'Pierre L'Eermite' bulunduğu ilk askerî Haçlı Ordusu, 1 Ağustos 1096 yılında sefere çıkmıştır. Genellikle savaş tecrübesi olmayan erkekler, çocuk ve genç yaştaki kadınlardan oluşturulmuştur.

İkinci gruba "Baronların Haçlı Seferi" denmektedir. İkinci grup soylular tarafından komuta edilen ağır zırhlı şövalyelerden ve profesyonel askerelerden oluşmuş birliktir. Şövalye ve soylulardan oluşan bu grup Haçlı Ordusu güney İtalya normlarından, Lorraineliler ve Fransız şövalyelerinden oluşan bu ihtişamlı büyük bir ordu 100.000 kişiden oluşmaktadır. 1097'de İstanbul önlerine gelen bu ikinci Haçlı grubu, kendi ihtiyaçları ve hayvanların yemini karşılamak için güzergâhları üzerinde bulunan yerleşkelere büyük zararlar vermeye başlamışlardır. Sırf bu sebepten Macaristan'da vermiş oldukları zararlardan dolayı oradaki idarî güçler bu Haçlı Orduları'na direnmeye başlamışlardır. Daha sonra Haçlı Ordusu'nun ihtiyaçlarını karşılamak için Bizans Ordusu, bu birliklere refakat etmeye başlamıştır. Haçlı grubu komutanları Bizans İmparatoru 1. Aleksios Komnenos'a bağlılık yemini etmişlerdir. Bu ordu aynı zamanda eskiden Bizans toprağı olan yerlerin tekrar Bizans'a verileceğine dair ant içmişler ve Anadolu topraklarına giriş yapmışlardır Haziran ayının son haftalarında harekete geçen Haçlı Ordusu, beş haftada Kudüs'e varmayı planlamış fakat bu sefer tam 2 yıl boyunca sürmüştür.

Bu Haçlı Ordusu öncelikle Anadolu Selçukluları'nın merkezi olan İznik'i kuşatmıştır. Anadolu Selçuklu hükümdarı olan 1. Kılıçarslan Haçlı Ordusu'nun kuşatmasına daha fazla dayanamayarak geri çekilmiştir. Merkez İznik, kuşatmaya beş hafta direnmiş olsa da 17 Haziran 1097'de Bizans İmparatorluğu'na teslim edilmiştir. Anadolu içlerine çekilmiş olan Kılıçarslan, Danişment Gazi ve Kayseri Emir'i Hasan ile ittifak yapmış ve müttefikler Eskişehir Ovası'nda Haçlı Ordusu'na saldırmışlardır. Bu savaş Haçlılar tarafından Dorileon Muharebesi olarak adlandırılmıştır. Ön safhalarda Normanlar'dan oluşturulduğu askerî grubu karşılayan 1. Kılıçarslan, zırhlı şövalyelerden oluşan bu birliğe karşı ok, kılıç ve hafif zırhlı silahlarla dayanamayacağını anlayarak ordularıyla geri çekilmiştir. Haçlı Orduları'nın ilerleyişinin engellenemez ve meydan muharebeleriyle durdurulamaz olduğunu anlayan 1. Kılıçarslan, birçok taktik düşünmüştür. Haçlu Ordusu'nun Anadolu topraklarından geçiş güzergâhında strateji geliştirmiş, vur-kaç taktiği ve âni baskınlarla çoğu askerleri etkisiz hale getirmiştir. Geçiş güzergâhlarındaki su kuyularını tahrip etmiş, köyleri boşalttırmış, yolları üzerindeki meraları büyük koyun sürüleri ile otlatıp Haçlı Ordusu'nu susuz ve hayvan yeminden yoksun bırakmış onları yıpratmak için Müslüman Türk beyleriyle ittifaklar kurmuştur.

Antakya

Yollarına devam eden Haçlı Ordusu, Toros'u geçip Ermeni hakimiyetinde bulunan Çukurova bölgesine girmiş ordan da Antakya önlerine kadar ilerlemişlerdir. Ağır zırhlı bu ordunun komutanı Boemond'dur. Antakya'nın başında bulunan Türk komutan Yağsıyan ve adamları, şehrin etrafına hendekler kazdırarak şehri 9 ay boyunca savunmuşlardır. Fakat Haçlı güçleri, bölgedeki Hristiyan ahalinin Yağsıyan'a yapmış oldukları ihanet sebebiyle kalenin bir burcunu ele geçirmişlerdir. Şehrin düştüğünü sanan Yağsıyan, 30 muhafızıyla birlikte kaleyi terk etmiştir. Bununla birlikte Antakya Kalesi'ni ele geçiren Haçlı Ordusu buradaki Müslüman halkı canice katletmiş, kadın, çocuk, ihtiyar demeden tamamı öldürülmüştür.

Haçlılar Antakya'yı aldıktan bir süre sonra at, yiyecek, iaşe teminatı için şehirde kalmışlardır. Hatta bu teminatlar sağlama sırasında bir Arap yerleşkesi olan Maarrattun Numan Kalesi kuşatılmıştır. Bu kuşatmada Haçlılar tarafından 20.000 kişi kılıçtan geçirilip korkunç bir katliam yapılmıştır. Hristiyan kaynaklarında belirtildiğine göre gözü dönmüş Haçlı Ordusu'nun bu kaledeki ölen insanların bedenlerini dahi yedikleri söylenmektedir.

Kudüs

Haçlı Ordusu, Antakya civarındaki ihtiyaçlarını tamamladıktan sonra Lübnan, Batı Suriye ve Filistin topraklarından geçerek 5 Temmuz 1099'da Kudüs şehri surlarının önüne ulaşmıştır. Kudüs şehri, Fatımilerin elindedir ve üst düzeyde korunmuştur. Haçlı Ordusu 5 Temmuz'dan itibaren kalelerin surlarına yaptıkları saldırılarda başarısız olmuşlar ve hep geri püskürtülmüşlerdir. Fakat Haçlı Ordusu'na denizden gelen yardım durumu Haçlıların lehine çevirmiştir. Filistin sahillerine demir atan Cenevizliler gemilerini karaya oturtmuşlardır. Cenevizliler, temin ettikleri tahtalarla surlara yanaşarak büyük kuleler yapmışlardır. Kalenin kuzeydoğu kapısı önünden şövalyeler ilk defa şehre girmeyi başarmıştır. Daha sonra diğer komutanlar ve askerlerler şehre girmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Haçlı komutanları, Fatımî kale komutanına teslim olması halinde kendisinin ve ordusunun şehirden çıkarılacağı sözünü vermiştir. Bunun sonucunda Haçlı Ordusu, kaleyi teslim almıştır.Böylece Kudüs resmen Haçlıların eline geçmiştir. Haçlı Ordusu kaledeki Müslüman ve Yahudilere büyük kıyım ve katliamlarda bulunmuşlardır. Mabetlere sığınan kadın ve çocukları dahi kılıçtan geçirmişler, şehrin sokakları kan ve cesetle dolmuştur. Kudüs alındıktan sonra işgal edilen diğer toprakların da yönetilebilmesi için Haçlı Ordusu'nun soylu komutanları Kutsal Kabir Kilisesi'nde birleşerek bir "Kudüs Krallığı" kurmuşlardır. Haçlılar daha sonra serbest bıraktıkları Fatımî Ordusu'na savaş açmıştır. Aşkalon Muharebesi adı verilen bu savaşta Haçlı Ordusu Fatımî Ordusu'nu kötü bir yenilgiye uğratmış, Kudüs'ü artık tamamen kontrol altına almışlardır.

Haçlılara Karşı Unutulmaz Zaferler

1099'da yapılan Haçlı Seferleri'nin başarıyla sonuçlanmasıyla ülkelerine geri dönen şöovalyeler doğunun zenginliklerinden büyük bir abartıyla bahsetmişlerdir. Bundan sonra Papa 2. Paschalis'in tekrar Haçlı Seferi çağrısı yapması üzerine kısa sürede üç büyük ordu oluşturulmuştur. Birinci ordu Lombardlar, Fransızlar ve Almanlardan, ikinci ordu Fransızlardan ve üçüncü ordu ise Almanlardan oluşmuştur. Birinci grupta bulunan ordu 20.000 kişi ile Ankara dolaylarına saldırmış ve Merzifon'da Danişment Gazi ile 1. Kılıçarslan birliklerinden oluşan orduyla meydan muharebesine girmiştir. Büyük bir hezimete uğrayan bu birinci Haçlı grubunun çocukları ve kadınları Türklere esir düşmüştür.

Kaynakça

Cüneyt Kanat - Devrim Burçak,Sorularla Haçlı Seferleri, İstanbul 2015.

David Nicolle,Birinci Haçlı Seferi 1096-1099, İstanbul, 2011.

Erdoğan Merçil, Selçuklular Makaleler, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2011.

Ebru Altan , İkinci Haçlı Seferleri(1147-1148). Ankara, TTK., 2003.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı,Ankara, 1996.

Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997.

Işın Demirkent, 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu Danişmendli

İşbirliği, 2003.

Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti. İstanbul, 1993.

Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1984.

Gönül Gemimizin Seyri Hangi Limana?

'Masivadan arınmış bir gönül marifetullah taliplerine Kâbe olur[1]'

Abdülkâdir-i Geylânî (k.s.)

"Birçok ayet-i kerimede, iman, salih amel ve cennet nimetinin ardından Allahu Teâlâ'nın rızasının en büyük kazanım olduğunun vurgulanması, dünya-ahiret kaygısı gütmeden, benliği terk edip bütün varlık kalıntılarından sıyrılarak ihlâs, salih amel ve güzel ahlak ile ilahî rızaya ulaşmanın mü'min açısından ideal hedef olduğu telkin edilmiştir."

Gönül; nefs, şeytan, dünya ve şeytanlaşmış insanlarla savaşta bir karargâh gibidir. Karargâhın konumu ve savaşta askerleri idare eden karargâh komutanın durumu bir savaş açısından ne denli önemliyse sıralanan düşmanlarla mücadelede gönül ve gönül sahibi de o denli bir öneme sahiptir. Merkez/gönül, konum ve taktik açısından düzenli ve stratejik öneme haiz adamlar atarsa kişi nefsin olumsuz isteklerini engelleyebilme, dünya kaygılarından uzaklaşarak hareket edebilme, şeytanın ve şeytanlaşmış insanların vaatlerine aldanmama gibi istenilen hedefe ulaşma konusunda önemli mesafeler kat edebilir. Gönlün bu öneminden dolayı sûfîler, gönlü inşa ve ihya etmeyi ana hedef olarak belirlemişler ve bütün sistemlerini gönlü/kalbi masivadan arındırıp gönülde/kalpte sadece Allahu Teâlâ'nın rıza ve sevgisini bırakmak için şekillendirmişlerdir.[2] Şems-i Sivasî'nin 'Sür çıkar ağyarı dilden ta tecelli ede Hak/ Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan' ifadeleri tam da bu noktayı izah etmek için dile getirilmiş bir vecizedir. Gönül; iman, ihlâs, ihsan, sevgi, saygı, kardeşlik, paylaşma, dostluk, diğerkâmlık, adalet ve diğer güzel hasletlerle donanmış bir merkez haline gelirse bu merkezden organlara, hayata ve diğer canlılarla münasebete hep güzellikler yayılacaktır. Gönül; vesvese, dünya hırsı, ahiret kaygısı, bencillik, haset, kin ve diğer kötü duygu ve düşüncelerle dolarsa bu sefer de merkezdeki bu kötülük aşama aşama yayılarak hayatın mahvolmasına sebep olacaktır. Bu nedenle sûfîler, gönlü kötülüklerden arındırmak için nefsi ıslah etmek, ruhu güçlendirmek, halvet, az yemek, az uyumak, az konuşmak, zikir, tefekkür ve rabıta gibi birçok yönteme başvurmuşlardır. Onlar, her bir yöntemin tesiriyle sûfînin hangi aşamayı idrak ettiğini çeşitli sınıflandırmalarla tespit etmişler ve nihaî hedefe ulaşabilmek için karizmatik bir liderin/mürşid-i kâmilin gözetiminde müridin manevî yolculuğunu/seyr ü sülûkünü gerçekleştirmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir.[3] Gönül evini mamur edebilmek için farklı yöntemler kullanılsa da netice itibariyle sûfîlerin varmak istedikleri nokta aynıdır. Sistemlerin farklılığı terbiye eden ve terbiye gören tarafların kişisel özellikleri ve yetenekleriyle alakalı bir durumdur. Biz bu çalışmamızda gönül evini temiz edip maşukumuzu oraya davet edebilmenin aşamalı bir yolunu bizlere telkin eden sûfîlerin konuya dair görüşlerini değerlendirmeye çalışacağız.

Sûfîlerin Bir Terbiye Metodu Olarak 'Terk' Sistemi: Gönül Gemimizin Seyri İlahî Rızaya Olmalı

Sûfîler, dervişlere; "*İlahî entemaksûdî ve rıdâkematlûbî fe âtinî muhabbeteke ve marifetek/ Ya Rabbi! Gayem, hedefim, maksudum Sensin. Rızanı talep ederim. Bana sevgini ve seni bilmeyi nasip et.*" cümlesini dillerden düşürülmemesi gereken bir vird olarak telkin etmişlerdir. Bu sözler, Hz. İbrahim (a.s.)'in '*Namazım ve ibadetlerim, ölümüm ve hayatım âlemlerin Rabbi olan ve ortağı olmayan Allah içindir.*'[4] şeklindeki Yüce Yaratıcı'ya olan teslimiyetini ve nihai hedefini bizlere hatırlatmaktadır. Bu ayet-i kerime, Hz. İbrahim (a.s.)'in ağzından 'Bir mü'minin nihai hedefi nedir?' sorusunun cevabını içermektedir ki o da '*İlahî rızaya* kavuşmak'tır. Nakşbendî yolunda daha sıklıkla telkin edilen bu duanın yanı sıra onlara göre derviş, işe gönlü istenen nihai hedefe ulaştırabilmesi için dünyayı terk ederek başlamalıdır. Teknik tabiriyle söylememiz gerekirse yolun başlangıcı '*Terk-i Dünya*' olmalıdır. Onlara göre; 'Sâlikin mücahede ve riyazet ile dünya sevgisini terk etmesi ve tamamen hatırdan çıkarması gerekir. Çünkü bu sevgi, seyr u sülûke mânidir ve dünya sevgisi kalpte olduğu müddetçe Allah'a vuslat mümkün değildir. Kalbinde dünya sevgisi bulunan bir sâlikin yapmış olduğu iyi ameller de Allah katında hüsn-i kabul görmez.'[5] Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyyenin dünyaya karşı mü'mince bir tavrın özeti mahiyetinde olan bu ifadelerin[6] bir benzeri-

ni, bir başka Nakşî şeyhi olan Mustafa Selâmî Efendi'de de görmek mümkündür. O, dünyanın geçici ve sâliki hedefinden saptırıcı özelliği konusunda şunları söylemiştir: 'Binâenaleyh, sâlikân-ı râh-ı Hudâ'ya bu dünyâ damgâh-ı belâ ve derûnu pür-renc-i 'anâ; nakd-i hayâtılemha-i basardamurûr ve dükkân-ı pür-zîb-i metâı gurur olduğu *'Ve me'l-hayâtu'-dünyâ illâ metâu'l-gurûr/Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.'*[7] nass-ı *şerîfi* ile mübeyyen ve muhabbet-i dünyâmahz-ı galatât-ı sehvidiği *'İnneme'l-hayâtu'd-dünyâ la'ibun ve lehvun/Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir.'*[8] hükmüyle muayyen iken 'et-Terkurâhatun/Terk, râhattır.' kavli üzere ancak râhat-ı küllî, cüz'ü ve küllü terkde olduğunu derk:

Yek durûze çe ki dünyâsâ'atîst/ Her ki terkeşkerd ender-râhatest

Ma'ni'ü't-terkrâharrgûşkun/Ba'd-ez-ân câm-ı bekârânûşkun'

(Bir iki saat olan dünya nedir ki! Onu terk eden herkes rahat eder. Terkin anlamını hararetle dinle! Sonra da ebediyet kadehinden iç.)[9]' Yine Selami Efendi, dervişliğin 'terk edebilmek' hasletini hayata aktarmaktan geçtiğini izah ederken nelerin terk edileceği sorusuna ilk cevap olarak 'Terk-i Dünya ve Terk-i Ukba' cevabını vermiştir.[10]

Sırf Allah Rızası İçin

Dünya ve ahiret endişesiyle hareket etmeyi, ihlâslı bir mü'mine yakıştırmayan sûfîler, dünyayı tamamen terk etmeyi değil, dünyaya ahiret sermayesi gözüyle bakmayı, bir nevi pazarlıklı bir kulluk olarak değerlendirdikleri cennet-cehennem kaygısıyla ibadet etmekten vazgeçip sırf Allah rızası için kullukta bulunmayı öngörmüşlerdir.[11] Muslihüddîn Vahyî Şabânî ise varlıktan sıyrılmanın yolu olarak terk edebilme yetisinin önemini şu dizelerde veciz bir şekilde ifade etmiştir:

Ehl-i Hak olanlara farzdur ayân
Terk-i dünyâ terk-i râhat terk-i cân

İtdiler üç dürli terki ârifân
Terk-i dünyâ terk-i râhat terk-i cân[12]

Sûfîlerin dile getirdikleri bu görüşler, onların sistemlerini vahiy ve sünnet merkezli inşa edişlerinin de bir göstergesidir. Kur'ân-ı Kerim'de dünya hayatı, bir oyun-eğlence ve aldatıcı bir

meta olarak takdim edilmiştir. Buna karşılık ahiret yurdunun kalıcı ve kazancının daimi olduğu, yine kişinin salih amel ve ölçülü bir hayatla cenneti kazanıp cehennemden kurtulabileceği vurgulanmıştır.[13] Birçok ayet-i kerimede, iman, salih amel ve cennet nimetinin ardından Allahu Teâlâ'nın rızasının en büyük kazanım olduğunun vurgulanması, dünya-ahiret kaygısı gütmeden, benliği terk edip bütün varlık kalıntılarından sıyrılarak ihlâs, salih amel ve güzel ahlak ile ilahî rızaya ulaşmanın mü'min açısından ideal hedef olduğu telkin edilmiştir. Netice olarak ifade etmemiz gerekirse sûfîlerin varlık iddiası gütmeyi bırakıp yokluk içerisinde Cenâb-ı Hakk'a kulluk etmeyi şiar edinmeleri, vahyî ve nebevî telkinlerin sistemleşmiş bir şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Sûfîlerin, dünya ve ahirette sürekli kazanma hırsı, bir şeylere sahip olma arzusu ve eğer bunlardan geçerse kendini büyük görme gibi hatalı gördükleri bütün engellerden kurtulup ihlâs ve ihsan sırrıyla kullukta mesafe kat etmeye çalışmaları günümüz insanı açısından da son derece önemlidir.

Ölümle Hayatı Hatırlamak

Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte mutluluk, huzur, sükûnet ve ihlâs gibi duygular maddede aranmaya başlanmış ama bunun yanlış olduğu tecrübeyle anlaşılmıştır. Dünya nimetlerinin birçoğuna ve en üst kalitelisine sahip olan bireyler, mutlu olmak şöyle dursun kendilerini anlaşılamayan bir kaosun tam da ortasında bulmuşlardır. Sûfîlerin, bu mahzun ve çaresiz gibi görünen, kısır bir döngü içerisinde kendini bulan günümüz insanına İslamî ve insanî açıdan telkini varlıkla değil yoklukla gerçek huzura ve kulluk şuuruna ulaşılabileceği gerçeğidir. Teknik ve bilimsel gelişmeler baş döndürücü bir hızla gelişip değişmektedir ama insanın fıtratı değişmemektedir. İşte bu hakikati dile getiren, ölüme gülümseyerek bakabilmenin sırrına ermiş ve temel hedef olarak rıza makamını hedefleyen Mustafa Selamî Efendi'nin şu tespitleriyle çalışmamızı noktalayalım: 'Ve 'înde's-sûfiyyûn, mevt üç nev'dir: Kemâkâle'ş-Şiblî (k.s.), 'el-Mevtu selâsetûn: Mevtunfi'd-dünyâ ve mevtunfi'l-'ukbâ ve mevtunfi'l-mevlâ. Femenmâte *fî* hubbi'd-dünyâmâtemunâfikan. Ve men mâte *fî* hubbi'l-ukbâmâtezâhiden. Ve men mâte *fî* hubbi'lmevlâmâteârifen.' (*Ölüm üç türlüdür. Dünya için ölüm,* ukbâ *için ölüm ve* Mevlâ için ölüm. Dünya sevgisiyle ölen münafık olarak ölür. Ukba sevgisiyle ölen zâhid olarak ölür. Mevlâ sevgisiyle ölen *ârif* olarak ölür.)'[14]

> "Gönül evini mamur edebilmek için farklı yöntemler kullanılsa da netice itibariyle sûfîlerin varmak istedikleri nokta aynıdır."

Dipnot

1. Geylânî, el-Fethü'Rabbani, Beyrut Tarihsiz, Daru'l-elbab, s.101.
2. Eşrefoğlu Rumî, Müzekki'n-Nüfûs,Terc: Ali Arslan, Metin Yayınları, İstanbul 1996, s.46-47; Süleyman Ateş, İslâm Tasavvufu, Elif Matbaacılık, Ankara 1972, s.145; H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, s.17-18; M. ZahidKotku, Tasavvufî Ahlak, Seha Neşriyat, c.II, s.23; Murat Akın, 'Harakânî'denYesevî'ye Gönül Birliği', International Journal of CulturalandSocialStudies (IntJCSS) August 2016: Volume 2 (Special Issue 1), s.397-403.
3. Esra Akbalık, 'Yunus Emre'nin Şiirlerinde 'Gönül' İmgesi', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. VI, Sayı: XXVI, Bahar 2013, s.21-23; Vahit Göktaş, 'Tasavvufi Terbiyenin Günümüz Din Eğitim-Öğretimine Sunabileceği İmkânlar', Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52: 2(2011), s.150-153.
4. 6/Enam, 162.
5. Hâdimî, er-Risâletü'n-Nakşbendiyye, Süleymaniye Ktp, Es'ad Efendi, nr. 3543/6, vr. 49b; Yazma Bağışlar, nr. 2950, vr. 73b-74. Geniş bilgi için bkz., Ramazan Muslu, 'Ebû Saîd Muhammed Hâdimî ve NakşbendîlikRisâlesi'nin Tahlili', Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/2001, s.214-215.
6. Semih Ceyhan, 'Zühd', İA, c.44, s.530-533; Kadir Özköse, 'Zühd ve Sûfîlerin Zühde Yükledikleri Anlam: Tasavvufta Dünyevileşmeye Tepkisel Yaklaşım', CÜİFD, c: VI, sayı: I, s.175-194.
7. 57/Hadid, 20
8. 57/Hadid, 20
9. Mustafa Tatcı, İbrahim Özay, İsrafil Babacan, 'Şeyh Mustafa Selami Efendi Şerh-i Âşık Yunus', Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 9 (2008), Sayı: 22, s.172.
10. Tatcı, Özay, Babacan, 'Şeyh Mustafa Selami Efendi Şerh-i Âşık Yunus', s.187.
11. Latifî, Tezkiretü'ş-Şu'ara ve Tabsıratu'n-Nuzama, Hazırlayan: Rıdvan Canım, Ankara 2000, s.128.
12. MuslihüddînVahyîŞabânî, Miracın Tasavvufî Boyutu, Hazırlayanlar Mustafa Tatcı-Cemâl Kurnaz, H Yayınları, İstanbul 2016, s.138.
13. Abdussamet Varlı, Kur'ân'da Dünya Ahiret Dengesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2005, s.19-77; Mustafa Öztürk, 'Kur'ân'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünyevi Hayatın Anlamı', Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 7 [2006], sayı: 16, s.67-72.
14. Tatcı, Özay, Babacan, 'Şeyh Mustafa Selami Efendi Şerh-i Âşık Yunus', s.178.

Mimar Sinan

“Yavuz Sultan Selim tahta çıkınca, fethedilen topraklardan alınan gençler uygulamasını Anadolu'ya da yaydı ve buradan da kabiliyetli çocuklar saraya getirilerek eğitime alındı.”

Türk'e şeref, dünyaya/cihana ise yüzlerce medeni eser veren bir sanatkâr, olarak tarihe damgasını vuran (geçen) Mimar Sinan, 1490 yılında Kayseri'nin Ağırnas köyünde dünyaya geldi. Çocukluğu ve gençliği bu köyde geçti. İlk tahsilini burada yaptı.

Sinan, çocukluk devresini geçtikten sonra, çevreden çıkarılan inşaat taşı sayesinde daha çok yapı işçiliğine yönelen bir ortamın içerisinde kişilik bulmaya çalıştı. O yıllarda, Selçukluların Kayseri'ye ve Kayseriliye emanet ettiği eserler onarım isteyecek duruma gelmişti. Doğal olarak bir eser aslında tabiat şartlarına ancak yüz yıl dayanabilir. Hâlbuki Selçukluların eserlerinin üzerlerinden üç asra yakın bir zaman geçmiş ve hâlâ bunlar ayaktadır. Ama büyük bir ihtimalle çoğu da zaman zaman onarım görme durumuna gelmiştir. İşte Sinan böyle bir ortamın içinde buldu kendisini. Bilhassa gençlik yıllarında bu eserlerin onarımında görev aldı. Böylece ilk defa ciddi ve nitelikli eserlerle yüz yüze geldi. Bu eserlerin onda uyandırdığı hayranlık duygusu ve idealizm aşkı ileriki yıllarda, ufkunun açılmasına vesile olacaktır. Nitekim bu da olmuş ve Sinan, 1512 yılında ilk defa Anadolu'dan devşirilen gençlerle birlikte İstanbul'a gidince bu yöndeki eğilimini ortaya koydu. Böylece, Türk mimarisinden “Sinan Üslubu”nun oluşmasını sağladı.

“Sinan'ın ikinci başarısı ise 1538'de Buğdan'a yapılan seferdir. Bu sefer sırasında Prut Nehri'ne gelindi. Nehir üzerinde ordunun mimarları ne kadar uğraştırılırsa da, askerin geçebileceği nitelikte bir köprü yapamadılar.”

Osmanlı Devleti'nin ilk kuruluş yıllarında başlayan fethedilen topraklardaki Hristiyan çocuklarını İstanbul'a getirip eğitme usulü, uzun yıllar bu şekilde devam etti. Bundaki maksat, bu çocukları eğiterek hem İslâm'a kazandırmak, hem de imparatorluğun hizmeti gerektiren birimlerinde çalıştırmaktı. Çelebi Mehmet ve oğlu İkinci Murat döneminde kaidesi kuralı belirlenen bu sistem, saray hizmetlerinin kaynağını meydana getiriyordu. Ancak, Yavuz Sultan Selim tahta çıkınca, fethedilen topraklardan alınan gençler uygulamasını Anadolu'ya da yaydı ve buradan da kabiliyetli çocuklar saraya getirilerek eğitime alındı. İşte, Sinan bu yeni uygulamanın başladığı dönemin ilk devşirmelerindendir. 22 yaşında iken İstanbul'a getirilmiş ve Enderun'da* eğitime verildi.

Enderun'dan Yeniçeri Ocağı'na

Sinan dokuz yıl kadar bir süre burada kaldıktan sonra, bu süre içerisinde katıldığı seferlerde dikkati çekti ve Yeniçeri Ocağı'na alınarak yolu açıldı. Onun, Enderun'daki eğitimi sırasında ve yeniçeriliği döneminde katıldığı belli başlı seferler şunlardır: Yavuz Sultan Selim ile 1514'te Çaldıran, 1516'da Mercidabık, 1517'de Ridaniye, Kanuni Sultan Süleyman ile 1521'de Belgrat, 1522'de Rodos, 1526'da Mohaç, 1529'da Viyana, 1532'de Almanya, 1534'te Tebriz ve Hemedan, aynı yıl Bağdat, 1537'de İtalya Korfu, 1538'de Buğdan seferlerine katıldı. Buralarda yeteneğini gösterdi ve dikkatleri üzerine toplamaya başladı. Onun, yeniçerilik döneminde katıldığı savaşlardan ikisinde gösterdiği başarısı, Mimarbaşılığının kapısını açtı.

1533 yılında Kanuni Sultan Süleyman ile Doğu seferi için Van Gölü'nün önüne gelinmişti. O dönemde buraya deniz deniyordu. Ordunun devam edebilmesi için gölün öbür tarafında olup bitenleri bilmek gerekiyordu. Çünkü yol birden bitmiş ve uçsuz bucaksız deniz ufku başlamıştı. Gölün kenarını dolanıp karşı tarafa

geçildiğinde aniden düşmanın kucağına düşülebilirdi. Burada gemiler yaptırılmasını ve karşı sahile çıkarılarak durumun kontrol edilmesini emretti. Sinan bunun üzerine kolları sıvadı. Hemen üç kadırga yaptı. Üzerine toplar yerleştirdi. Komutayı da kendisi aldı ve göle açıldı. Karşı sahili ve daha derinleri kontrol etti ve emniyetin yerinde olduğunu tespit edince geri döndü. Bu başarısı üzerine kendisinde Yeniçerilikte önemli bir rütbe olan "Haseki"*lik verildi. Ordu da yoluna devam edip Tebriz ve Hemedan'ı fethetti.

Sinan'ın ikinci başarısı ise 1538'de Buğdan'a yapılan seferdir. Bu sefer sırasında Prut Nehri'ne gelindi. Nehir üzerinde ordunun mimarları ne kadar uğraştırılırsa da, askerin geçebileceği nitelikte bir köprü yapamadılar. Durumdan üzülen Kanuni Sultan Süleyman çareler düşünürken, Ona, Sinan'ı tavsiye ettiler. Padişah da görevi Sinan'a verdi. Sinan hemen işe başladı.

"Süleymaniye Camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'daki en muhteşem eseridir. Kendi tabiriyle kalfalık döneminde yapılmıştır. Yirmi yedi metre çapındaki büyük kubbe, zeminden itibaren kademe kademe yükselen binanın üzerine gayet nispetli ve ahenkli bir şekilde oturtulmuştur."

On üç günde ordunun bütün ağırlıklarıyla geçebileceği muhteşem bir köprü inşa etti. Asker karşı tarafa geçti. Sinan bu defa döndü, yaptığı köprüyü tamamıyla yıktı. Buna bir anlam veremeyen Kanuni, Sinan'a, "Köprüyü neden yıktın bire Sinan?" diye çıkıştı. Sinan ise, saygılı bir eda ve tebessümle şu cevabı verdi:

"Sultanım, biz bu köprünün başına bir kule yaptık. Olur ya, arkamızdan düşman atlıları gelip bu küçük ve basit kuleye kendi bayraklarını dikerlerse, adı bir kale fethetmişe çıkar. Onlara bu fırsatı vermeyelim. Devletimiz emir buyururlarsa bu nehrin bir ucundan öbür ucuna sayısız köprü inşa ederiz. Şükür, sizin de, devletimizin de kabul buyurursanız bizim bu gücümüz var." Bu cevap Kanuni'yi çok memnun etti. Yollarına devam ederek Buğdan'ı fethettiler. Bu olay üzerine de Sinan, İmparatorluğun "Ser Mimaran-ı Hassa"lığına (Baş mimarlığa) getirildi.

Elli yaşında Mimarbaşı olan Sinan'ın bu görevi üstlenmesinde eğitimi ve kabiliyetinin yanında, sentez yeteneği de büyük rol oynadı. Buna ülkeyi gezip görmesi, buralardaki eserleri yakından inceleme fırsatı bulması sebep olmuştu. Yakından gördüğü eserlerin hiçbirini kopya etmedi. Kendi duygularında pişirdiği, kendi yüreğinde inşa ettiği eserlerini dantel dantel taşa işledi, adeta onlara can ve şekil verdi.

Mimar Sinan'ın, Mimarbaşı olduktan sonra verdiği üç büyük eser, onun sanatının gelişmesini gösteren basamaklar gibidir. Bunların ilki, İstanbul Şehzâdebaşı Camii ve külliyesidir. Dört yarım kubbenin ortasında merkezi bir kubbe tarzında inşa edilen Şehzâdebaşı Camii, daha sonra yapılan bütün camilere de öncülük etmiştir.

Süleymaniye Camii

Süleymaniye Camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'daki en muhteşem eseridir. Kendi tabiriyle kalfalık döneminde yapılmıştır. Yirmi yedi metre çapındaki büyük kubbe, zeminden itibaren kademe kademe yükselen binanın üzerine gayet nispetli ve ahenkli bir şekilde oturtulmuştur. Süleymaniye Camii sade ve ahenkli görünüşü ile olgunlaşmış bir mimariyi temsil etmektedir. Sekiz ayrı binadan meydana gelen Süleymaniye Camii ve Külliyesi, Fatih'ten sonra şehrin ikinci üniversitesi olmuştur. Mimar Sinan'ın en güzel eseri, seksen yaşında iken yaptığı ve ustalık eserim diye takdim ettiği Edirne'deki Selimiye Camiidir. Bu camii için Mimar Koca Sinan şöyle der:

"Bunun minareleri hem nazik, hem de üç yollu olmakla gayet müşkil olduğundan, sanattan anlayanlar takdir eder. Ayasofya kubbesi gibi bir kubbenin İslâm ülkelerinde yapılmadığını söyleyip duran Kefere-i fecerenin (kâfirlerin) mimar geçinen takımına cevap olmak üzere Allah'ın yardımı ile Selimiye kubbesinin altı zira (bir zira 50,8 cm) çapında ve dört zira derinliği ziyade eyledim." Mimar Sinan birbirinden çok değişik konularla uğraştı. Zaman zaman eski eser korumacısı gibi davranmak zorunda kaldı. Bu konuda en kesif çabalarını Ayasofya için harcadı. 1573'te Ayasofya'nın kubbesini onararak çevresine takviyeli duvarlar yaptı. Bu günlere sağlam olarak gelmesine sebep oldu.

Kurşunlu Camii

Bir asra yakın yaşayan Sinan, İstanbul'a ilk gittiği günden itibaren öldüğü güne kadar doğup büyüdüğü, ekmeğini yediği, suyunu içtiği, havasını teneffüs ettiği, terbiyesini aldığı şehirden, Kayseri'den bağını koparmadı. Birkaç defa buraya gelip gitti. Buradaki arazilerini korudu. Yakınlarına, Kayseri'ye ve Kayseriliye sahip çıktı. Kıbrıs'ın fethi üzerine Kayseri'den oraya ailelerin yerleştirilmesine (iskânına) ferman çıkınca, Padişah ikinci Selim'e gidip Kayserililerin Kıbrıs'a gönderilmemelerini sağladı. Güzel bir camii inşa ederek, eser mühürlerinden birisini de buraya vurdu. Bugün Kurşunlu Camii dediğimiz camiyi kendisi inşa etti.

Türk mimarisinin yetiştirdiği, İslâm âleminin en büyük mimarı Sinan; doksan yılın üzerinde bir hayat sürdü. Sai Mustafa Çelebi'nin, Tezkiret-ül Enbiya isimli eserinde yazdığına göre 364 yapıya (esere) imza attı. Bilinen eserleri; 84 câmi, 53 mescit, 56 medrese, 7 dârülkurrâ (Kur'an okulu), 20 türbe, 17 imaret, 3 darüşşifâ (şifa sağlık yurdu), 5 suyolu kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 48 hamam. Hiçbir eseri diğerine benzemezdi.

Mimar Sinan'ın akustikte* vardığı nokta ulaşılamazdır ve günümüz mühendislerine bile parmak ısırtmaktadır. Süleymaniye ve Selimiye Camileri, en büyük eserleridir.

Eserlerinde sütunlar, duvarlar ve diğer kısımlar taşıdıkları yüke mukavemet edebilecek miktardan daha kalın değildir. Mimar Sinan, yapılarında ayrıca drenaj adı verilen bir kanalizasyon sistemi de kurmuştur. Bunların dışında yazın suyun ve toprağın ısınmasından dolayı oluşan buharın, yapının temellerine ve içine girmemesi için tahliye kanalları kullanmıştır.

Tedbirlerden biri, temelde kullanılan taban harcıdır. Sadece Sinan'ın eserlerinde gördüğümüz bu harç sayesinde, deprem dalgaları emilir, etkisiz hale gelir. Drenaj sistemiyle yapının temellerinin sulardan ve nemden korunarak dayanıklı kalması öngörülmüştür. Ayrıca yapının içindeki rutubet ve nemi dışarı atarak soğuk ve sıcak hava dengelerini sağlayan hava kanalları kullanmıştır. Koca Sinan, 1588'de İstanbul'da vefat etti. Süleymaniye Camii'nin yanında kendi yaptığı mütevazı ve sade türbeye defnedilen Sinan uzun bir ömrün arkasından yüzlerce eserini İslâm âlemine miras bırakarak ebedi âleme göç etti.

Kaynakça

- * **Enderun:** Sarayda harem ve hazine dairelerinin bulunduğu yer. Büyük sarayların iç bölümü. Devlet görevlilerini yetiştiren okul.
- * **Haseki:** Osmanlılarda bir görevde eskimiş olanlara verilen unvan. Bostancı Ocağının küçük dereceli subayları. Sarayda esirler arasından seçilen padişah gözdesi.
- * **Hattatbaşı:** El yazısı çok güzel olanların başı.
- * **Doğancıbaşı:** Av işlerini düzenleyenlerin başı.
- * **Akustik:** Ses dağılımı, yankılanım.

Dilimiz Dünya Söyler

"Yeme ve içmenin dinî referanslı kuralları vardır ama tüketmenin hiçbir kuralı ve kutsalı yoktur. Tüketmek için her yol mubahtır. Burada hırs, açgözlülük şeklindeki davranışlar da körüklenmiş olmaktadır."

Dünyevîleşme, bu çağda karşı karşıya kaldığımız en temel problemlerden biridir. Bu durumun etkilerini hemen her alanda görmekle beraber, en çok da din ve dil konusunda görmekteyiz. Zira dünyevîleşme (sekülerleşme), sözlük manasıyla bile "dinden bağımsız, dinî ya da ruhanî olmayan"ı ifade etmektedir. Mesele, bağımsızlıkla da kalmamakta ve bu tutum, son noktada din karşıtlığına dönüşmektedir. Dindeki sekülerleşme, din hayatın bütün alanlarında tezahür eden bir özellik taşıdığı için de bu durum, bütün hayatı kapsayıcı bir genişliğe sahip olma gibi bir özellik taşımaktadır.

Gerek zihin dünyamızda gerek hayatımızda meydana gelen değişimleri anlamak için ise dil'e bakmak yeterlidir. Çünkü duygunun da düşüncenin de taşıyıcısı dildir. Öyleyse dünyevîleşmeyi dil yani kelimeler üzerinden okumak/anlamak/değerlendirmek daha kolaydır. Bunu yapmadan önce dildeki dünyevîleşmenin kelimelerin dinî anlamlardan boşaltılması olduğunu hatırda tutarak söze bir örnekle başlamak gerekir.

Dildeki dünyevîleşmeyi en iyi anlatacak kelime son çeyrek asırda kullanımı hayli yaygınlık kazanan "tüketmek" kelimesidir. "Ekmek tüketmek, su tüketmek, meyve tüketmek..." gibi kullanımlar bir hayli yaygınlaşmıştır. Önce tüketmenin anlamını hatırlayalım: Tüketmek, gerçek anlamıyla "kullanarak bitirmek, hepsini harcamak", mecaz olarak ise "yok etmek, bırakmamak" manasına gelir.

Burada ortaya çıkan iki olumsuzluk vardır. İlki dilimizde yakın zamanlara kadar ekmek "yeme", su "içme" fiiliyle birlikte kullanılırdı. Şimdi tüketmeyi hem ekmek hem su için ortak bir fiil olarak kullandığımızda dilde kelime tasfiyesi yahut anlam daraltması gibi bir olayla karşı karşıyayız demektir. Zira iki ayrı fiilin anlamı üstelik alakasız tek bir fiile yüklenmektedir. Daha vahim olanı ise inanç dünyamızda bu kullanımın meydana getirdiği tahribattır. Çünkü yemekten içmekten söz ettiğimizde bunun kuralı, adabı akla gelmektedir. Mesela su içeceksek besmele çekmek, üç yudumda içmek, nefesi bardağın içine vermemek gibi ilkelere uymak söz konusu olmaktadır. Bu durum, yemek yerken de öyledir. Yemeğe başlamadan önce el ve yüzü yıkamak, besmele çekmek, yendikten sonra şükür ve dua etmek bu işin adaplarındandır. Dikkat edilirse bu uygulamalar, öncelikle dinîdir ama aynı zamanda sağlıkla da ilgilidir. Bunları terk ettiğimizde ise hem dinî olandan uzaklaşıyor hem de sağlık riski altına girmiş oluyoruz. Böylece bir atışla iki kuş vurulmakta hem dil dünyevîleştirilmekte hem de tüketim ekonomisinin çarkları hayat tüketmektir anlayışı benimsetildiği için daha hızlı dönmektedir. Bir de tüketmek "yok etmek" şeklinde bir anlam taşıdığı için enerjisi negatiftir ve yok etme fiili insana özgü kılındığında ona insanî olmayan bir mana yüklenmiş olmaktadır.

Yeme ve içmenin dinî referanslı kuralları vardır ama tüketmenin hiçbir kuralı ve kutsalı yoktur. Tüketmek için her yol mubahtır. Burada hırs, açgözlülük şeklindeki davranışlar da körüklenmiş olmaktadır. Yine meseleye böyle bakınca ne helal ne haram kavramları belirleyici olmamaktadır. Paylaşma, tasarruf, ötekini düşünme gibi değerler de yok edilmektedir. Tabi biraz önce de söylenildiği gibi besmelenin, duanın, toplu yeme ve içmenin getirdiği kazanımların da ortadan kalktığını bütün bunlara eklemek lazımdır. Ortadan kalkan sadece bunlar da değildir. Yemek, ekmek kavramlarının içinde olduğu onlarca deyim, atasözü vs. de yok edilmektedir. Bunların yok edilmesi ise kültürel manada bir tahribatı beraberinde getirmektedir.

Bir örnekten hareket ettik ama bu konuya dair örnekleri çoğaltmak elbette mümkündür. Mesela "maşallah" yerine "bravo", "nasılsın" sorusuna karşılık olarak "iyiyim şükür", "elhamdülillah" gibi kelimelerin yerini alan "koşturuyoruz", "ne olsun iş güç" gibi söyleyişler de durum

aynıdır. Bunlara hayat, ölüm, rızık, nimet, sağlık gibi yine dinin yüklediği anlam çerçevesinde kullanılan ama bu değişimle dünyevîleşen kelimeleri de ekleyebiliriz. Sonuç değişmeyecektir. Dildeki kelimelerin dinî muhtevalarının boşaltılması meselenin en can alıcı noktasıdır. Kelimelerinin anlamı değişen bir dil, onu kullanan insanların zihniyet dünyasını da değiştirmektedir.

İşimiz elbette var olan bir problemi sadece konuşmak değil. Derman derdin içindedir. Öyleyse kelimeyle değiştirilip dönüştürülen insanı yine aynı yolla olması gereken haline döndürebiliriz. Burada elbette geleneğe atıfta bulunmak gerekiyor. İnsan hakikate, kelimeyle ulaştı. Vahiy, kelimelerle insan zihninde ve gönlünde yer aldı. Onca şair ve yazar, dinî anlayışı buna uygun kelimelerle ifade etti. Davranışlar da buna göre şekillenmiş oldu. Mesela Yunus Emre, Türkçeyi İslâmî bir dile dönüştürdü. Dolayısıyla bu değişim bugün de yapılabilir. Yeter ki bu işin önemini kavramış olalım.

> "Mesela 'maşallah' yerine 'bravo', 'nasılsın' sorusuna karşılık olarak 'iyiyim şükür', 'elhamdülillah' gibi kelimelerin yerini alan 'koşturuyoruz', 'ne olsun iş güç' gibi söyleyişler de durum aynıdır."

Öyleyse ilk iş olarak, kelime meselesini çok ama çok ciddiye almak durumundayız. Dili gerekse yazılı gerekse sözlü kullanımda çok hassas bir şekilde kullanmak icap etmektedir. Aksi takdirde dildeki bu değişim, başta zihniyet dünyamız olmak üzere her alana yansıyacağından pek çok olumsuz sonuçla karşı karşıya geleceğiz demektir. Yine bir örnek vermek gerekirse mesela bugün bayram, yine dinî muhtevasından soyutlanarak tatil şeklinde dünyevî bir anlama bürünmektedir.

Kelime neden bu kadar önemlidir? Bunu anlamak için geleneğimizde neden zikir ve tesbihatın olduğunu ve ısrarla tavsiye edildiğini düşünmek gerekir. Malum, zikir ve tesbihatta dinî muhtevalı kelimeler sıkça tekrar edilmektedir. İşte bunların dil ile söylenmesi, onlardaki pozitif anlamın ve enerjinin kalbe intikalini sağlamakta, böylesi kelimelerin kalpte oluşturduğu pozitif duygu ve düşünceler ise daha sonra söz ve davranış olarak dışarı çıkmaktadır. Bunlar, bir diğer yönden kalbi temizleyen kelimelerdir. Diğerleri ise kalbi kirletmektedir. Düşünün dinlediği haber bültenlerinde sıklıkla cinayet, tecavüz, gasp, hırsızlık, dolandırıcılık gibi kelimelerle karşılaşan bir zihin ve gönül dünyası zaman içerisinde bu kelimelerin ifade ettiği davranışlara karşı daha az tepki vermeye başlamaktadır. Konunun uzmanları kelimelerin pozitif ve negatif enerjilerinden bahsetmektedirler. Meseleye böyle baktığımızda pozitif anlamaların iyileştirici, diğerlerinin ise kötüleştirici etkileri olduğunu daha kolay anlayabilmekteyiz. Yine gelenekteki bir uygulamayı hatırlayalım. Mesela Mevlevî dervişleri ışığı söndürmek yerine ışığı dinlendirmek şeklinde bir söyleyişi kullanırlar. Çünkü söndürmek negatif, dinlendirmek ise pozitif anlamlı dolayısıyla enerjili kelimelerdir. Buradan sözün (kelimenin) güzel olanını kullanın şeklinde onlarda ayet ve hadisten de söz edebiliriz. Bunların hepsinin bize öğrettiği şey her konuda ve alanda olduğu gibi tercihin "güzel" olandan yana yapılmasıdır. Zira güzellik, güzel olanı yapma Allah'ın bir vasfıdır. Yaratıcı, bunun kullarında da olmasını istemektedir. Pozitivizmi, hatta ateizmi bir din yerine ikame etmek isteyenler ise kelimelerin bu gücünden dolayı savaşı onlar üzerinden yürütmektedirler.

Son olarak tüketmekle alakalı olarak kullandığımız ekmek kelimesi üzerinden meseleye tekrar bakalım. Sözün başlarında tüketmekle alakalı olarak ekmekten bahsetmiştik. Kadim anlayışımız biliyorsunuz ekmeğe ekmek bile demez onu nimet kelimesiyle ifade eder. Mesela Osmanlı'da ekmeğin, resmi tabelalarda "nân-ı aziz" diye yazıldığını biliyoruz. Yani mübarek, kıymetli ekmek. İşte ekmek nimet olarak söylenildiğinde bize doğrudan o nimeti vereni yani Allah'ı düşündürür. Bu peşinden şükrü getirir. İsraftan alıkoyar. Bu nimete yeterince sahip olamayanları aklımıza getirir. Yine nimet olarak görüldüğü için ekmeğe hürmet gerekir. Kırıntıları bile ayakaltında bırakılmaz, düşen ekmek parçası hemen kaldırılır, öpüp, başa konur. Diyeceğim o ki ekmeği tüketim nesnesi olarak görmek yerine nimet olarak gördüğümüzde oradan bir medeniyet tasavvuru çıkarmak bile mümkün hale gelir. Deyimler, atasözleri oluşur. Ritüeller ortaya çıkar. Yemenin adabıyla ilgili kitaplar yazılır. Böylece tüketilen değil yenilip şükredilen ekmek tek başına bir hayat görüşünü ifade eder.

İşte kelimeler bu yüzden önemlidir. Onların seküler manada bir değişime uğramaları aslında düşüncelerimizin, duygularımızın, hayat tasavvurumuzun kısacası her şeyimizin değişmesi anlamına gelir. Öyleyse kelimeler konusunda hassas olmak gerektiğini bir kez daha belirtelim. Bu noktada klasik eserlerle bağ kurmanın da çok önemli olduğunu burada söylemek gerekiyor. Başta davranış kurallarımıza dair ölçüleri öğreten ahlak, adap kitapları olmak üzere, kelimeleri olmaları gereken anlam muhtevasında kullanan yazarların/şairlerin, sufilerin eserleri kelimelerin metafizik anlamlarından uzaklaşmamak için şu aşamada belki de tek çaremizdir.

Şairlerin Dilinden Şükür

"Varlığa şükür, yokluğa sabır göstermek, ihsan edileni başkasına ikram etmenin ötesinde olabilmek en büyük erdemdir. Yani Hak'tan bir bela geldiğinde sevinmek, hatta şükretmek..."

Varlığa şükür, yokluğa sabır göstermek, ihsan edileni başkasına ikram etmenin ötesinde olabilmek en büyük erdemdir. Yani Hak'tan bir bela geldiğinde sevinmek, hatta şükretmek... Çünkü bela Allah'ın sevdiği kulların başına çok gelmektedir. Şairler mısra mısra şükrü işlemişler şiirlerinde. Hamd eden bir kul olmak için gayret göstermişler çoğu zaman. Allah'a âşık olan bir mecnun için bela demek en Sevgilinin iltifatı demektir. O yüzden kendisini tedavi etmeye çalışan hekime itiraz eder Mecnun:

Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabîb
Kılma derman kim helakim zehr-i dermanındadır

(Ey tabib! Aşk derdiyle başım hoş benim; yaramdan el çek sen. Bana derman hazırlama ki senin merhemlerin benim ölümüm sayılır.)

Sâdık âşık sevgiliden gelen belâya eyvallah diyendir. Çünkü sevgiliden belâ yağıyorsa bu, âşık için ancak bir şükür ve minnet vesilesidir. Eğer belâ yoksa sevgili, âşığına yüz vermiyor; dolayısıyla ilgi de yok demektir. Allah da sevdiği kulunun, kendisini unutmaması için, onu zaman zaman sıkıntı ile belâ ile imtihan etmiyor mu? Nitekim bu durumu Fuzûlî şöyle açıklar:

Derd-i ışkım def'ine zahmet çeker daim tabib
Şükr kim olmuş ona zahmet bana rahat nasib

(Aşk derdimi kovmak için doktor daima zahmet çeker, şükür ki bu aşk derdi onun için zahmettir ama benim için mutluluktur.)

Tabip durumun farkında değildir ama Fuzûlî çok iyi bilir ki:

Çok oldukça gam u derdümreh-i 'ışk içre hoş-hâlem
Fuzûlî şâd olup şükritmeyem mi ni'metüm artar

(Ey Fuzûlî, aşk yolunda derdim çok oldukça mutlu olurum. Nasıl mutlu olmam, nasıl şükretmem çünkü böylece benim nimetim artar.) Bu

"Allah'a şükür ve hamdin bir zamanı yoktur. Allah'ı sabah, akşam zikretmeli, verdiği nimetler için Allah'a şükretmelidir. Şükür, her vakit şeker misali ağızda olmalıdır."

beyitte *"...Eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım."* (14/İbrahim, 7.) ayetine telmihte bulunuluyor.

Yine Fuzûlî'nin kahramanı Mecnun, aşk sarhoşluğu ile cünûn hâlinde olduğu bir zamanda, babası tarafından, sıkıntıları gitsin, aklı başına gelsin diye Kâbe'ye götürülür. Bilindiği gibi en makbul dualar, burada yapılan dualardır. Orada Mecnun'un babası oğluna, sıkıntılardan belalardan kurtulması için dua etmesini söyler. Bunun üzerine Mecnun ellerini kaldırır ve Rabbine şöyle niyazda bulunur:

Ya Rab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni

(Ey Rabb'im, beni aşk belası ile aşina eyle. Bir an bile beni bu aşk belasından uzak bırakma.)

Çünkü aşkın belâsından uzaklaşan asla sevda eri olamaz. Adı sanı silinir gider.

Pekiyi, sadece hayatta olduğumuz, ocağımız tüttüğü zaman mı şükretmeliyiz? Bize hayat ihsan eden aynı zamanda hayatın olmazsa olmazı ölümü de bahşetmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in *"Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber/ Hiç güzel olmasaydı, ölür müydü Peygamber?"* mısralarıyla güzelleştirdiği ölüm de güzeldir ve ona da şükür gerekir. Yunus Emre bu durumu iki farklı şiirinde şu beyitlerle ifade eder:

ŞükreylegilHâlik'a oldurur Hayyü'l-Bekâ
Ana varursın mutlaka bârişükr ile varı dur
...
Öleceğiz şükr ideler sinden yana iledeler
Allah adın zikr ideler çok şüküredüşdi gönül

Allah, kime ne kadar çok ihsanda bulunuyorsa kulun o kadar şükretmesi gerekiyor. Kul Yusuf mahlaslı halk şairi, şükrü eda edememe endişesi içinde olduğu için fazla ihsandan korkuyor ve diyor ki:

Kimi atlas libas giyer
Şükür bize aba düştü

Faruk Nafiz Çamlıbel, yegâne hamd sahibi olan Allahu Teâlâ'ya "Hamd ü Sena" isimli şiirinde şöyle hamd ve şükrediyor:

Ne ki mevcûd ise âlemde, güzel, doğru iyi;
Arayan fikri, bulan rûhu, seven sevgiliyi
Bize bahşetmiş olan Hazret-i Rahman'a şükür

....

"Bir hayat macerası boyunca hayatın her safhasının hamd'e layık olduğunun şuurundaki Yunus Emre "elhamdülillah" redifli şiirinde duru ve saf bir imanla adeta bizi de hamd'e davet eder."

O büyük Rab ki, dalâlet yolu düşkünlerine
Ben gazûbum diye seslendi derinden derine;
Ve meleklerle kitâb indirerek her yandan
Yine yol çizdi halâs etmek için şeytandan...
Sayısız cürme bedel sonsuz inâyetlerehamd,
Ve bu hizmetle celîl ettiği Peygamber'e hamd,
Gökyüzünden yere indirdiği Kur'ân'a şükür.

Şiirimizde Garip akımı diye bilinen akımın temsilcilerinden Orhan Veli Kanık şükretmek için öyle büyük şeylere ihtiyaç duymaz. Öyle ki evde kendisinden başkasına ait bir nefes, bir ayak sesi duyabiliyorsa, yalnız değilse...

Bir insan daha var, çok şükür, evde;
Nefes var,
Ayak sesi var;
Çok şükür, çok şükür...

Ziya Osman Saba da geceden sabaha çıkmanın ve yaşadığını hissetmenin şükre layık bir durum olduğunu şöyle ifade eder:

Sabah... Ah şükrederek çıkmak geceden
Ayak bastığım kıyı, yeniden doğuş.
Sabah, beliren evim, bahçeler ve sen,
Henüz uyuyan dallar, havalanan kuş...

Bir hayat macerası boyunca hayatın her safhasının hamd'e layık olduğunun şuurundaki Yunus Emre "elhamdülillah" redifli şiirinde duru ve saf bir imanla adeta bizi de hamd'e davet eder:

Hak'tan gelen şerbeti içtik elhamdülillah
Ş'ol kudret denizini geçtik elhamdülillah
Ş'ol karşıki dağları meşeleri bağları
Sağlık safalık ile aştık elhamdülillah

...

Dirildik pınar olduk irkildik ırmak olduk
Artık denize dolduk taştık elhamdülillah
Tapduk'un tapusuna kul olduk kapusuna
Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah

Tabii ki varlığa, iyiliğe, güzelliğe, sağlığa şükretmek kolaydır. Bir de verilene şükredip, aynı zamanda ihsan edileni muhtaç olana ikram etmek vardır.

Rivayet ederler ki bir gün İbrahim Edhem Hazretleri ile seyr ü sülûkunun başlarında olan Şakik karşılaşırlar. İbrahim Edhem sorar:

- Şükür ve sabır hakkında ne dersin?

Şakîk şöyle cevap verir:

- Bulursak şükrederiz, bulamazsak sabrederiz.

- Belh'in köpekleri de böyle yapıyor; bulurlarsa şükrediyor, bulamazlarsa sabrediyor, der İbrahim Edhem. Bu sefer Şakik sorar:

- Sizin düşünceniz nedir efendim?

- Bulursak ikram eder, bulamazsak şükrederiz!

...

Ziya Osman Saba da benzer fikirlere sahiptir. O da ölüme şükrü, günümüz Türkçesiyle şöyle dile getirir:

Birer ağaç altında sevgilimiz, annemiz,
Gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz,

"Tabii ki varlığa, iyiliğe, güzelliğe, sağlığa şükretmek kolaydır. Bir de verilene şükredip, aynı zamanda ihsan edileni muhtaç olana ikram etmek vardır."

En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz,
Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz...

Allah'a şükür ve hamdin bir zamanı yoktur. Allah'ı sabah, akşam zikretmeli, verdiği nimetler için Allah'a şükretmelidir. Şükür, her vakit şeker misali ağızda olmalıdır:

Dehânındahalkunmisâl-i şeker
Gerekdür ki şükr ola şâm u seher

Cinânî

Biz de son olarak bir dua edelim: Ağniyâ-i şâkirîn ve fukarâ-i sâbirînden (şükreden ve infak eden zenginlerden, sabreden yoksullardan) olalım. Ve yine bir şiirle, Bekir Oğuzbaşaran'ın birkaç dörtlüğüyle yazımızı noktalayalım:

Her lütfuna, ihsânına
Şükür yâ Rab, şükür yâ Rab
Kur'ân'dak ibeyânına
Şükür yâ Rab, şükür yâ Rab

Pâdişâh-ı lemyezelsin
Hem ebedsin, hem ezelsin
Mutlak anlamda güzelsin
Şükür yâ Rab, şükür yâ Rab

Beni bir insan yarattın
Beni Oğuz'dan yarattın
Beni Müslüman yarattın
Şükür yâ Rab, şükür yâ Rab...

Mustafa KARABACAK*

Tesettür Allah'ın Emridir

"Kur'an'da başörtüsünün yakayı/göğsü kapatacak biçimde bağlanması emrinin anlamına yönelik iki açıklama vardır. Bunlardan birine göre o dönemde Arap kadınları başlarını örtüyorlar, fakat başörtüsünün uçlarını sırtlarına doğru attıkları ve gömleklerinin yakaları da açık olduğundan boyun ve gerdanları görünebiliyordu."

Sözlükte "örtünmek, kuşanmak; başkaları ile kendisi arasına perde koymak, bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek" anlamlarındaki tesettür, terim olarak ilgilileri ve ölçüleri dinen belirlenmiş örtünme yükümlülüğünü ifade eder.

Namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ne kadar farz ise, tesettür de o kadar farzdır ve Allah'ın emridir. Yani birilerinin bir zamanlar iddia ettiği gibi teferruat değildir. Oruç ibadeti nasıl tüm semavi şeriatlarda varsa[1], tesettür de tüm semavi şeriatlarda vardır. Hz. Âdem ile Havva cennette yasak ağaçtan yediklerinde avret yerleri açılmış ve ağaç yapraklarıyla avret yerlerini örtmüşlerdi.[2] Hz. Âdem'in ilk peygamber olması örtünmenin bütün ilâhî dinlerde olduğunu gösterir.

Dolayısıyla inanan insan için örtünmek bir zorunluluktur. Bu anlamda insan kendisine göre örtünmenin sınırlarını belirleyemez. Belirleme yetkisi Allahu Teâlâ'dadır ve dinin temel kaynağında bu durum açıkça belirtilmiştir. O zaman inanan insanın yapacağı Kitab'a uymaktır yoksa kitabı kendisine uydurmak değildir.

Kur'an-ı Kerim'de kadının örtünmesi ve dışarıdaki kıyafetiyle ilgili iki ayrı düzenleme vardır. Kadınların örtünmesi ile ilgili âyet şudur: *"Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mü'min kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey mü'minler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz."*[3] Bu âyet örtünmenin nasıl olması gerektiğini ve kişinin mahremlerini belirlemektedir.

"Başörtüsünün göğsü de kapatacak şekilde bağlanmasının önerilmesi, giyilen gömleğin yakasının göğsü tam örtmemesinin sakıncasını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Diğer bir açıklamaya göre bunun sebebi, kadınların saçlarının yanında küpelerinin ve boyunlarının örtülmesinin de amaçlanmış olmasıdır."

Âyette geçen *"Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler."* ifadesine iki farklı yorum getirilmiştir. "Kur'an'da başörtüsünün yakayı/göğsü kapatacak biçimde bağlanması emrinin anlamına yönelik iki açıklama vardır. Bunlardan birine göre o dönemde Arap kadınları başlarını örtüyorlar, fakat başörtüsünün uçlarını sırtlarına doğru attıkları ve gömleklerinin yakaları da açık olduğundan boyun ve gerdanları görünebiliyordu. Başörtüsünün göğsü de kapatacak şekilde bağlanmasının önerilmesi, giyilen gömleğin yakasının göğsü tam örtmemesinin sakıncasını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Diğer bir açıklamaya göre bunun sebebi, kadınların saçlarının yanında küpelerinin ve boyunlarının örtülmesinin de amaçlanmış olmasıdır. Sonuç bakımından bu iki açıklama arasında önemli bir fark yoktur. Âyette geçen *"hıfz-ı fürûc"* ifadesi, bazılarınca iffeti korumak veya zinadan kaçınmak şeklinde yorumlansa da yaygın kanaate göre Kur'an'da geçtiği diğer yerlerden farklı olarak burada "mahrem yerlerinin örtülmesi" anlamındadır. Aslında bunlardan ilki tesettürün uzak, ikincisi yakın amacı kapsamında değerlendirilebilir."[4]

Kadınların dışarıdaki giysilerinin nasıl olması gerektiğini ise şu âyet belirlemektedir: *"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."*[5] Âyete göre, ergenlik yaşına ulaşmış her kadın bu emirlerin muhatabıdır ve bu şekilde davranmak Mü'min kadınlara farzdır. Bu âyetlerdeki emirler bağlayıcıdır ki şu âyette çok yaşlı kadınlara dışarı çıkarlarken biraz esnek davranılmıştır: *"Bir nikâh ümidi beslemeyen, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların, zinetleri (yabancı erkeklere) teşhir etmeksizin (bazı) elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. İffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir."*[6]

"Namazın farzlarından birisi de setr-i avrettir, yani namaz kılacak kişinin namazının kabul olma şartlarından birisi namazda örtünme ile ilgili kurala uymaktır. Bu kadınlarda el ve yüz hariç bütün vücudun örtülmesi; erkeklerde ise göbekle diz kapağı arasıdır."

Şöyle bir soru akla gelebilir: "Tesettür tamamen bayanlara mı âittir?" Elbette öyle değildir. Yukarda tamamını verdiğimiz âyetten *"Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler..."*[7] Bir önceki âyette Rabb'imiz Mü'min erkeklere şöyle emretmektedir: *"(Rasûlüm!) Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır."*[8] Yani hitap her iki cinse ve aynı ifadelerle kullanılmıştır: *"Gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar ve ırzları korusunlar."* Kadınlar kadar erkekler de haramdan sakınmak ve iffetli olmak zorundadırlar.

Namazın farzlarından birisi de setr-i avrettir yani namaz kılacak kişinin namazının kabul olma şartlarından birisi namazda örtünme ile ilgili kurala uymaktır. Bu kadınlarda el ve yüz hariç bütün vücudun örtülmesi; erkeklerde ise göbekle diz kapağı arasıdır. Hz. Âişe'den nakledilen rivayette Allah Rasûlü şöyle buyurdu: *"Allahu Teâlâ ergenlik çağına ulaşan kadının namazını başörtüsüz kabul etmez."*[9]

Örtünmede de Kuralı Rabb'imiz Belirler

Müslüman bir hanımın yabancılara hangi uzuvlarını gösterebileceğini bizzat Allah Rasûlü tarif etmektedir: Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Esma, binti Ebî Bekir (bir gün) üzerinde ince (bir elbise) ile Rasûlullah'ın yanına gelmişti. (Hz. Peygamber (s.a.v.)) ondan yüzünü çevirdi *"Ey Esma! (şurası) muhakkak ki, kadın ergenlik çağına erişince on(un vücudun)dan şundan ve şundan başkasının görünmesi uygun olmaz."* dedi ve (kendi) yüzü ile elini işaret etti.[10]

Örtünmede Bazı Ayrıntılar

Örtünme kuralı böyle olmakla birlikte Allah Rasûlü toplumda bazı yanlış anlamaları da önlemek için ayrıca bazı ölçüler de getirmiştir. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Cehennemliklerden görmediğim iki sınıf vardır. (Biri) Yanlarında sığırkuyrukları gibi kamçılar bulunup, onlarla insanları döven bir kavim! (Diğeri) Giyinmiş çıplak sallanarak yürümeyi öğreten kırıtkan, başları Horasan develerinin eğilmiş hörgüçleri gibi birtakım kadınlar! Bunlar cennete giremeyecek, onun kokusunu da duyamayacaklardır. Hâlbuki onun kokusu şu kadar ve şu kadar uzaktan duyulacaktır."*[11]

Kadınların saçlarını gösterecek şekilde ince başörtüsü takınmaları uygun değildir. Alkame b. Ebi Alkame annesinin şöyle dediğini rivayet eder: "Abdurrahman'ın kızı Hafsa'nın başında, saçını gösterecek şekilde ince bir başörtüsü olduğu halde Hz. Âişe'nin huzuruna girdi. Hz. Âişe başından örtüsünü alarak ikiye katladı, kalınlaştırdı."[12]

Tesettürle ilgili İslâm genel kurallar belirlemiş fakat bunun mahiyetini kültüre bırakmıştır. İslâm âlimlerinin genel kanaatine göre dinin örtünme ile ilgili emrettiği bir kıyafet şekli yoktur. Söz konusu kıyafet zamana ve mekâna bağlı olarak örf ve âdete göre değişiklikler gösterir ve çok defa farklı isimlerle anılır. Asılolan mahrem yerlerini örtecek ve vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde geniş olmasıdır. Bu anlamda kıyafetin şekli ve rengi de önemli değildir.

Örtünmede Hikmetler

Şüphesiz Rabb'imizin emrettiğinde birçok hikmetler vardır. Hakikatte Müslüman olarak hikmeti ne olursa olsun o emri alır ve sorgulamaksızın kabul eder ve hayatımıza uygularız. Çünkü Rabb'imiz iyi olanı emreder kötü olanı yasaklar.[13] Bununla birlikte örtünmenin birçok hikmetleri olabilir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Örtünme Fıtrîdir

Örtünme, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. *"Böylece (şeytan) onları (Âdem ile Havva'yı) hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar..."*[14] Bu âyete göre Hz. Âdem ile Havva ilk insan olmaları nedeniyle örtünmenin fıtrî olduğu kadar insanî bir eylem olduğu da anlaşılmaktadır.Örtünmede insanın cinsiyetinin değil; kişiliğinin ön plana çıkarılmadır. Dolayısıyla kişiliğinizi öncelemek yerine; bilgi ve beceriyi öncelemek daha önemlidir.

Takvalı Olmak

Örtünmede belki de en önemli hikmet edep yerlerini koruyarak kişinin kötülüğe düşmesine engel olmaktır. *"Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi... İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın* âyetlerindendir. *Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi). Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık."*[15] Elbise nasıl vücudun ayıp yerlerini, kusurlarını örter ve insanları soğuktan ve sıcaktan korursa; takva da kalbin kusurlarını örter. Elbise nasıl insanı güzel gösterirse ona bir estetik verirse, takva da insanı güzel gösterir ve ona bir ahlak güzelliği verir.

Dipnot

Yard. Doç. Dr. Mustafa KARABACAK

1. 2/Bakara, 183.
2. 7/A'raf, 22.
3. 24/Nûr, 31.
4. Apaydın, H. Yunus, "Tesettür", DİA, XL, 538-543.
5. 33/Ahzâb, 59.
6. 24/Nûr, 60.
7. 24/Nûr, 31.
8. 24/Nûr, 30.
9. Ebû Dâvud, Salât, 84/641; İbn Mâce, Tahâret, 132/655.
10. Ebû Dâvûd, Libâs, 31/4104.
11. Müslim, Libâs, 125/2128.
12. İmam Mâlik, Muvatta, Libas, 4/3383; ayrıca İbn Mâce, Tahâret, 132/654.
13. 7/A'raf, 157.
14. 7/A'raf, 22.
15. 7/A'raf, 26-27.

Abdullah KAHRAMAN*

Ebû Hanife'nin Meşhur Öğrencisi Hasan b. Ziyad

"İlim öğrenme ve öğretmeye aşırı istekli olan Hasan b. Ziyâd, bir süre Ebû Hanîfe'nin derslerine devam etmiş, onun vefatından sonra talebeleri Züfer b. Hüzeyl ve Ebû Yûsuf ile Dâvûd et-Tâî ve Ebû Hanîfe'nin oğlu Hammâd'dan fıkıh dersleri alarak Hanefî mezhebinde ictihâd seviyesine ulaşmıştır."

Ebû Hanîfe'nin bize intikâl eden fazla bir yazılı eseri olmasa da, yetiştirdiği öğrenciler onun ilmini sonraki nesillere taşımıştır. Kendisi ölümü pahasına kadılık görevini kabul etmemiştir. Ancak Ebû Yûsuf başta olmak üzere meşhur öğrencilerinin bu görevi ifa etmesi, onun ilminin ve fıkhının topluma yansımasını sağlamıştır. Abbâsî, Selçuklu ve özellikle de Osmanlı Devleti hukukî ve dinî yapısını büyük ölçüde Ebû Hanîfe'nin içtihatlarına göre düzenlemiştir. Ebû Hanîfe'nin önde gelen öğrencilerinden biri de Hasan b. Ziyâd el-Lü'lüî'dir. Aslen Kûfeli olup daha sonra Bağdad'a yerleşmiştir. Babası inci ticareti yaptığı için "Lü'lüî" nisbesiyle anılır olmuştur. 116 /734 yılı dolaylarında dünyaya gelmiş, 204/819 yılında vefat etmiştir.

İlim öğrenme ve öğretmeye aşırı istekli olan Hasan b. Ziyâd, bir süre Ebû Hanîfe'nin derslerine devam etmiş, onun vefatından sonra talebeleri Züfer b. Hüzeyl ve Ebû Yûsuf ile Dâvûd et-Tâî ve Ebû Hanîfe'nin oğlu Hammâd'dan fıkıh dersleri alarak Hanefî mezhebinde ictihâd etme seviyesine ulaşmıştır. Hadis ilminde de önemli bir birikime sahip olmakla birlikte fıkıh ilminde meşhur olmuştur. Onun fıkıh konularına dair 12000 kadar hadis yazdığı rivayet edilir.

Bazı âlimlerin resmi görev aldıktan sonra talebe yetiştirmeyi ihmal ettiğini düşünen ve bu konuda onlar gibi Ebû Yûsuf'a sitem eden Hasan b. Ziyâd resmi görev almaktan uzak durup daha çok talebe yetiştirmekle meşgûl olmuştur. Bu yüzden onun yetiştirdiği çok sayıda talebe vardır. Bunlar arasında şu âlimler sayılabilir: İshâk b. Behlûl et-Tenûhî, Muhammed b. Şücâ' es-Selcî, İbn Semâa, Şuayb b. Eyyûb, kardeşinin oğlu Velîd b. Hammâd el-Lü'lüî, İmam Ebû Hanîfe'nin torunu İsmâil b. Hammâd, Halef b. Eyyûb el-Belhî, İsmâil el-Fezârî, Muhammed b. Mukātil er-Râzî, Hanefî imamı Hassâf'ın babası Amr (Ömer) b. Müheyr. Hatta Halîfe Hârûnü'r-reşîd ve Me'mûn'un da Hasan b. Ziyâd'ın ders ve sohbetlerine katıldıkları nakledilmektedir.

Hasan b. Ziyâd'ın ilme olan merakını ve vakti nasıl verimli değerlendirdiğini göstermesi bakımından şu örnek önemlidir: Nusayr b. Yahyâ şöyle der: "Hasan b. Ziyâd gününü birkaç kısma ayırmıştı. Sabahtan öğlene kadar ders anlatırdı. Öğlenden sonra evine gider, namaz vaktine kadar ihtiyaçlarını görür, öğlen namazını edâ ettikten sonra ikindi namazı vaktine kadar, meydana gelen meselelere ve sorulan sorulara cevap verirdi. İkindi namazından sonra güneş batana kadar ilmin esasları konusunda sohbet yapardı. Akşam namazından sonra tekrar evine gider, ihtiyaçlarını görür yatsı namazına kadar müşkil meseleler hakkında müzâkerede bulunurdu. Yatsı namazından sonra gecenin üçte birine kadar devir ve vasiyet meselelerini anlatırdı. Hiçbir zaman ilimden ayrılmazdı. Bir câriyesi vardı. Ne zaman Hasan, yemekle ya da abdestle ya da başka bir işle meşgûl olsa, câriye meseleleri Hasan'a okurdu."[1]

İbn Şüca', Hasan b. Ziyâd'ın: "Kırk yıl kandil karşısında geceledim" dediğini nakleder.[2] Bu durum onun geceleri ne kadar ilim mütâlaa ettiğinin bir ifadesidir.

Onun ilmi derecesini anlatmak için Zâhid el-Kevseri şöyle der: "İbn Cerîr et-Taberi İhtilafu'l-fukahâ adlı eserinde Ahmed b. Hanbel ve Dâvûd ez-Zahiri gibi âlimlerin görüşlerine yer vermezken Hasan b. Ziyâd kanalıyla Kûfe fıkhını ve oradaki ihtilafları nakleder."

Hasan b. Ziyâd âlimlerin resmî görev almalarını hoş karşılamamakla birlikte, 194/810 yılında, Hafs b. Gıyâs'ın vefatından sonra kısa bir süre Kûfe kadılığı görevinde bulunmuştur. Ancak fetvâ konusundaki aşırı hassâsiyet ve heyecan sahibi olması sebebiyle bu görevden affını istedi. Hatta onun bu idarî görevde başarılı olamadığı da nakledilir. Döneminin âlimlerinden biri, onun kadılık görevinde başarılı olamamasına adeta sevinir ve onu tesellî etmek için de, "Allah'ın dilediği bir hayırdan dolayı sen bu işte

başarılı olamadın." der. Herhalde bununla ilimle meşgûl olmasının idarecilikten daha iyi olacağını kasteder. Bundan sonra Hasan b. Ziyâd tekrar yoğun bir şekilde ders ve sohbetlerini sürdürmüştür. Onun fetvâ konusunda ne kadar hassas olduğunu şu olay açıkça göstermektedir: Ona bir gün bir mesele sorulur, o cevabı verir ancak daha sonra cevabın hatalı olduğunu anlar. Bunun üzerine bir tellala para verip şu şekilde ilan yaptırır: "Hasan'dan fetvâ alan kişi gelsin müracaat etsin; zira Hasan cevabında hata etmiştir." Tellal üç gün ilanda bulundu, daha sonra fetvâsını düzeltti.[3]

Hasan b. Ziyâd'ın birçok eser yazdığı kaynaklarda zikredilmektedir. Ancak bunların çoğu günümüze kadar maalesef gelmemiştir. Biz onun ilmi birikimini ve fıkhî görüşlerini yetiştirdiği talebelerden ve kitaplarda intikâl eden görüşlerinden öğrenmekteyiz.

Hasan b. Ziyâd ahlâk, fazîlet ve zühd sahibi bir âlim idi. Açık sözlü, yağcılığı sevmeyen ve beceremeyen, arkadaşlarına siyâset yapmaktan hoşlanmayan bir yapısı olduğu nakledilir. Bu yüzden de idarecilerle yakın ilişki kuramadığı söylenir.[4] Onun hakkında değerlendirme yapan ve çoğu Hanefî mezhebinden olmayan âlimler onun iyi huylu, fazîletli bir kişi olduğunu ifade etmişlerdir. O, ilmi yanında zühd ve takvasıyla bilinmiş, ne pahasına olursa olsun gerçekleri söylemekten çekinmeyen yapısı ile dikkat çekmiştir. Nitekim devrin büyük âlimlerinden kendisini yakından tanıyan Yahyâ b. Âdem, Hasan b. Ziyâd'ın Hafs b. Gıyâs'tan sonra gördüğü en fakih kimse olduğunu söylemektedir. Ahmed b. Abdulhamîd el-Hârisî, onun hakkında şöyle demektedir: "Halk içinde, Hasan'dan daha güzel bir kimse görmedim, o, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in; *'Kölelerinize kendi giydiklerinizden giydirin.'* meâlindeki hadisine uyarak, ne giyerse hizmetçilerine de onu giydirirdi."[5]

"Hasan b. Ziyâd'ın birçok eser yazdığı kaynaklarda zikredilmektedir. Ancak bunların çoğu günümüze kadar maalesef gelmemiştir. Biz onun ilmî birikimini ve fıkhî görüşlerini yetiştirdiği talebelerden ve kitaplarda intikâl eden görüşlerinden öğrenmekteyiz."

Dipnot

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN

1. Kerderî, İmam-ı Azam Ebû Hanife Menkıbeleri, II, 232-33.
2. Kevseri, s, 11.
3. İmam-ı Azam Ebû Hanife Menkıbeleri, II, 233.
4. Kevseri, s, 26.
5. Saymeri, Ahbar; Kerderi, İmam-ı Azam Ebû Hanife Menkıbeleri, II, 231; Kevseri, el-İmta', s, 9.

Şehzâdebaşı

Bir güzel Sultan'ın iki has oğlu,
Yolları gözyaşı, yönleri zahmet,
Süleyman Han gibi Allah'a bağlı,
Şehzâde Mustafa, Şehzâde Mehmet...

İki Baş-Şehzâde toprağa girdi,
Kanunî tarifsiz acılar gördü,
Menzile ermeden, uçmağa vardı,
Şehzâde Mustafa, Şehzâde Mehmet...

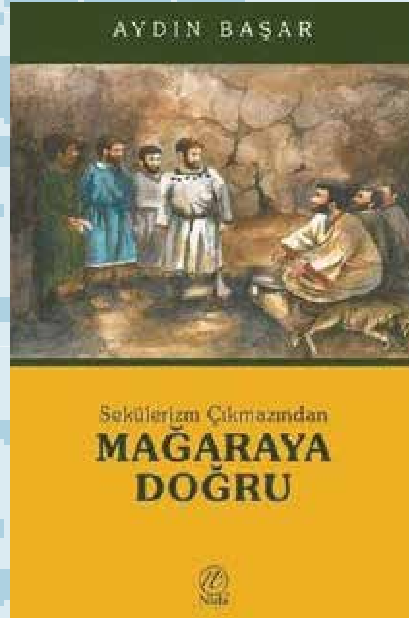
Yakut çinilerde çınlar bir sadâ,
Bir taht, ters-yüz sandukada dursa da,
Kardeş İstanbul'da, abi Bursa'da,
Şehzâde Mustafa, Şehzâde Mehmet...

Şehzâdebaşı'nda Sinan imzası,
Çifte minarede iğne oyası,
Beş asırdır Ümmet tutar bu yası;
Şehzâde Mustafa! Şehzâde Mehmet!

Celil'im tarihte bitmez öğütler,
Muhibbi'den, Muhlisi 'ye beyitler,
Mahzun türbelerde yatan yiğitler,
Şehzâde Mustafa, Şehzâde Mehmet...

Halil GÖKKAYA

Sekülerizm Çıkmazından Mağaraya Doğru

Modern kavramlara Ashab-ı Kehf'in mağarasından bakmaya ne dersiniz? Aydın Başar, "Sekülerizm Çıkmazından Mağaraya Doğru" kitabında bunu yapmaya ve bizleri de bunu başarmaya davet ediyor.

Ashab-ı kehf kıssası bize az sayıda olmalarına rağmen, güçsüz olmalarına rağmen, yoldan çıkmış toplumlarına uyum sağlamak yerine mağaraya yani kendi inançlarını pekiştirecekleri alana sığınmayı tercih eden asil gençlerin örnek hayatlarını anlatıyor.

Bugün bizim yapmamız gereken de aslında onların yaptıkları şeyden farklı bir şey değildir. Biz de modern çağın ve ona teslim olan toplumumuzun bize dayattığı anlayışlara ve o anlayışların uzantısı olan kavramlar dünyasına teslim olmak zorunda değiliz. Çünkü modern çağın ulaştığı nokta cahiliyenin ulaştığı noktadan pek de farklı değil... Bu anlayışlar, biz farkında olalım ya da olmayalım, bizi bir şekilde şirke bulaştırmaktadır.

Seküler dünyanın bizi sokmaya çalıştığı kalıba girmemek ve buna karşı direnebilmek için çok ciddi bir zihni hazırlık dönemine ihtiyacımız var. Batıl felsefe ve düşünce kalıplarından soyutlanarak kendi kavramlarımızın mağarasına dönmenin vakti geldi. Mağaramıza döndüğümüz zaman bize dayatılan birçok kavramın aslında bize ait olmadığını, fıtratımıza da uygun olmadığını fark edeceğiz. Günümüzde Müslümanları tehdit eden en zararlı felsefe olarak gördüğümüz sekülerizm yani Allah'ı dünya işlerine karıştırmama felsefesi hızla yayılmakta ve insanların zihinlerini kuşatmaktadır. Sekülerizmin toplumlara sirayet etmesi laiklik, demokrasi ve liberalizm gibi kavramlar üzerinden gerçekleşmektedir. İşin tehlikeli tarafı ise zihinler adeta bu kavramlara şartlandırılmıştır. Sanki bu kavramlar insanlığın ulaşabileceği son noktaymış ya da nihai değerlermiş gibi lanse edilmektedir. Nerede ne kadar güzel mana varsa bu kavramlara yüklenmektedir.

Bizim ise Müslümanca düşünmek gibi bir derdimiz olmalıdır. Bu elbise bize uyar mı uymaz mı; bu noktada kaygılarımızın olması gerekir. Birilerinin bizi sokmaya çalıştıkları şekle girmek zorunda olmadığımız gibi başkalarının doğrularını tekrar etmek gibi bir tutumumuz da olamaz. Bir Müslüman olarak kendimize başkalarının şekil verdiği bir konumu layık göremeyiz.

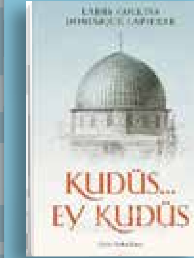
Mağaraya yönelmek, "uydum kalabalığa" basitliğinden bizi kurtaracak olan asil tavırdır. Mağaraya yönelmek, ancak bedel ödeyebilecek insanların karıdır. Mağaraya yönelmek, dünyanın süsünü gösterişini terk etmenin ve bir davaya adanmanın adıdır. Şirkten ve şirke bulaşmış her türlü düşünceden uzaklaşmaktır. Çürümüşlüğe ve kokuşmuşluğa dur diyecek dirilişin temellerini atmaktır. Mağara, toplumdan kaçmanın değil toplumu inşa edebilecek düzeye gelmek için zihinsel hazırlık yapmanın sembolüdür. Nitekim Kehf Suresinin Müslümanların zihni hazırlık dönemi olan Mekke döneminde inmesi de bu anlamda dikkate şayandır.

Aydın Başar Nida Yayınlarından çıkan "Sekülerizm Çıkmazından Mağaraya Doğru" adlı bu kitabıyla okuyucularına, güncel meselelere ve modern kavramlara Eshab-ı Kehf'in baktığı yerden yani mağaradan bakmayı öneriyor.

İsteme adresi: nidayayincilik@gmail.com
Tel: 0 555 803 07 62

KİTAPLIK

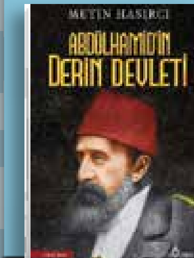

Kudüs... Ey Kudüs
Larry Collins ,
Dominique Lapierre
Kronik Kitap
Tel: 0212 519 87 20

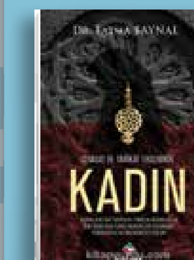
İz Kalır
Yazar: Hayati Saraç
Gürer Yayınları
Tel: 0212 224 16 33

Abdülhamid'in Derin Devleti
Yazar: Metin Hasırcı
Yediveren Yayınları
Tel: 0554 499 90 57

Putunu Kır ve Mütevazı Ol
Yazar: Dr. Mecdi El-Hilali
Beka Yayınları
Tel: 0212 512 45 43

Cemaat ve Tarikat Ekseninde Kadın
Dr. Fatma Baynal
Rağbet Yayınları
Tel: 0212 528 85 19

Öğretmen ve Eğitim

"Eğitim sevgi işidir. Korkutarak, zorla, baskıyla eğitim yapmanın kalıcı olmayacağı bilinmektedir. Toplumumuzda düşünen, sorgulayan insanların dışlanmasının arka planında baskıcı eğitim anlayışı yatmaktadır."

Öğretmen öncelikle öğrencisini; yaratılmışların en şereflisi olarak görüp onu muhatap alarak ona değer vermelidir. Öğrencisini bilmeyen, anlamayan, sevgi ve saygıdan yoksun biri olarak görmemelidir. Öğrenci dışlanmamalı, korkutulmamalı, ondan fikrini açıkça ve korkusuzca söyleyen, düşünce üretebilen bir yapıya sahip olması istenmelidir.

Öğrenciyi yapıcı, araştırmacı, üretici bir duruma getirmek için ona rehberlik edilmelidir. Onların üzülme, gülme, sorma, sorgulama gibi davranışları olacağı gözardı edilmemelidir. Kendisi baskı altında yetişen bir öğretmenin öğrencilerini de baskı altında tutması sonucu yetiştirilen öğrencilerin ülkenin değişik kademelerine geldiklerinde emrindekilere baskı yapacağı düşünülür.

Eğitim sevgi işidir. Korkutarak, zorla, baskıyla eğitim yapmanın kalıcı olmayacağı bilinmektedir. Toplumumuzda düşünen, sorgulayan insanların dışlanmasının arka planında baskıcı eğitim anlayışı yatmaktadır. Bu insanlarımızı sadece itaat eden, boyun eğen, hakkını arayıp soramayan, sorgulamayan, seçmeyip seçilemeyen vatandaş haline getirmektir. Düşünmesine izin verilmeyen insanların kültür ve medeniyet üretebilmeleri, fikir adamı, sanatçı ve deha yetiştirebilmeleri mümkün değildir.

O halde ne yapalım? Baskının ahlâkı ve insanın kişiliğini zedeleyeceğini düşünerek, karşımızdakini insan olarak görüp ona insan olarak yaklaşmak gerekir. İnsanın hata da yapabileceği, yaramazlıklarının olabileceği düşünülmelidir. Onlara sevgi ile yaklaşarak, onları dinleyip, dertlerini, sıkıntılarını anlayıp öğrencilerimize ona göre davranmalıyız.

Bütün bunları yaparken öncelikle öğretmen kendisini zihnî yönden değiştirerek işe başlamalıdır. Düşünmekten, bilgi üretip ortaya çıkarmaktan, onu uygulamaktan korkmayan, cesur, ideal sahibi öğrenciler yetiştirelim ki sanatta, kültürde ve medeniyette en yüksek seviyelere ulaşalım. Biz öğretmenler de "Bunlarda bizim de payımız var." diye mutluluktan bir kuş gibi uçalım. Gözümüz ve gönlümüz huzur dolsun, en güzel günler hepimizin olsun.

"Baskının ahlâkı ve insanın kişiliğini zedeleyeceğini düşünerek, karşımızdakini insan olarak görüp ona insan olarak yaklaşmak gerekir. İnsanın hata da yapabileceği, yaramazlıklarının olabileceği düşünülmelidir. Onlara sevgi ile yaklaşarak, onları dinleyip, dertlerini, sıkıntılarını anlayıp öğrencilerimize ona göre davranmalıyız."

Bütün Çocuklar Adına Öğretmenlere Yazılmış Bir Mektup

Bizi çok seven, bilmediklerimizi öğreten, hatalarımızı affeden, şefkatli kollarınızla bizi hep

koruyan, büyüdüğümüzde çok güzel özelliklerinizle anılarımızda yaşatacağımız biricik öğretmenim,

Ben haylazım, yaramazım, ama öğrenmeye açığım, bana öğretme yöntemin farklı olmalı, beni sevdiğini, bana değer verdiğini sezmeliyim.

Çok duygusalım, lütfen beni anla, çabuk incinir, kırılırım. Beni anlayışla karşıla. Ben kıpır kıpırım, dikkatsizim, dalgınım. Ben söz dinleyen, çalışkan, başarılı bir çocuğum. Yanlış yaptığımda lütfen beni uyarın. Benden yeteneklerim dışında fazla şeyler beklemeyin, beni ağır yüklerin altına koymayın, çocukluğumu yaşayamıyorum.

Ben içime kapalıyım, pek arkadaşım da yok, çok sıkılıyorum, ne yapacağımı bilemiyorum. Konuşmaktan çekiniyorum. Öğretmenim, beni istemesem de sosyal faaliyetlere sokun, uygun görevler verin, benimle ilgilenin, beni sevin, yanağımı, başımı okşayın.

> "Düşünmekten, bilgi üretip ortaya çıkarmaktan, onu uygulamaktan korkmayan, cesur, ideal sahibi öğrenciler yetiştirelim ki sanatta, kültürde ve medeniyette en yüksek seviyelere ulaşalım."

Ben neşeli biriyim. Düzensizliği sevmem. Hata yapınca pişman oluyorum. Gördüğüm bir yanlışlığı aferin alırım düşüncesiyle şikâyet etmeden duramıyorum.

Öğretmenim! Hepimiz birbirimizden çok farklıyız; kimimiz esprili, kimimiz çalışkan, terbiyeli, kimimiz çok hareketli, dikkatsiz, kimimiz kuralcı, bilgiç, kimimiz taklitçi, kimimiz de maalesef tembel.

İşte öğretmenim, bence en önemlisi tembel olmamız, çünkü tembel olan geleceğin asalağı olabilir. İşte asıl bu asalaklık yaramazdır. Onun bu yapısını değiştirmek için elinizden geleni yapın. Hem kendisine hem de topluma faydasız bir insan olmasın.

Minik bir öğrenci de öğretmenine şöyle sesleniyor. Çocuk kalbimi okuyan, beni çok seven, yüzüme gülümseyen, tatlı diliyle ruhumu okşayan öğretmenime kocaman öpücükler gönderiyorum.

Bizi en güzel şekilde yetiştir, bizi dinle, bizi anla, bizimle ilgilen. Çok ama çok sev. Sevgilerimizle ellerinden öpüyoruz sevgili öğretmenim.

Vardır

Yüreğe cemreler düşürmek gerek
Yüreğin sevdaya eresi vardır
Hasret dağlarını aşıp da şöyle
Sevginin sevdayı göresi vardır

Yolların yokuşu olsa da bayrı
Olmamak gerekir güzelden ayrı
Etmeli yürekten sevgiyle hayrı
Güzelin güzelle arası vardır

Sevdiysen öz içre sevda yanmaktır
Sevginin yolunda derde kanmaktır
Aslolan sevdayı her dem anmaktır
Her yolun inceden sırası vardır

Yürekler yüreğe yürekle çarpar
Yürekleri sevda yel gibi çırpar
Sevgiler sevdayla gözlerin kırpar
Âşığın vuslata varası vardır

Aldırmaz gönüller haram, helâle
Düşerler gafletle kötü melâle
Gelirler çok yere hiçten celâle
Öfkenin, nefretin yarası vardır

Haramın binası olur mu sahi
Bilgisiz, ilimsiz olur mu dâhi
Ahlâkla olunur yürekte âhi
Kötünün kalbinde karası vardır

Doğruluk şereftir cümle âleme
Hakkı yazmak her dem görev kaleme
Durmalı yürekten Hakk'a selâma
İslâm'ın hak sesli tûrası vardır

Celalettin KURT

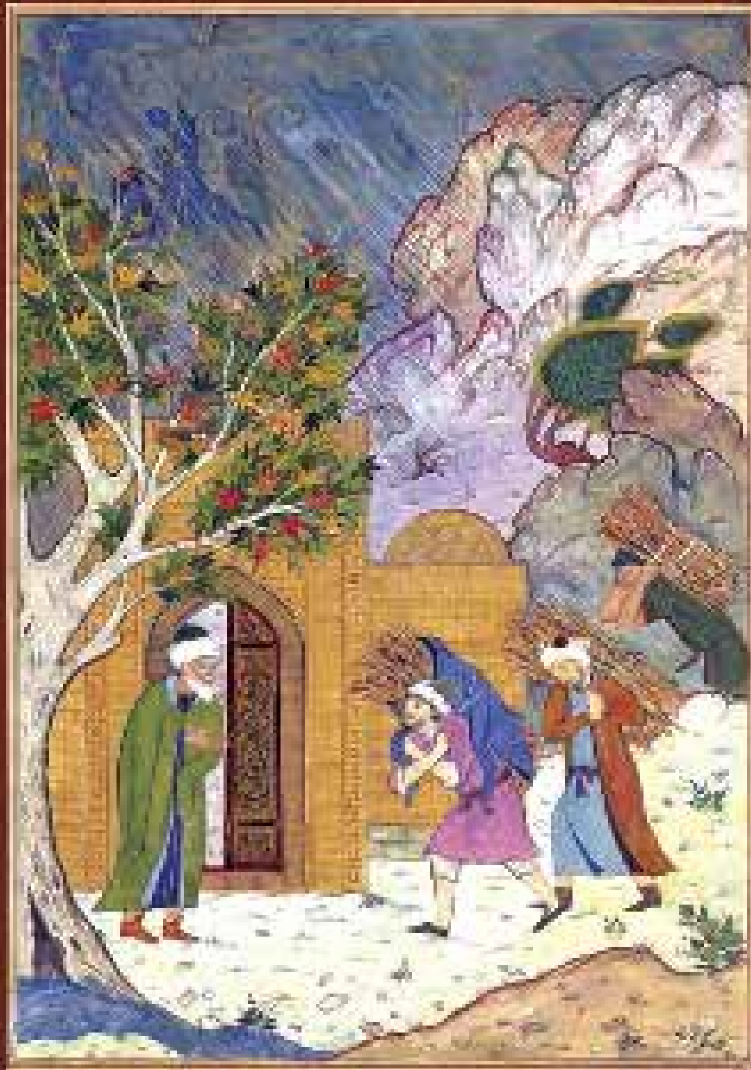
Derya KILIÇKAYA*

Ahmed Yesevî'nin

İki Farsça Risalesi ve Yeseviyye

"Ey Derviş! Bilesin ki tarikatın ahkâmı (hükümleri) altı kısımdır. Birincisi marifet (Allah'ı tanımak), ikincisi cömertlik, üçüncüsü sıdk (doğruluk), dördüncüsü yakîn (sağlam inanç), beşincisi tevekkül, altıncısı tefekkürdür."

Hiç şüphesiz Türkler arasında İslâmiyet'in ve tasavvufun yaygınlaşmasında Ahmed Yesevî'nin büyük rolü vardır. Onun, Divan-ı Hikmet ve Fakr-nâme isimli eserleri herkesçe bilinmektedir. Ancak, Yesevî'nin yeni bulunmuş iki Farsça risalesi hakkında bilinenler azdır. Dolayısıyla, biz bu yazımızda Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademisyen olan Prof. Dr. Necdet Tosun'un 2016 yılında yayımladığı, "Ahmed Yesevî'nin Yeni Bulunmuş İki Farsça Risalesi"nden bahsedeceğiz. Unesco 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı anısına yayımlanan eser, "Yesevî'nin Fakr-nâme'si ve İki Farsça Risalesi" adı altında Kasım 2016'da basıldı. Aşağıda, Necdet Tosun'un yazdığı "Yeseviyye" maddesinden de yararlanarak hazırladığımız değerlendirme yazısını bulacaksınız.

Ahmed Yesevî'ye atfedilen iki Farsça risale şu adları taşır:

1. **Risâle der Âdâb-ı Tarikat:** Taşkent'te üç yazma nüshası bulunan bu küçük Farsça eser, tarikat âdâbı ve makamları, mürid-mürşid ilişkileri, dervişlik, Allah'ı tanımak ve ilâhî aşk gibi konular hakkındadır. S. Mollakanagatulı tarafından Kazak Türkçesi'ne tercüme edilerek yayınlanmıştır (Almatı 2012). Bu neşrin sonunda Farsça yazmaların tıpkı basımı da bulunmaktadır.

2. **Risâle der Makâmât-ı Erba'în:** Ahmed Yesevî'ye nisbet edilen Farsça, yazma ve küçük bir eser olup şeriat, tarikat, marifet ve hakikatten her biri hakkında onar makam olmak üzere toplam kırk makam ve kaideyi ihtiva etmektedir. Şimdilik bilinen tek nüshası Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde, Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesindedir (nr. 1056, vr. 112a-113a)." Bu risaleler gerçekten Ahmed Yesevî'ye mi aittir, yoksa onun müridleri tarafından mı oluşturulmuştur? Bu konuda kesin bir cevap verebilmek mümkün değildir. Ancak, bu risalelerin Yesevî'nin fikir dünyasını verdiğini söylemek doğrudur. Kısacası, Necdet Tosun'a göre bu iki risalenin muhtevasıyla Ahmed Yesevî'nin diğer eserleri karşılaştırıldığında, aralarında büyük benzerlik olduğu görülür. Bu yüzden de risalelerin Yesevî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Bilindiği gibi, Ahmed Yesevî'nin takipçilerinin mensup olduğu tarikata "Yeseviyye" adı verilir: "Bu yolun takipçilerinin mensup olduğu tarikata Yeseviyye denildiği gibi Ahmed Yesevî'nin 'Sultan' lakabına nisbetle Sultâniyye, cehrî zikir yapmaları sebebiyle Cehriyye ve mensuplarından çoğunun Türk olması sebebiyle Silsile-i Meşâyih-i Türk de denilmiştir." Risâle-i Âdâb-ı Tarikat isimli risale, tamamen bu tarikat hakkındadır. Risalenin birinci bâbında, tarikatın hükümleri hakkında şu bilgiler verilir: "Ey Derviş! Bilesin ki tarikatın ahkâmı (hükümleri) altı kısımdır. Birincisi marifet (Allah'ı tanımak), ikincisi cömertlik, üçüncüsü sıdk (doğruluk), dördüncüsü yakîn (sağlam inanç), beşincisi tevekkül, altıncısı tefekkürdür." Risâle der Makâmât-ı Erbaîn ise kırk kaideden bahseden küçük bir kitaptır ve Yeseviyye Tarikatı hakkındaki kaideleri bu eserde bulmak mümkündür. Örneğin bu tarikata giren bir müridin, intisap merasiminin şöyle olduğunu bilmekteyiz: "Yesevî şeyhlerinden Hoca İshak'ın XIV. yüzyılın ortalarında kaleme aldığı Hadîkatü'l-ârifîn'de (vr. 91b) anlattığına göre intisap merasimi şöyle yapılırdı: Şeyh, mürid olmak niyetiyle gelen kişinin elini tutar, tevbe etmesini ve Allah'a yönelmesini tavsiye ederek tevbe virdini (Estağfirullahe'llezî lâ ilâhe illâ hû el-hayye'l-kayyûm ve es'elühü't-tevbe) üç defa tekrarladıktan sonra eline bir makas alır ve *"Yâ eyyühe'l-lezîne âmenû tûbû ila'l-lahi tevbete'n-nasûhan."* âyetini okur. Ardından müridin saçından önce sağ, sonra sol, sonra da orta taraftan ikişer üçer adet kıl keser ve müride nâfile namaz kılmayı, sürekli zikretmeyi, şeyhinden izinsiz iş yapmamayı tavsiye eder." Burada anlatılan intisap merasimini, Risâle der Makâmât-ı Erbaîn isimli risalede de bulmak mümkündür. Şeriat makamlarını anlattıktan sonra, tarikatın makamlarına geçen risale, ikinci makam olarak bu husustan, yani müridin saçının kesilmesi gerektiğinden bahseder: "2. Makam: (Saça) makas vurmak (mürid olmak) ve beşeriyet saçını kesmektir. Önce makas vurmak (saçı kesmek) ve tevbe etmek gerekir. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: *'Saçlarınızı tıraş etmiş ve*

kısaltmış olarak korkmadan (Mescid-i Haram'a gireceksiniz). Allah sizin bilmediğinizi bilir.' Yeseviyye Tarikatı'na göre kişinin mürid olması, yani bir şeyhinin olması çok önemli ve kıymetlidir. Bu durum, Risâle der Makâmât-ı Erbaîn'de de ele alınmıştır. Eserde, tarikat makamlarının üçüncüsü şöyledir: "3. Makam: Mürid olmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Şeyhi olmayan kişinin şeyhi şeytandır."* Ancak, risalede hadis olarak gösterilen bu söz, esasında bir hadis değildir. Necdet Tosun'un bu söz için verdiği dipnotta belirttiğine göre, aslında hadis kaynaklarında böyle bir hadis yoktur. Bu söz Bâyezîd-i Bistâmî'ye nisbet edilir.

Risalelerden, Yeseviyye Tarikatı'nda zikrin ne kadar önemli olduğuna dair bilgi almak da mümkündür. Risale der Âdâb-ı Tarikat'ta şöyle denir: "Dervişin dili daimâ zikirde olur. Zikir, dil iledir. Seven, sadece sevgilisinin makamını (bulunduğu yeri) ister." Yeseviyye Tarikatı hakkında yapılan araştırmalarda, bu tarikatın özel bir zikrinin olduğu da belirtilir: "Yesevîlik'te toplu ve sesli olarak icra edilen zikre 'zikr-i erre' adı verilir. Zikr-i erre Farsça'da 'testere zikri' demektir. Zikrin ilerleyen aşamalarında kelimeler kaybolup sadece boğazdan testere sesini andıran bir hırıltı çıktığı için zikre bu ad verilmiştir. XVI. yüzyılda Semerkant civarında yaşayan Ahmed Kâsânî'ye göre Hoca Ahmed Yesevî önceleri hafî (sessiz) zikir yapardı. Ancak Türkistan bölgesine gidince o bölge insanlarını bu zikirle yola getiremeyeceğini anlamış ve zikr-i erre adındaki sesli ve tesirli zikri başlatmıştır." Risâle der Âdâb-ı Tarikat'ta dervişin nasıl olması gerektiğine dair uzun uzun açıklamalar yapılmıştır. Bâb bâb anlatılan bu açıklamalarda ilgi çeken bâblardan biri de "Dervişliğin Açıklanması Bâbı"dır. Hoca Ahmed Yesevî'nin bu konuda ne buyurduğu dile getirilir: "Dervişliğin hakikati şudur, dervişin gönlü daima zikirde, itikadı gönülde, gönül sevinci mescid içinde namaz kılmakta ve zâhid (muttakî) olmaktadır. Sürekli Kur'an okur ve gündüz oruçlu olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) (Cenâb-ı Hak'tan rivayetle bir kudsî hadiste) şöyle der: *'Oruç benim içindir ve onun sevabını ben vereceğim."* Orucun ne kadar önemli olduğunu anlatan bu bâbdan sonra, Yeseviyye Tarikatı'nda, orucun yerine baktığımızda ise halvete girmeden önce muhakkak oruç tutulduğunu görürüz: "Yesevîlik'te tasavvufî eğitimin önemli unsurlarından biri de halvettir. Hazînî'nin Cevâhirü'l-ebrâr'da verdiği bilgiye göre diğer tarikatlardaki uygulamalardan farklı olarak Yeseviyye'de halvet gruplar halinde yapılır. Halvete girecek müridler mürşidin muvafakatiyle bir gün önceden oruç tutmaya başlar, halvetten bir gün önce sabah namazından sonra zikir ve tekbirlerini çoğaltırlar." Görüldüğü gibi, Yeseviyye'de bir eğitim unsuru olan halvette de oruç söz konusu olur.

> "Dervişin dili daimâ zikirde olur. Zikir, dil iledir. Seven, sadece sevgilisinin makamını (bulunduğu yeri) ister. Yeseviyye Tarikatı hakkında yapılan araştırmalarda, bu tarikatın özel bir zikrinin olduğu da belirtilir."

Yukarıda kısa örneklerle anlatmaya ve değerlendirmeye çalıştığımız bu iki risale, Ahmed Yesevî'nin fikir dünyasını günümüze aktarmada çok önemli bir yere sahiptir. Bu Farsça eserler, Türkçeye çevrilmiş ve günümüz okuyucularının hizmetine sunulmuştur. Tarikat adabını ve Yeseviyye ile ilintili kırk makam ve kaideyi öğrenmek isteyenler, bu iki küçük risaleye başvurabilirler. Umarız bu risalelerle, İslâmiyet'in Türkler arasında hızlı bir şekilde yayılmasını sağlayan Ahmed Yesevî, özellikle günümüz gençleri tarafından daha yakından tanınmış olur.

Kaynakça

Okt. Dr. Derya KILIÇKAYA

Eraslan Kemal , Tosun Necdet (2016) Yesevî'ninFakr-nâme'si ve İki Farsça Risalesi, Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay., Ankara.

Tosun, Necdet (2013) "Yeseviyye", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 43, s.487-490.

Ebrûzen

On parmağında on hüner, Ebrûzen
Veriyor gizliden haber, Ebrûzen

Bin bir renkle şekiller ülkesinde
Fırçanın peşinde gezer, Ebrûzen

Büyük Sanatkâr'ı arar yollarda
Ruhların resmini çizer, Ebrûzen

Ötelerin büyüsüne kapılmış
Bulutlardan ilham emer, Ebrûzen

Sonsuzluk kendini mecazda gizler
Suda pırıltılı izler, Ebrûzen...

Bekir OĞUZBAŞARAN

Cihan Sultanlığına Hazırlık: Osmanlı'da Şehzâde Eğitimi

"Şehzâdelere ilk eğitimleri, anneleri, saraydaki bakıcılar ve terbiyeciler tarafından daha 4-5 yaşlarından itibaren büyük bir dikkatle verilirdi. Öncelikle iyi bir dinî ve ailevî terbiye aşılanarak güzel huylu, ahlaklı ve dindar bir kişilik, karakter ve davranışa sahip olması sağlanırdı."

Yüzyıllarca dünyayı yöneten ve tarihe yön veren Osmanlı padişahları, daha çocukluk döneminden başlayarak sıkı ve kaliteli bir talim-terbiye sürecinden geçirilmişlerdir. Çocukluk ve gençliklerinde Saray/Harem, Şehzâdegân Mektebi ve Endrerun'da başta valideleri, mürebbiler, devrin meşhur âlimleri eliyle tam bir dinî, ahlakî, ilmî ve kültürel tedrisata tabi tutulmuşlardır. Şahsiyet ve mizaçları dinî-ananevî gelenekler, ilim, irfan, hikmet ve adabı muaşeret kuralları ile yoğrularak örnek bir insan, her cihetten kabiliyetli, dirayetli ve vasıflı bir yönetici olarak yetişmeleri hedeflenmiştir.

Böylece hükümdarlığa iyi bir hazırlık yaparak, tahta çıktıklarında bir acemilik ve zorlukla karşılaşmadan cihan devletinin dizginlerine maharetle hükmedebiliyor, çağ açıp kapayan tarihi başarılara imza atabiliyorlardı. Geleceğin Yıldırım'ı, Fatih'i, Yavuz'u, Kanuni'si, Abdülhamid'i olabiliyorlardı.

Küçük Yaşta Başlayan Çok Yönlü Eğitim

Şehzâdelere ilk eğitimleri, anneleri, saraydaki bakıcılar ve terbiyeciler tarafından daha 4-5 yaşlarından itibaren büyük bir dikkatle verilirdi. Öncelikle iyi bir dinî ve ailevî terbiye aşılanarak güzel huylu, ahlaklı ve dindar bir kişilik, karakter ve davranışa sahip olması sağlanırdı.

Saray/Harem, Şehzâdegân Mektebi ve Endrerun'da din, fen, kültür, sanat ve askerlikle ilgili bütün ilimleri, devrinin otoritesi âlimler ve hocalardan öğrenmişler dinî, idarî, askerî, iktisadî ve içtimaî sahalarda ihtisaslaşmışlardır.

Arapça, kıraat (güzel Kur'an okuma), fıkıh, hadis, tefsir, kelam gibi dini dersler yanında; edebiyat, hat (güzel yazı), tezhip (süsleme), musiki, matematik, astronomi, mimarlık, mühendislik, siyaset, tarih, coğrafya gibi kültür dersleri de görmüşlerdir.

Osman Gazi'den başlayarak bütün padişahlar, Şeyh Edebali, Dursun Fakih, Molla Fenari, Emir Sultan, Molla Hüsrev, Akşemseddin, Aziz Mahmud Hüdai, Hoca Saadeddin gibi devrin manevî şahsiyetlerinden aldıkları dinî derslerle, daha çocuk denecek yaştan itibaren kalp, ruh ve kişilikleri manevi değerlerle dokunmuştur.

Mesela Şehzâde (II.) Beyazıd gibi tüm şehzâdeler namaz ve sair ibadetlerini aksatmamayı; besmelesiz ve abdestsiz hareket etmemeyi; hâsılı Allah'ın yasakladığı bütün davranışlardan sakınmayı amelî bir itiyat ve hayat tarzı haline getirmişlerdir. Şehzâdelik dönemlerinde dahi kendisine âlimler, yöneticiler ve halk tarafından "Sofu" veya "Velî" denilen birçok padişah vardı.

Ordunun gözde komutanları ve akıncı beylerinden çeşitli askeri dersler alarak, her tür savaş oyununu, silah araç gerecini kullanmayı öğrenir; yiğit, cesur, çevik, atik ve savaşçı bir Alperen olurlardı.

Atıcılık, binicilik, cirit, kılıç, kalkan, güreş, yumruk, mangala, matrakî, kabak gibi çeşitli savaş oyunlarında ustalaşmanın yanında, ibadet etmeyi, Kur'an-ı Kerim ve diğer temel dinî eserleri okumayı, ilim öğrenmeyi ve devrin âlimlerinin, ilim, sanat ve edebiyat erbabının sohbetlerine katılmayı da ihmal etmemişlerdi.

> "Atıcılık, binicilik, cirit, kılıç, kalkan, güreş, yumruk, mangala, matrakî, kabak gibi çeşitli savaş oyunlarında ustalaşmanın yanında, ibadet etmeyi, Kur'an-ı Kerim ve diğer temel dinî eserleri okumayı, ilim öğrenmeyi ve devrin âlimlerinin, ilim, sanat ve edebiyat erbabının sohbetlerine katılmayı da ihmal etmemişlerdi."

Kitaba, kaleme ve kâğıda dost olmayan; şiire, edebiyata, sanata, okumaya, araştırmaya ve yazmaya merak ve istidadı bulunmayan, bu alanlarda herhangi bir eser üretmeyen şehzâde/padişah neredeyse yoktur.

Misal vermek gerekirse; Şehzâde (I.) Selim, kitap okumayı çok severdi, tam bir kitap kurduydu. Gece yarılarına kadar kitap okurdu. Özellikle dinî eserler, tarih (daha çok Tarih-i Vassaf), Peygamberimiz'in hayatını anlatan siyer, edebiyat ve şiir kitapları okumaya bayılırdı. Kitaplar hep yanı başındaydı. Çok kitap okuduğu için gözleri bozulmuş ve gözlük kullanmak zorunda kalmıştı. Osmanlı'nın ilk gözlük kullanan padişahı olmuştu. En büyük dostları kitapları, hocaları ve bilginlerdi.

Öte yandan Şehzâde (I.) Süleyman da, Muhibbî lakabıyla 2779 adet şiir yazarak tarihi bir rekor kırdı. Devrinin büyük şairi Zatî bile, kaleme aldığı 1825 şiirle ona yetişemedi.

Şehzâdeler, bir taraftan hocalardan dersler alırken, bir taraftan da boş zamanlarını geçirecekleri hattatlık, kuyumculuk, bahçıvanlık, marangozluk, mühürcülük, kunduracılık, oymacılık gibi güzel uğraşlar ve alışkanlıklar edinmeyi de ihmal etmemişlerdi.

Cihan Padişahlığına ve Büyük Fetihlere Hazırlık

Bursa, Edirne, Topkapı Saraylarındaki eğitimleri tamamlandıktan sonra 12-13 yaşlarına geldiklerinde, yönetimde bilgi ve tecrübe sahibi olmaları ve padişahlığa hazırlanmaları amacıyla Şehzâde Murad'dan (Hüdavendigâr) itibaren Bursa, Bolu, Manisa, Konya, Kütahya, Aydın, Amasya, Trabzon gibi sancaklara, sancakbeyi/vali olarak gönderilirlerdi. Yanlarına da, kendilerine askerlik, yöneticilik ve halkla ilişkiler konularında rehberlik etmesi için Lalalar verilirdi. Yöneticilikle ilgili aldıkları teorik dersleri uygulamaya koyma, tecrübe etme imkânına kavuşmaları öngörülürdü. Buradan seferlere ve savaşlara katılmaları da sağlanarak askerlik kabiliyet ve tecrübelerini geliştirmeleri amaçlanırdı. Bu uygulama daha sonraki dönemlerde de uzun müddet devam ettirilmiştir.

Son defa sancağa çıkan Şehzâde (III.) Mehmed örneğinden hareket edersek; Aralık 1583'te, başta hocası Nasuh Nevali Efendi ve lalası Mehmed Paşa olmak üzere koruma komutanı, çavuş, kâtip gibi her sınıftan yetkin kişilerden oluşan kalabalık bir eğitim-öğretim ve hizmet kadrosuyla sancak beyi olarak Manisa'ya giden Şehzâde Mehmed, 12 yıl kaldığı Manisa'da hükümdarlığın incelikleri, siyaset bilimi, protokol, binicilik, silah kullanma, din, edebiyat ve müzik konularında eğitildi. Devlet yönetimi, askerlik vs. konularda bilgi, kapasite ve tecrübesini artırdı. 3 yıl Manisa'da, 9 yıl İstanbul'da, 12 yıl tekrar Manisa'da olmak üzere toplam 24 yıl eğitim-öğretim gördü.

Buraya kadar aktardığımız nazari malumatı, bazı müşahhas misallerle destekleyerek biraz daha derinleştirmeye ve billurlaştırmaya çalışalım:

Dahi Şehzâde Nasıl Fatih Oldu?

Sultan II. Murad, geleceğin Fatih'i Şehzâde Mehmed'i, sancağa çıkma dönemini geçirmesi için Manisa'ya gönderdi. Yanına, devrin tanınmış bilginlerinden Molla Gürani verildi. Şehzâde Mehmed gündüzleri ata biniyor, ok atıyor, savaş tekniklerini öğreniyor; akşamları da hocasından gerekli dersleri alıyordu. Kesin olarak tahta çıkacağı 1451 yılına kadar Manisa'da kaldı ve sancak beyi olarak görev yaptı.

Yalnızca Molla Gürani'den değil, devrin meşhur bilginlerinden din ve fen ilimlerini üst seviyede öğrendi. Kendisine danışmanlık yapan ünlü hocalar şunlardı: Molla Akşemseddin, Molla Hüsrev, Molla Gûranî, Hocazâde, Hızır Bey Çelebi, Ali Tûsî, Molla Zîrek, Sinan Paşa, Molla Lütfi, Fahreddin Acemî, Hoca Hayreddin. Bu hocalar elinde yetişen bir şehzâdenin Fatih olması imkânsızdı.

Bunlardan aldığı ilim ve ışık sayesinde, daha 21 yaşında toplar döktürüp kaleler inşa ettirecek kadar mühendislik, askerlik ve mimarlık bilgisine ulaştı. Tarih bilgisi ve bilinci çok yüksekti. Çok iyi bir tarih okuruydu. Tarihteki büyük liderlerin ve komutanların hayatlarını okudu, dersler çıkardı. Arapça ve Farsça'ya ana dili gibi, Latince, Yunanca ve Sırpça'yı ise yeteri ölçüde öğrendi. Yabancı dilde yazılmış birçok kitabı rahatlıkla okuyabiliyordu.

Devamlı öğrenmek ve kendisini geliştirmek isteyen zeki bir araştırmacıydı. Her gün belli bir süre kitap okur, vaktinin çoğunu kütüphanede geçirirdi. Azimli, gayretli, inatçı ve disiplinli bir talebeydi. Dini, askeri, tarihi ve coğrafi konularla meşgul olmaktan büyük zevk alırdı.

Düzenli olarak günlük tutardı. Not defterine farklı konularla ilgili görüşlerini yazardı. Deneme ve kompozisyon yazıları kaleme alırdı. Ayrıca güzel yazı çalışmalarına yer verirdi. Çeşitli hayvanların resimlerini çizer, insan portreleriyle alakalı kara kalem egzersizleri yapardı. Geleceğe yönelik hayaller kurmaktan ve zihin jimnastiklerine girişmekten sonsuz zevk alırdı. Osmanlı ve Dünya haritaları çizmeye, özellikle İstanbul ve çevresinin haritalarıyla meşgul olmaya bayılırdı.

Hocadan Şehzâdeye Büyük Ders

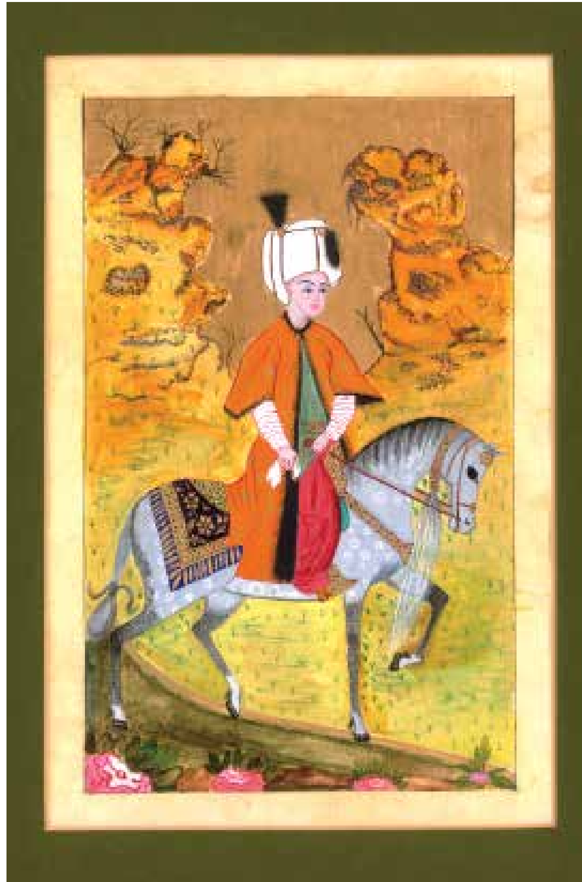
Sultan Murad, Şehzâde Mehmed'i Manisa'ya göndermeden önce, hocası Molla Gûranî'nin eline bir sopa tutuşturdu. Şehzâde derslerine çalışmazsa sopayla haddini bildirecekti. Ve üzerine biriken tembellik tozlarını silkeleyecekti.

Hocası, dersine az çalıştığı bir gün şehzâdeyi sopayla bir güzel okşadı. Şehzâde hemen babasına koşarak şikâyet etti. Padişah da kızmış

gibi yaptı. Akşam hocasını ziyaret edeceğini bildirdi. Ertesi gün, Sultan Murad hocanın yanına vararak "Sen nasıl olur da benim biricik oğlumu döversin." dedi. Daha sözünü bitirmeden, Molla Güranî sopayı kaptığı gibi Padişahın üzerine yürüdü. Koca Padişah çareyi kaçmakta buldu. Sonra şehzâdenin yanına gelerek onu şöyle korkuttu: "Bu hocanın sopasından kurtulmanın tek yolu çok çalışmak, aman derslerine iyi çalış!"

Tabii, Sultan Murad, Molla Güranî ile anlaşmıştı. Manisa'ya gitmeden önce oğlunu hocasına ve derslerine mutlaka bağlamalıydı. Büyük bir gözdağı vererek disiplin altına almalıydı. Böyle bir oyunla onu da başarmıştı.

Şehzâde Mehmed, daha 12-13 yaşlarındayken, başta Bizans olmak üzere 2 imparatorluk, 14 devlete hükmederek cihan padişahlığına ve başta İstanbul olmak üzere 200 şehir fethederek Fatih olmaya işte böyle hazırlanmıştı.

Kuyumcu Şehzâdeye Bin Değnek Cezası!

Osmanlı'da şehzâdelerin bir sanat dalıyla ilgilenmesi, el becerisi kazanmasına önem verilirdi. Şehzâde (I.) Süleyman için de kuyumculuk sanatını öğrenmesi uygun görülmüştü. İstanbul'un en tanınmış kuyumcusundan dersler aldı. Mesleğin bütün inceliklerini öğrendi.

Ancak önceleri kuyumculuğu önemsememiş, hocasına ve derslere gereken değeri vermemişti. Bir gün hocası dayanamayıp kızmış ve şöyle yemin etmişti: "Bir daha bu mesleği öğrenmemekte inat edersen, vallahi sana bin değnek vuracağım!" Süleyman, durumu hemen annesi Hafsa Hatun'a bildirdi. Ve hocasını şikâyet etti: "Bu ustayı istemiyorum! Bana bin değnek vuracağına yemin etti. Dedeme anlat, beni elinden kurtarsın..."

Annesi bilginlere, hocalara, usta ve sanatkârlara çok saygı gösterir, değer verirdi. Onları daima destekler, haklarını gözetirdi. Bir gün hocasını saraya davet etti. Oğlunu bağışlamasını istedi. Gönlünü almak için de kese kese altın verdi. Hocası, altınları Şehzâde Süleyman'ın kucağına doldurdu, ardından da şöyle dedi: "Bu altınları erit. Beş yüz tane ince tel çubuk haline getir."

Şehzâde buna bir anlam veremedi. Yine de dediğini yaptı. Altınları eritip beş yüz tane tel çubuk haline getirdi. Fakat ne yaparsa yapsın ustasını bir türlü memnun edemiyordu. Bir gün yine hocasından büyük bir azar işitti: "Hâlâ doğru dürüst çalışmıyorsun. Yeminimi yerine getireceğim. Sırtüstü uzan ve ayaklarını bana uzat!"

Süleyman korkudan ne yapacağını bilemedi. Eli-ayağı titredi, buram buram terledi. Ama başka da çaresi yoktu. Mecburen denileni yaptı ve ayaklarını uzattı. Hocası, beş yüz tane tel çubuğu iki defa şehzâdenin ayaklarının altına yavaşça vurdu. Böylece, iki vuruşta bin değnek vurma yeminini yerine getirmiş oldu.

O günden sonra Şehzâde Süleyman bir daha hocasının sözünden çıkmadı. İşinin ve mesleğinin hakkını hep verdi. Padişahlığın, komutanlığın, şairliğin yanında bir de kuyumcu olmuştu.

Şehzâdelerin Sevdiği Oyunlar

Şehzâde (I.) Süleyman'ın en sevdiği oyunlar Mangala ve Matrakî idi. Mangala, 2 kişiyle ve 48 taşla oynanan bir zekâ ve strateji oyunuydu. Dikdörtgen şeklindeki mangala tahtası üzerinde 12 çukur ve 2 adet hazne bulunurdu. 24'er taşla başlayan oyunda amaç, en az 25 taş toplayarak oyunu kazanmaktı. Matrakçı Nasuh tarafından keşfedilen Matrakî oyunu ise, sopalarla oynanan bir savaş ve strateji oyunuydu.

Şehzâde (III.) Mehmed'in en sevdiği oyun Kabak idi. Babası Sultan III. Murad, kendisinin Haziran-Temmuz 1582'deki sünnet şöleninde birçok oyun ve eğlence sergiletmişti. Bunlardan biri de Kabak'tı. Atlı okçuların, at üzerinde dörtnala giderken birden geriye dönerek, direk veya herhangi bir hedef üzerindeki altın topa atış yaparak oynadıkları bir oyundu. Okçular, At Meydanı'nın ortasına dikilmiş direğin üzerindeki altın topa atış yaparlardı.

Sünnet şöleninde Şehzâde Mehmed'i en çok şaşırtan olaylardan biri de, babası III. Murad'ın da bu oyunu oynamasıydı. Babası, yabancı elçilerin meraklı bakışları arasında atını dörtnala sürerken, tam direğin hizasına geldiğinde aniden geriye dönmüş ve atın boynuna yatar pozisyonda altın yaldızlı hedefe ok atmıştı. Hedefi tam ortasından vurduğunda, meydanda büyük bir alkış tufanı kopmuştu. Şehzâde Mehmed de ayağa fırlayarak, çığlıklar atarak babasını alkışlamıştı.

Şehzâde (II.) Mahmud ise sıkıldığında sarayın Karagözcüsünü çağırtırdı. Büyük bir merak ve neşeyle izlediği Karagöz oyunları hiç bitmesin isterdi. Bazen de saraya getirilen atlıkarıncalara biner, eğlenceli dakikalar geçirirdi. Hele Ramazan aylarında, Topkapı Sarayı ve İstanbul'da düzenlenen birbirinden güzel eğlenceleri hiç kaçırmazdı.

4. Murad'ın Dört Dörtlük Eğitimi

Şehzâde (IV.) Murad, çok erken yaşlarda büyümeye ve olgunlaşmaya başladı. Ünlü bilginlerden ve hocalardan sayısız ders aldı. İyi bir terbiye ve eğitim gördü. Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri gibi devrin din âlimlerinden dersler aldı. Dinî ilimlerde âlimlerle sohbet edebilecek kadar iyi yetiştirildi. Çok dindar bir şehzâdeydi. İbadetlerini ve Kur'an-ı Kerim okumayı hiç aksatmazdı. Yavuz Sultan Selim gibi Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'an-ı Kerim okurdu.

Askerî eğitimini de tamamladı. Okçuluğu Hüsamzâde Abdurrahman'dan, ata binmeyi Emir-i Ahur Cündi Halil Paşa'dan öğrendi. At, kılıç, ok, mızrak, gürz, cirit kullanmakta ondan iyisi yoktu. 200 okkalık (yaklaşık 256 kg) gürzleri rahatlıkla kaldırabiliyordu. At tutkunuydu; zamanla usta bir binici oldu. En kuvvetli yayları bile çekebiliyor ve attığı oklarla uzaktaki hedefleri dahi vurabiliyordu. Topçuluğa ilgi duymuş; hobi olarak zaman zaman top atışları yapmıştı. Matrakî oyununda da uzmanlaş, iyi bir Matrakbaz olmuştu. Pehlivan yapılı bir bedene ve güçlü bir bileğe sahipti. Güreş ve bilek güreşinde kimse ona güç yetiremiyordu. Kısacası, "II. Yavuz" denecek kadar her şeyiyle mükemmel bir asker ve komutan olarak kendisini padişahlığa hazırlamıştı.

Bu denli yiğit ve güçlü bir şehzâde olmakla beraber ruhu, kalbi ve duyguları çok hassastı. Ataları gibi şair ruhluydu. Şiire ve edebiyata çok düşkündü. Mükemmel şiirler yazıyordu. Hattat Tulumcuzâde Abdurrahman Efendi'den dersler alarak, hat sanatında da ustalaştı. Kendi el yazısıyla harika yazılar ve levhalar ortaya koyuyordu. Yanı sıra müzikle uğraştı, ilk beste denemelerini yapmaya başladı.

Kişilik Oluşturma ve Bilinç Geliştirme Eğitimi

"Kişilik oluşumunu tamamlayamamış, kendisi olamamış, Allah'ın kendisine verdiği kadir kıymeti idrak edememiş kimseler hep birilerine özenerek bir şeyler yapmaya çalışırlar. Örnek almak ile özenmek farklı şeylerdir."

Toplumda saygın bir fert olarak yer almak ve inancı en güzel şekilde temsil etmek için İslâm ahlakı ile donanımlı olgun bir kişiliğe sahip olmak gerekir. Hayatı yaratılış gayesine uygun bir şekilde yaşamak ve salih amellerle süslemek için de yüksek bir bilinç eğitimi şarttır.

Kendinize sorunuz: "Ben kimim?" "Ben Ahmet'im, ... ilçe nüfusuna kayıtlıyım" cevabı belki kimlik tespitine yardımcı olabilir ama kişiliğinizi açıklamaz. İnancınız, düşünceniz, dünya görüşünüz, başkalarından farklı olan görüş ve alışkanlıklarınız sizi daha iyi niteler.

Kur'an-ı Kerim'e göre insan; Allah'ın yeryüzünde yaratmış olduğu halife[1], yaratılış itibarı ile mükemmel (*ahseni takvim*)[2] kendisine verilen nimetler itibarı ile çok değerli mükerrem[3] bir varlıktır. İnsan, adeta mahlukatın efendisidir zira her şey onun emrine verilmiştir[4] ve bazı sorumluluklar yüklenmiştir: Kulluk görevi ve emanet.[5]

İnsan, temiz bir tabiatla yaratılmıştır: *"(Rasûlüm!) Sen yüzünü Hanif olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur."* Burada değişmezliği söz konusu olan Allahu alem dumura uğramamış vicdanın hep iyiyi bulabilme yeteneğidir. Peygamber Efendimiz'in, *"Her doğan İslâm fıtratı üzere doğar."*[6] hadis-i şerifinde aslında saf ve tabii yaratılışa dikkat çekilmiştir.

Allah, yarattığı insan tabiatının, asliyetini, yaratıldığı hal üzere devam etmesini temin için insanın, Allah'ın boyası *(sıbğatallah)* ile boyanmalarını[7], diğer Kur'anî bir ifadeye göre de takva elbisesi *(Libasü't-takva)*[8] giymelerini emretmiştir: *"Allah'ın verdiği renge uyun; rengi Allah'ınkinden daha iyi olan kim vardır?"*[9] Katade, *sıbğatallah*'ın İslâm olduğunu söylemiştir.[10] *Sıbğatullah* ya da *Libasü't-takva* müfessirlerin beyanına göre Allah'ın teklif ettiği meşru esaslar, dine uygun hayat tarzı ve davranış biçimi olmaktadır. Dünyada herkesin inancına ve değer yargılarına göre tercih ettiği bir hayat tarzı ve davranış biçimi vardır. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir:

> "Kendini bilmek; haddini bilmek, mesuliyetini idrak etmek ve varoluşunun bilincine vararak gereğini yerine getirmektir. İlimden maksat da budur. Yunus Emre de bize bunları söylüyor:
>
> İlim, ilim bilmektir, / İlim kendin bilmektir
> Sen kendini bilmezsen, / Bu nice okumaktır."

"Hepsi (inanan-inanmayan) kendi mizacına (şakile) göre hareket eder. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabb'iniz en iyi bilendir."[11] Müfessirler *şâkile* ye, mizaç, karakter, niyet gibi anlamlar verirler.[12] *Şâkile* kelimesini Müfessir Elmalılı, hem salt karakter anlamını hem de değer kazanmış maksatlı davranış biçimi anlamını telif ederek şöyle izah ediyor: "Şâkile; tabiat, adet, din, hulk, niyyet, seciyye, cibillet, tarik-i müstakil gibi muhtelif ve yakın anlamlı manalarda tefsir edilmiştir. Yani herkes kendi hal ve mizacına uygun olan yolda hareket eder"[13]

Bu bilgilerle *fıtrat, sıbğa ve şâkile* kelimelerinin mükemmel bir insicamına ulaşıyoruz:

a) *Fıtrat*: Tüm beşeri nitelikleri haiz bir halde yaratılmış olan tabiatın, tevhide ve İslam dinine yöneltilmiş haldeki durumu,[14]

b) Sıbğa: İnsanın, fıtratındaki temayüllerden birine göre tercih ettiği inanç ve değerler,

c) *Şâkile*: İnanç ve değerlerle mahiyet kazanmış davranış şekilleri.

Bu göre kişilik eğitimine, fıtratta bulunan değerlerin eğitimi ile insanı olması gereken düzeye yani kişiliği, *insan-ı kâmil* hale getirmektir, diyebiliriz.

Arif, Kendini Bilen

Arifler, *"Kendini bilen Rabb'ini bilir./Men arafe nefseh fe gad arafe Rabbeh."* der.

Kendini bilmek; haddini bilmek, mesuliyetini idrak etmek ve varoluşunun bilincine vararak gereğini yerine getirmektir. İlimden maksat da budur. Yunus Emre de bize bunları söylüyor:

İlim, ilim bilmektir./İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen/ Bu nice okumaktır.

Hacı Bektaş-ı Veli de;

"Her ne ararsan kendinde ara" der.

Her gün hocasına gelerek, bana doğru yolu göster diyen öğrenciye hocası; *"Her gün bana geleceğine biraz da kendine gel evladım"* demiştir.

Hacı Bayram-ı Veli de şöyle der:

Bayram özünü bildi/ Bileni anda buldu
Bulan ol kendin oldu/ Sen seni bil sen seni

Özenti Bir Aşağılık Kompleksi Ürünüdür

Kişilik oluşumunu tamamlayamamış, kendisi olamamış, Allah'ın kendisine verdiği kadir kıymeti idrak edememiş kimseler hep birilerine özenerek bir şeyler yapmaya çalışırlar. Örnek almak ile özenmek farklı şeylerdir.

Ne yapacağını bilen uygulamada rahat hareket etmek için örnekten yararlanır. Ne yapacağını bilmeyen ise hayranını aynen taklit eder. Özenti halinde olan kişi, sahip olduğu değerin farkında olmadığı için her şeyden önce kendisine yabancıdır. Bu durum Kur'an'da gaflet olarak nitelendirilir.

Şeyh Galip şöyle der:

Hoşça bak zatına kim zübde-i alemsin sen
Merdume-i dide-i ekvan olan ademsin sen

(Kendine iyice bak, sen alemin kaymağısın, sen yaratılmışların gözde şahsı olan bir insansın.)

Kendini bilen, seviyeli bir kişiliğe sahip olan kimse zaten belli bir bilinç düzeyine de erişmiş demektir.

Ünlü yazar Shakespeare, bu konuda şöyle diyor:

"İnsanların çoğu kaybetmekten korktuğu için sevmekten korkuyor.

Düşünmekten korkuyor, sorumluluk getireceği için.

Konuşmaktan korkuyor, eleştirilmekten korktuğu için.

Yaslanmaktan korkuyor, gençliğin kıymetini bilmediği için.

Unutulmaktan korkuyor, dünyaya iyi bir şey vermediği için.

> "Kişilik oluşumunu tamamlayamamış, kendisi olamamış, Allah'ın kendisine verdiği kadir kıymeti idrak edememiş kimseler hep birilerine özenerek bir şeyler yapmaya çalışırlar. Örnek almak ile özenmek farklı şeylerdir. Ne yapacağını bilen uygulamada rahat hareket etmek için örnekten yararlanır."

Dipnot

1. 2/Bakara, 30.
2. 95/Tin, 4.
3. 17/İsra, 70.
4. Bk. 45/Casiye,13.
5. 33/Ahzab,72.
6. Müslim, es-Sahih, Kader, 23.
7. 2/Bakara, 138.
8. 7/Araf, 26.
9. 2/Bakara, 138.
10. Kurtubi, el-Camiu Li Ahkami'il-Kur'an, Daru'l-Mektebi'l-İlmiyye, Beyrut,1988, II/98.
11. 17/İsra, 84
12. Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neş. V, 244.
13. M. Hamdi Yazır Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neş. ,V, 3196.
14. Zemahşeri, el-Keşşaf, Daru'l-Kutubu'l-Arabi, Beyrut 1986, III, 479.

Sığınma

Sorgusuz sualsiz geldim
Sorguya suale giderim

Rabbim günahım çok
Ne yapar ne ederim

Güneşe dayanamaz iken
Ateşe nasıl dayanır derim

Sonsuz rahmetine sığınır
Senden affımı dilerim

Mehmet SERTPOLAT

Anadolu'nun Sıcak Yüzü
Mahalle Kültürü

"Mahalle kültüründeki hasbi duyguların, yeni şehirlerin kurulması esnasında göz önüne alarak daha yaşanılası şehirler meydana getirmek bizim elimizde."

Zaman ilerledikçe geriye dönüp bir zaman muhasebesi yapıyoruz ister istemez. Bir saniye sonrasının bile garantisinin olmadığı ömrümüzde buna ihtiyaç duyuyoruz. Belki de yeni yaşın getirdiği bir yaşlılık psikolojisi, bizim geçmişe dair bir özleme bürünmemize sebep oluyor. İnsanın iç dünyası karışık, zaten yüzyıllardır insan denen varlığı anlayabilmek, çözebilmek için uğraş verilmiyor mu? Nasıl ki uzayda keşfedilmemiş gezegenler varsa insanın da daha keşfedilmemiş birçok özelliği var aslında...

Maziyi ziyaret etmek istiyorum bu yazımda... Hasbi sevginin günümüzde gitgide azaldığı bu dönemde buna ihtiyaç var. Unuttuklarımızı hatırlamaya, hatırladıklarımızı da tekrar yaşatmaya çok büyük ihtiyaç var hem de... Eskiden evlerimizin bahçeleri vardı ve bu bahçelerde çeşitli ağaçlar dikilirdi, sebzeler yetiştirilirdi. Bizler de ailemize yardımcı olmak için bir işin ucundan tutardık. Kâh toprağı bellerdik, kâh toprağı sulardık. Küçük yaşımızda bize bu yük biraz fazla geldiği için açıkçası çok sevmezdik de... Ama bunun kıymetini ileriki yaşlarda anlayacağımızı bilmeden mızmızlanırdık çocuk aklımızla! Bahçemizden sebzelerimizi toplar yerdik. Bugün artık bu durum bir lüks haline dönüştü. Dün kendiliğinden olan bu durumu artık bulamaz hale geldik. Apartman dairelerindeki kapsüllere sıkıştık kaldık adeta. Parklar, oyun alanları vs. var ama bu ne kadar yetiyor? Ya da bizim geçmişte yaşadığımız güzellikleri bugünkü suni oyun alanları ne kadar yaşatır o da ayrı bir soru... Şehir medeniyetini kurarken, belki iyi niyetle belki bilmeden bazı şeyler yanlış gitti. Yaşanılabilir bir şehir düzenini nasıl sağlarız diye de şehir plancılarımız kafa yorar umarım. Tabii manevi değerlerimizi gözeterek... İnsan üç şeyden ibaret; toprak, su ve hava... Bunun üçünü de birine tercih edemezsiniz. Yoksa insan diye bir varlık kalmaz ortada. Dolayısıyla şehir yaşantımızda bunları göremezsek ya da eksilirse, menşei bozulursa insanların geleceğe dair umutları yıkılabilir!

Eskiden okulumuzun yolunu tutarken, şimdiki gibi öğrenci servisleri yoktu. Mahallemizin sokaklarından toza dumana ve bazen de çamura aldırış etmeden yürüyerek okulumuza giderdik. Yolda arkadaşlarımızla konuşur ve öyle çocukluğumuzun en güzel günlerini geçirirdik. Tabii bunu o zamanlar hayatın normal bir akışı gibi gördüğümüzden, güzellikleri tam olarak bilmiyoruz. Yolda karşımıza çıkan bahçeden havlayan köpekler, bağrışan hindiler... Ve o hindileri kızdırmak için verdiğimiz uğraşlar... Şimdi o bahçeler yok ve o bahçelerde zamanında kızdırdığımız hindiler yok. Okulumuzun bahçesindeki ağaçların gölgesinde teneffüslerde dinlenişimiz, yaramaz hallerimiz de ayrı bir hatıra. Şimdi çocuklar servislerle okullarına gidiyorlar ve evlerine öyle dönüyorlar. Tabii bir de güven durumu var. Eskiden insanların bazıları bu kadar merhametsiz değildi. Günümüzde kaybolan çocukları, organ mafyasına düşen çocukları görünce, dünyamızı ne kadar çok kötü insanların sardığına üzülerek şahit oluyoruz. Dünyayı değiştiremeyiz ama iyi insanların sayısını arttırabilmek için evvela kendimizi düzelterek ve bunu etrafımızla paylaşarak karınca kararınca bir şeyler yapabiliriz belki. Neticede selleri meydana getiren tek bir yağmur damlası değil mi?

Mahallemizin sokaklarından geçerken, bakkalı, fırını, manavı görürdük. Bizim mahallede berber yoktu. Yarım saatten fazla yürüyerek başka mahalledeki berbere gittiğimi anımsıyorum. Bugünkü gibi okullarda serbest kıyafet de yoktu. Saçımızı üç numara dedikleri bir kesim biçimine göre kestirirdik. Şimdi bunları hatırlayınca gülüyorum. Yokluk içinde sevinebilmeyi, mutlu olabilmeyi öğrenmek güzel bir şey... Bugünün çocukları gençleri biraz daha şanslı ama bunun kadrini, kıymetini bilmek gerek. Yine bakkaldan alışveriş yapılırdı ve paranız yoksa deftere yazılırdı. Şimdi marketlerde aldığınız ürünlerin ücretini peşin ödemek zorundasınız. Gerçi bazı yerlerde hâlâ bakkallarımız var ama çok azaldı. Sokaklardan yürürken ayaküstü muhabbet ile kimin hastası, düğünü, cenazesi var öğrenirdiniz. Şimdi apartmanlardaki kapsüllerde birbirimizden bihaber yaşayıp gidiyoruz.

Mahalle kültüründeki hasbi duyguların, yeni şehirlerin kurulması esnasında göz önüne alarak daha yaşanılası şehirler meydana getirmek bizim elimizde. Bunun planlarını elbette okuyarak, gözlemleyerek, toplumun hayata bakışını iyi bir şekilde analiz ederek yapabiliriz. Çok kalabalık şehirlerde yaşamamıza rağmen birbirimize uzak, insani ilişkiler noktasında yine kopuk bir zihniyet sonucunda birbirine güvenmeyen bir toplum meydana geliyor. Anadolu'nun sıcak yüzü olan mahalle kültürünün yaşatılması ve yeni nesillere miras bırakılması gerekiyor. İnsan her ne kadar modern dünyanın küllerinde yükselse de bir yanı hep toprağa bakıyor!

